

**GÜNCEL PEDODONTİ
ÇALIŞMALARI
IV**

EDİTÖR
Volkan ÇİFTÇİ

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayım ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş. 'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-783-0	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Güncel Pedodonti Çalışmaları IV	47518
Editör	Baskı ve Cilt
Volkan ÇİFTÇİ	Vadi Matbaacılık
ORCID iD: 0000-0001-7365-9365	
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	MED016000
	DOI
	10.37609/akya.3069

Kütüphane Kimlik Kartı

Güncel Pedodonti Çalışmaları IV / ed. Volkan Çiftçi.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
238 s. : resim, şekil, tablo. ; 160x235 mm.
Kaynakça ve Dizin var.
ISBN 9786253997830
1. Diş Hekimliği--Pedodonti.

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. Akademisyen Kitabevi ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşurmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. Akademisyen Kitabevi ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 35 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 2700'ü aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan “**Bilimsel Araştırmalar Kitabı**” serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl Mart ve Eylül aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Çocuk Diş Hekimliğinde Dental Adezyon.....1 <i>Kadriye Görkem ULU GÜZEL</i> <i>Eda ODABAŞ</i>	
Bölüm 2	Elektronik Çalışma Boyutu Tespiti (Apeks Bulucular).....35 <i>İsmail CİHANGİR</i>	
Bölüm 3	Dental Pulpanın Enflamasyonu ve Doğal İmmün Yanıt51 <i>Aybüke BAHADIR SEZER</i> <i>Hüsnüye GÜMÜŞ</i>	
Bölüm 4	Minimal Girişimsel Diş Hekimliği73 <i>Ezgi TAŞPINAR</i> <i>K. Görkem ULU GÜZEL</i>	
Bölüm 5	Aşırı Madde Kayıplı Süt Dişlerinin Prefabrik Kronlar ile Restorasyonu....99 <i>Şerifenur YETİŞ</i> <i>K. Görkem ULU GÜZEL</i>	
Bölüm 6	Aşırı Madde Kayıplı Anterior Süt Dişlerinde Restoratif Tedavi Seçenekleri119 <i>Elif KILIÇ</i> <i>Sema AYDINOĞLU</i>	
Bölüm 7	Çocuklarda Görülen Diş Eti Hastalıkları139 <i>Sena SAKIN ULUBAY</i> <i>Sema AYDINOĞLU</i>	
Bölüm 8	Çocuklarda Davranış Yönlendirme Teknikleri.....161 <i>İrem İPEK</i> <i>Büşra KARAAĞAÇ ESKİBAĞLAR</i>	
Bölüm 9	Genç Daimi Dişlerde Vital Pulpa Tedavileri.....177 <i>Ecem CÖMERT</i> <i>Beyza Ecem ALKAÇ EKİCİ</i>	
Bölüm 10	Yapay Zeka ve Diş Yaşı Tahmin Yöntemleri197 <i>Oğuzhan KARAYEL</i> <i>Halenur ALTAN</i>	

YAZARLAR

Doç.Dr. Halenur ALTAN
Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Doç.Dr. K. Görkem ULU GÜZEL
Adnan Menderes Üniversitesi, Diş
hekimliği Fakültesi, Pedodonti AD.

Doç.Dr. Sema AYDINOĞLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Doç.Dr. Kadriye Görkem ULU GÜZEL
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Dr.Öğr.Üyesi İsmail CİHANGİR
Bozok Üniversitesi Diş Hekimliği
Fakültesi Pedodonti AD.

Dr.Öğr.Üyesi İrem İPEK
Fırat Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Çocuk Diş Hekimliği AD.

Arş.Gör.Dt. Ecem CÖMERT
Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Araş.Gör. Oğuzhan KARAYEL
Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

**Dr.Öğr.Üyesi, Beyza Ecem ALKAÇ
EKİCİ**
Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Araş.Gör. Elif KILIÇ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

**Dr.Öğr.Üyesi Büşra KARAAĞAÇ
ESKİBAĞLAR**
Fırat Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Çocuk Diş Hekimliği AD.

Doç.Dr. Eda ODABAŞ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Doç.Dr. Hüsnüye GÜMÜŞ
Erciyes Üniversitesi Diş Hekimliği
Fakültesi Pedodonti AD.

**Dr.Öğr.Üyesi Aybüke BAHADIR
SEZER**
Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

Yazarlar

Dt. Ezgi TAŞPINAR

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Diş
hekimliği Fakültesi, Pedodonti AD.

Dt. Şerifenur YETİŞ

Adnan Menderes Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
Doktora Öğrencisi

Araş.Gör. Sena SAKIN ULUBAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş
Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.

BÖLÜM 1

ÇOCUK DIŞ HEKİMLİĞİNDE DENTAL ADEZYON

Eda ODABAŞ¹
Kadriye Görkem ULU GÜZEL²

GİRİŞ

Adeziv materyallerin geliştirilmesi ve kullanımı diş hekimliğinde birçok alanda devrim yaratmıştır. Mekanik retansiyon için geleneksel olarak açılan kaviteler, oluklar, keskin köşeli kavite preparasyonları adeziv sistemlerin geliştirilmesiyle terk edilmiş, yerine daha konservatif, diş dokusunu koruyan ve pulpa sağlığının devamını sağlayan minimal invaziv kavitelere bırakmıştır. Adeziv sistemlerin başarısı restorasyonun sağkalımı ve yeni çürüklerin önlenmesi için önemlidir. Adezyondaki problemler mikrosızıntıya neden olmakta bunun sonucunda sekonder çürükler ve yapılan restorasyonun uzun dönemde başarısızlığına sebep olmaktadır (1).

1.ADEZYON

Adezyon, farklı moleküller arası çekim kuvveti olarak tanımlanmaktadır ve Latince “adhaerere” kelimesinden gelmektedir. Amerikan Test ve Malzeme Derneği ise adezyonu “iki yüzeyin, değerlik kuvvetleri veya birbirine kenetlenen kuvvetler veya her ikisinden birden oluşabilen arayüz kuvvetleri tarafından bir arada tutulduğu durum” olarak tanımlamaktadır (2).

1.1. Mekanik Adezyon

Adezivin substrat yüzeyindeki düzensizliklere kenetlenmesi durumudur. Dental adezyonda ise rezinin diş yüzeyine infiltre olup rezin tagler oluşturması ile kurulmaktadır (2).

1.2. Adsorbsiyon Adezyonu

Adeziv ile yüzey arasında kimyasal bağlanma ile oluşmaktadır. Bu bağlanma iyonik ve kovalent bağlar gibi primer kuvvetler veya hidrojen bağları, dipol dipol

¹ Arş.Gör.Dt., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.,
eda.odabas@adu.edu.tr- ORCID iD: 0009-0007-7707-8884

² Doç.Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
gorkemulu@yahoo.com- ORCID iD: 0000-0002-3129-8490

dan bir kompomerle restore edilmiştir. Tüm astarlar için kontrolle karşılaştırıldığında bağlama gücündeki azalmanın, hangi materyalin koruyucu astar olarak kullanıldığına bakılmaksızın, bağlanabilir dentinin azalmasından kaynaklandığı açıklanmıştır. Elde ettikleri sonuca göre ise farklı astarların bir kompomerin süt dişi dentine bağlanma dayanımına olan etkisi hakkında; koruyucu astarların süt dişlerin dentinine bağlanmayı azalttığı, azalmış bağlanma dayanımı, sadece astar alanını değil, tüm dentini etkilediğini gördüklerini ve bu materyallerin net klinik endikasyonlar olduğunda kullanılması gerektiğini bildirmişlerdir.

KAYNAKLAR

1. Sofan E, Sofan A, Palaia G, Tenore G, Romeo U, Migliau G. Classification review of dental adhesive systems: from the IV generation to the universal type. *Ann Stomatol (Roma)*. 2017 Jul 3;8(1):1-17.
2. Roberson, T.M., Heymann, H.O. and Swift, E.J. Sturdevant's Art & Science of Operative Dentistry. 4th Edition, Mosby Inc., Orlando, 2002;476-483.
3. Buonocore MG. A simple method of increasing the adhesion of acrylic filling materials to enamel surfaces. *J Dent Res*. 1955;34(6):849-53.
4. Melo MAS, Weir MD, Passos VF, Powers M, Xu HHK. Ph-activated nano-amorphous calcium phosphate-based cement to reduce dental enamel demineralization. *Artif Cells Nanomed Biotechnol*. 2017;45(8):1778-85.
5. Shaffer SE, Barkmeier WW, Kelsey WP. Effects of reduced acid conditioning time on enamel microleakage. *Gen Dent* 1987;35(4):278-80.
6. Mitra SB, Lee CY, Bui HT, Tantbiroj D, Rusin RP. Long-term adhesion and mechanism of bonding of a paste-liquid resin-modified glass-ionomer. *Dent Mater*. 2009;25(4):459-66.
7. Tay FR, John Gwinnett A, Wei SHY. Ultrastructure of the resin-dentin interface following reversible and irreversible rewetting. *Am J Dent*. 1997;10(2):77-82.
8. Brannstrom M, Linden LA, Johnson G. Movement of dentinal and pulpal fluid caused by clinical procedures. *J Dent Res*. 1968;47(5):679-82.
9. Van Hassel HJ. Physiology of the human dental pulp. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology*. 1971;32(1):126-34.
10. Elghany, M.A., Shareif, A.Y., Alawdi, A.M., Almutairi, A., Haraka, S.R., Alassiri, A.S., Albloshei, R.A., AhmadAlmaliky, G.S., Alghamdi, H.M., Muhsin, M.A., & Fadin, R.S. Bonding Agents in Dentistry and Recent Advances. *Medicine*. 2020.
11. Dhanvijay A, Kubde R, Shenoi P, Badole G, Shahu S. Assessment of Smear Layer Formation After Caries Removal Using Erbium Laser and Papain-Based Chemo-Mechanical Caries Removal Agent: An In Vitro Scanning Electron Microscopy Study. *Cureus*. 2023;15(10).
12. Van Meerbeek B, Dhém A, Goret-Nicaise M, Braem M. Comparative SEM and TEM Examination of the Ultrastructure of the Resin-Dentin Interdiffusion Zone. *J Dent Res*. 1993;72(2):495-501.
13. Dönmez N, Özer F. Hibrit tabakası, özellikleri ve hibrit tabakasında gözlenen mikroskobik oluşumlar. *GÜ Diş Hek Fak Derg*. 2007;24(1):57-62.
14. Pashley DH, Tay FR, Breschi L, Tjäderhane L, Carvalho RM, Carrilho M, vd. State of the art etch-and-rinse adhesives. *Dental Materials*. 2011;27(1):1-16.
15. Nagarkar S, Theis-Mahon N, Perdigão J. Universal dental adhesives: Current status, laboratory testing, and clinical performance. *J Biomed Mater Res*. 2019;107(6):2121-31.
16. Arandi NZ. The Classification and Selection of Adhesive Agents; an Overview for the General Dentist. *Clin Cosmet Investig Dent*. 2023;15:165-180

17. Brudevold F, Buonocore M, Wileman W. A report on a resin composition capable of bonding to human dentin surfaces. *J Dent Res.* 1956;35(6):846-51.
18. Bowen RL. Adhesive Bonding of Various Materials to Hard Tooth Tissues. II. Bonding to Dentin Promoted by a Surface-active Comonomer. *J Dent Res.* 1965;44(5):895-902.
19. Kugel G, Ferrari M. The science of bonding: from first to sixth generation. *J Am Dent Assoc.* 2000;131:20-25.
20. Tao L, Pashely DH, Boyd L. Effect of different types of smear layers on dentin and enamel shear bond strengths. *Dent Mater.* 1988;4(4):208-16
21. Swift EJ Jr. Dentin/enamel adhesives: review of the literature. *Pediatr Dent.* 2002;24(5):456-61.
22. Kanca J 3rd. A method for bonding to tooth structure using phosphoric acid as a dentin-enamel conditioner. *Quintessence Int.* 1991;22(4):285-90
23. Alex G. Adhesive Considerations in the Placement of Direct Composite Restorations. *Medicine.* 2007.
24. Nakabayashi N, Kojima K, Masuhara E. The promotion of adhesion by the infiltration of monomers into tooth substrates. *J Biomed Mater Res.* 1982;16(3):265-73.
25. De Munck J, Van Landuyt K, Peumans M, Poitevin A, Lambrechts P, Braem M, Van Meerbeek B. A critical review of the durability of adhesion to tooth tissue: methods and results. *J Dent Res.* 2005;84(2):118-32
26. Leinfelder KF. Dentin adhesives for the twenty-first century. *Dent Clin North Am.* 2001;45(1):1-6.
27. Miyazaki M, Tsujimoto A, Tsubota K, Takamizawa T, Kurokawa H, Platt JA. Important compositional characteristics in the clinical use of adhesive systems. *J Oral Sci.* 2014;56(1):1-9.
28. Van Meerbeek B, Yoshihara K, Yoshida Y, Mine A, De Munck J, Van Landuyt KL. State of the art of self-etch adhesives. *Dent Mater.* 2011;27(1):17-28.
29. Watanabe I, Nakabayashi N, Pashley DH. Bonding to Ground Dentin by a Phenyl-P Self -etching Primer. *J Dent Res.* 1994;73(6):1212-20.
30. Akimoto N, Takamizu • M, Momoi • Y, Akimoto N, Takamizu M, Momoi Y. 10-year Clinical Evaluation of a Self-etching Adhesive System. *Oper Dent.* 2007;32(1):3-10.
31. Nishiyama N, Tay FR, Fujita K, Pashley DH, Ikemura K, Hiraishi N, vd. Hydrolysis of functional monomers in a single-bottle self-etching primer--correlation of 13C NMR and TEM findings. *J Dent Res.* 2006;85(5):422-6.
32. Tay FR, Pashley DH. Have dentin adhesives become too hydrophilic? *J Can Dent Assoc.* 2003;69(11):726-31.
33. Avçılar İH, Bakır Ş. Diş Hekimliğinde Adeziv Sistemler. *Dicle Dent. J.* 2023;24(1):28-9.
34. Baran G, Özer T, Deveciolu Kama J. Comparison of a recently developed nanofiller self-etching primer adhesive with other self-etching primers and conventional acid etching. *Eur J Orthod.* 2009;31(3):271-5.
35. Kasraei, S, Atai, M, Khamverdi, Z. Khaleghnezhad, S. Effect of Nanofiller Addition to an Experimental Dentin Adhesive on Microtensile Bond Strength to Human Dentin. *Journal of Dentistry.* 2009;6:36-41.
36. Paul J, Chakravarthy Y, Kumar S, Rahna R. Comparative Evaluation of The Bonding Efficacy of Sixth, Seventh and Eighth Generation Bonding Agents: An In Vitro Study. *International Research Journal of Pharmacy.* 2013;2(9):143-7.
37. Paryab M. Sealant microleakage after using nano-filled bonding agents on saliva-contaminated enamel. *J Dent (Tehran).* 2013;10(3):227-32.
38. Van Meerbeek B, Van Landuyt K, De Munck J, Hashimoto M, Peumans M, Lambrechts P, vd. Technique-sensitivity of contemporary adhesives. *Dent Mater J.* 2005;24(1):1-13.
39. Christoph Thalacker. Dental adhesion with resin composites: a review and clinical tips for best practice. *British Dental Journal.* 2022;232(9):615-619.
40. Gwinnett AJ. Moist versus dry dentin: its effect on shear bond strength. *Am J Dent.* 1992;5(3):127-9.

41. Van Landuyt KL, Snauwaert J, De Munck J, Peumans M, Yoshida Y, Poitevin A, vd. Systematic review of the chemical composition of contemporary dental adhesives. *Biomaterials*. 2007;28(26):3757-85
42. Pashley DH, Tay FR, Carvalho RM, Rueggeberg FA, Agee KA, Carrilho M, Donnelly A, Garcia-Godoy F. From dry bonding to water-wet bonding to ethanol-wet bonding. A review of the interactions between dentin matrix and solvated resins using a macromodel of the hybrid layer. *Am J Dent*. 2007;20(1):7-20.
43. Tay FR, Gwinnett JA, Wei SHY. Micromorphological spectrum from overdrying to overwetting acid-conditioned dentin in water-free, acetone-based, single-bottle primer/adhesives. *Dental Materials*. 1996;12(4):236-44.
44. Cavalheiro A, Cruz J, Sousa B, Silva A, Coito C, Lopes M. Dentin adhesives application deviations: Effects on permeability and nanoleakage. *Dent Mater J*. 2021;40(5):1160-8.
45. Perdigão J. Current perspectives on dental adhesion: Dentin adhesion not there yet. *Japanese Dental Science Review*. 2020;56:190-207.
46. Spreafico D, Semeraro S, Mezzanzanica D, Re D, Gagliani M, Tanaka T, vd. The effect of the air-blowing step on the technique sensitivity of four different adhesive systems. *J Dent*. 2006;34(3):237-44.
47. Loguercio AD, Luque-Martinez I, Muñoz MA, Szesz AL, Cuadros-Sánchez J, Reis A. A Comprehensive Laboratory Screening of Three-Step Etch-and-Rinse Adhesives. *Oper Dent*. 2014;39(6):652-62.
48. Peumans M, De Munck J, Mine A, Van Meerbeek B. Clinical effectiveness of contemporary adhesives for the restoration of non-cariou cervical lesions. A systematic review. *Dental Materials*. 2014;30(10):1089-103.
49. Cardoso M V, De Almeida Neves A, Mine A, Coutinho E, Van Landuyt K, De Munck J, vd. Current aspects on bonding effectiveness and stability in adhesive dentistry. *Aust Dent J*. 2011;56(1):31-44.
50. Giannini M, Makishi P, Ayres APA, Vermelho PM, Fronza BM, Nikaido T, vd. Self-Etch Adhesive Systems: A Literature Review. *Braz Dent J*. 2015;26(1):3-10.
51. Szesz A, Parreiras S, Reis A, Loguercio A. Selective enamel etching in cervical lesions for self-etch adhesives: A systematic review and meta-analysis. *J Dent*. 2016;53:1-11.
52. Salz U, Zimmermann J, Zeuner F, Moszner N. Hydrolytic stability of self-etching adhesive systems. *J Adhes Dent*. 2005;7(2):107-16.
53. Arandi N, Thabet M. The clinical effectiveness of adhesive agents in posterior restorations: Which adhesive strategy performs better? *Journal of Oral Research and Review*. 2021;13(1):59.
54. Van Landuyt KL, Mine A, De Munck J, Jaecques S, Peumans M, Lambrechts P, Van Meerbeek B. Are one-step adhesives easier to use and better performing? Multifactorial assessment of contemporary one-step self-etching adhesives. *J Adhes Dent*. 2009;11(3):175-90.
55. Vanajasan Pp, Dhakshinamoorthy M, Subba Rao C. Factors affecting the bond strength of self-etch adhesives: A meta-analysis of literature. *Journal of Conservative Dentistry*. 2011;14(1):62.
56. Arandi NZ, Thabet M. Knowledge and Attitudes of Dentists toward Adhesive System Selection: A Cross-sectional Study from Palestine. *J Int Soc Prev Community Dent*. 2020;10(1):107.
57. Inoue S, Van Meerbeek B, Abe Y, Yoshida Y, Lambrechts P, Vanherle G, Sano H. Effect of remaining dentin thickness and the use of conditioner on micro-tensile bond strength of a glass-ionomer adhesive. *Dent Mater*. 2001;17(5):445-55.
58. Alex G. Universal adhesives: the next evolution in adhesive dentistry? *Compend Contin Educ Dent*. 2015;36(1):15-26
59. Yoshida Y, Nagakane K, Fukuda R, Nakayama Y, Okazaki M, Shintani H, vd. Comparative study on adhesive performance of functional monomers. *J Dent Res*. 2004;83(6):454-8.
60. Yoshihara K, Nagaoka N, Okihara T, Kuroboshi M, Hayakawa S, Maruo Y, vd. Functional monomer impurity affects adhesive performance. *Dent Mater*. 2015;31(12):1493-501.
61. Makishi P, André CB, Silva JPLE, Bacelar-Sá R, Correr-Sobrinho L, Giannini M. Effect of stora-

- ge time on bond strength performance of multimode adhesives to indirect resin composite and lithium disilicate glass ceramic. *Oper Dent.* 2016;41(5):541-51.
62. Amaral M, Belli R, Cesar PF, Valandro LF, Petschelt A, Lohbauer U. The potential of novel primers and universal adhesives to bond to zirconia. *J Dent.* 2014;42(1):90-8.
 63. Pereira LL, Campos F, Dal Piva AMO, Gondim LD, e Souza ROA, Özcan M. Can application of universal primers alone be a substitute for airborne-particle abrasion to improve adhesion of resin cement to zirconia? *Journal of Adhesive Dentistry.* 2015;17(2).
 64. Kalavacharla VK, Lawson NC, Ramp LC, Burgess JO. Influence of Etching Protocol and Silane Treatment with a Universal Adhesive on Lithium Disilicate Bond Strength. *Oper Dent.* 2015;40(4):372-8.
 65. Kim YR, Kim JH, Son SA, Park JK. Effect of Silane-Containing Universal Adhesives on the Bonding Strength of Lithium Disilicate. *Materials.* 2021;14(14).
 66. Lima RBW, Muniz I de AF, Campos D e. S, Murillo-Gómez F, Andrade AKM de, Duarte RM, vd. Effect of universal adhesives and self-etch ceramic primers on bond strength to glass ceramics: A systematic review and meta-analysis of in vitro studies. *J Prosthet Dent.* 2022;10(22)
 67. Gutiérrez ME, Sutil E, Malaquias P, de Paris Matos T, de Souza LM, Reis A, vd. Effect of self-curing activators and curing protocols on adhesive properties of universal adhesives bonded to dual-cured composites. *Dental Materials.* 2017;33(7):775-87.
 68. Dimitriadi M. et. al. Stability and reactivity of γ -MPTMS silane in some commercial primer and adhesive formulations. *Dental Materials,* 2018;34(8),1089–1101.
 69. Yao C, Yu J, Wang Y, Tang C, Huang C. Acidic pH weakens the bonding effectiveness of silane contained in universal adhesives. *Dent Mater.* 2018;34(5):809-818.
 70. Yoshihara K, Nagaoka N, Sonoda A, Maruo Y, Makita Y, Okihara T, Irie M, Yoshida Y, Van Meerbeek B. Effectiveness and stability of silane coupling agent incorporated in 'universal' adhesives. *Dent Mater.* 2016;32(10):1218-1225.
 71. Moro AFV, Ramos AB, Rocha GM, Perez CDR. Effect of prior silane application on the bond strength of a universal adhesive to a lithium disilicate ceramic. *J Prosthet Dent.* 2017;118(5):666-671.
 72. Iliev G, Hardan L, Kassis C, Bourgi R, Cuevas-Suárez CE, Lukomska-Szymanska M, Mancino D, Haikel Y, Kharouf N. Shelf Life and Storage Conditions of Universal Adhesives: A Literature Review. *Polymers (Basel).* 2021;13(16):2708.
 73. Breschi L, Maravic T, Cunha SR, Comba A, Cadenaro M, Tjäderhane L, vd. Dentin bonding systems: From dentin collagen structure to bond preservation and clinical applications. *Dental Materials.* 2018;34(1):78-96.
 74. Hebling J, Pashley DH, Tjäderhane L, Tay FR. Chlorhexidine arrests subclinical degradation of dentin hybrid layers in vivo. *J Dent Res.* 2005;84(8):741-6.
 75. Gendron R, Grenier D, Sorsa T, Mayrand D. Inhibition of the activities of matrix metalloproteinases 2, 8, and 9 by chlorhexidine. *Clin Diagn Lab Immunol.* 1999;6(3):437-9.
 76. Scaffa PM, Vidal CM, Barros N, Gesteira TF, Carmona AK, Breschi L, Pashley DH, Tjäderhane L, Tersariol IL, Nascimento FD, Carrilho MR. Chlorhexidine inhibits the activity of dental cysteine cathepsins. *J Dent Res.* 2012;91(4):420-5.
 77. Carrilho MR, Geraldini S, Tay F, de Goes MF, Carvalho RM, Tjäderhane L, Reis AF, Hebling J, Mazzoni A, Breschi L, Pashley D. In vivo preservation of the hybrid layer by chlorhexidine. *J Dent Res.* 2007;86(6):529-33.
 78. Carrilho MR, Carvalho RM, de Goes MF, di Hipólito V, Geraldini S, Tay FR, Pashley DH, Tjäderhane L. Chlorhexidine preserves dentin bond in vitro. *J Dent Res.* 2007;86(1):90-4.
 79. Carrilho MR, Tay FR, Donnelly AM, Agee KA, Tjäderhane L, Mazzoni A, vd. Host-derived loss of dentin matrix stiffness associated with solubilization of collagen. *J Biomed Mater Res B Appl Biomater.* 2009;90(1):373-80
 80. Tezvergil-Mutluay A, Agee KA, Uchiyama T, Imazato S, Mutluay MM, Cadenaro M, vd. The Inhibitory Effects of Quaternary Ammonium Methacrylates on Soluble and Matrix-bound

- MMPs. *J Dent Res.* 2011;90(4):535-40.
81. Tezvergil-Mutluay A, Agee KA, Hoshika T, Tay FR, Pashley DH. The inhibitory effect of polyvinylphosphonic acid on functional MMP activities in human demineralized dentin. *Acta Biomater.* 2010;6(10):4136.
 82. Sorsa T, Tjäderhane L, Konttinen YT, Lauhio A, Salo T, Lee HM, vd. Matrix metalloproteinases: contribution to pathogenesis, diagnosis and treatment of periodontal inflammation. *Ann Med.* 2006;38(5):306-21.
 83. Bedran-Russo AKB, Pashley DH, Agee K, Drummond JL, Miescke KJ. Changes in stiffness of demineralized dentin following application of collagen crosslinkers. *J Biomed Mater Res B Appl Biomater.* 2008;86(2):330-4.
 84. Chen C, Mao C, Sun J, Chen Y, Wang W, Pan H, vd. Glutaraldehyde-induced remineralization improves the mechanical properties and biostability of dentin collagen. *Mater Sci Eng C Mater Biol Appl.* 2016;67:657-65.
 85. Mazzoni A, Angeloni V, Sartori N, Duarte S Jr, Maravic T, Tjäderhane L, Pashley DH, Tay FR, Breschi L. Substantivity of Carbodiimide Inhibition on Dentinal Enzyme Activity over Time. *J Dent Res.* 2017;96(8):902-908.
 86. Hiraishi N, Sono R, Sofiql I, Yiu C, Nakamura H, Otsuki M, vd. In vitro evaluation of plant-derived agents to preserve dentin collagen. *Dental Materials.* 2013;29(10):1048-54.
 87. Seseogullari-Dirihan R, Tjäderhane L, Pashley DH, Tezvergil-Mutluay A. Effect of ultraviolet A-induced crosslinking on dentin collagen matrix. *Dent Mater.* 2015;31(10):1225-31.
 88. Hu D, Tian T, Ren Q, Han S, Li Z, Deng Y, vd. Novel biomimetic peptide-loaded chitosan nanoparticles improve dentin bonding via promoting dentin remineralization and inhibiting endogenous matrix metalloproteinases. *Dental Materials.* 2023.
 89. Kavrik F, Kucukyilmaz E. The effect of different ratios of nano-sized hydroxyapatite fillers on the micro-tensile bond strength of an adhesive resin. *Microsc Res Tech.* 2019;82(5):538-543.
 90. Gu L, Mazzoni A, Gou Y, Pucci C, Breschi L, Pashley DH, Niu L, Tay FR. Zymography of Hybrid Layers Created Using Extrafibrillar Demineralization. *J Dent Res.* 2018;97(4):409-415.
 91. São Leopoldo Mandic F, São Leopoldo Mandic Rua José Rocha Junqueira F. Wet-bonding technique with ethanol may reduce protease activity in dentin-resin interface following application of universal adhesive system. *J Clin Exp Dent.* 2023;15(5):403-13.
 92. Schmalz G, Schweikl H, Esch J, Hiller KA. Evaluation of a dentin barrier test by cytotoxicity testing of various dental cements. *J Endod.* 1996;22(3):112-5.
 93. Mulla SA, Kondkari SA, Patil A, Jain A, Mali S, Jaiswal HC, Jakhar A, Ansari ZM, Agarwal S, Yadav P. A Look Into the Cytotoxicity of Composite Fillings: Friend or Foe? *Cureus.* 2023;15(10):46327.
 94. Geurtsen W. Biocompatibility of resin-modified filling materials. *Critical Reviews in Oral Biology and Medicine.* 2000;11(3):333-55.
 95. de Souza Costa CA, do Nascimento AB, Teixeira HM. Response of human pulps following acid conditioning and application of a bonding agent in deep cavities. *Dent Mater.* 2002;18(7):543-51.
 96. Knirsch MS, Bonifácio CC, Shimaoka AM, Andrade AP, Carvalho RC. Bonding effectiveness of different adhesion approaches to unground versus ground primary tooth enamel. *Eur J Paediatr Dent.* 2009;10(2):83-9.
 97. Lenzi TL, Guglielmi CDAB, Arana-Chavez VE, Raggio DP. Tubule Density and Diameter in Coronal Dentin from Primary and Permanent Human Teeth. *Microscopy and Microanalysis.* 2013;19(6):1445-9.
 98. Sumikawa DA, Marshall GW, Gee L, Marshall SJ. Microstructure of primary tooth dentin. *Pediatric Dentistry.* 1999;21(7):439-444.
 99. Bond strength of a sealant to primary and permanent enamel: phosphoric acid versus self-etching adhesive - PubMed [Internet]. [cited 2023 Nov 27]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15185805/>

100. Peutzfeldt A, Nielsen LA. Bond strength of a sealant to primary and permanent enamel: phosphoric acid versus self-etching adhesive. *Pediatr Dent.* 2004;26(3):240-4.
101. Tedesco TK, Soares FZM, Grande RHM, Filho LER, Rocha RO. Effect of cariogenic challenge on bond strength of adhesive systems to sound and demineralized primary and permanent enamel. *Journal of Adhesive Dentistry.* 2014;16(5):421-8.
102. Shimada Y, Senawongse P, Harnirattisai C, Burrow MF, Nakaoki Y, Tagami J. Bond strength of two adhesive systems to primary and permanent enamel. *Oper Dent.* 2002;27(4):403-9.
103. Fröhlich TT, Gindri LD, Soares FZM, de Oliveira Rocha R. Does the etching strategy influence the bonding of universal adhesive systems to primary teeth? A systematic review and meta-analysis of in vitro studies. *Eur Arch Paediatr Dent.* 2021;22(6):1015-1022.
104. Kim MJ, Kim J, Song JS, Chung SH, Hyun HK. Shear Bond Strength of Different MDP-Containing Adhesive Systems on Enamel and Dentin from Primary Teeth. *J Clin Pediatr Dent.* 2021;45(3):186-192.
105. Dhull, K. S., Dutta, B., Pattnaik, S., Samir, P. V., & Devraj, I. M. Comparative Evaluation of Adhesive Bond Strength of Conventional GIC and Cention N to Enamel and Dentin of Primary Teeth: An In Vitro Study. *International Journal of Clinical Pediatric Dentistry,* 2022;15(4):412.
106. de Boer M, Zimmermann M, Attin T, Tauböck TT, Hamza B. Marginal Integrity of Simplified Adhesive Strategies in Primary Teeth. *Int Dent J.* 2023;73(6):881.
107. Dalkilic EE, Arisu HD, Kivanc BH, Uctasli MB, Omurlu H. Effect of different disinfectant methods on the initial microtensile bond strength of a self-etch adhesive to dentin. *Lasers Med Sci.* 2012;27(4):819-25.
108. Elkassas Dr. DW, Fawzi EM, El Zohairy A. The effect of cavity disinfectants on the micro-shear bond strength of dentin adhesives. *Eur J Dent.* 2014;8(2):184.
109. Coelho A, Amaro I, Apolônio A, Paula A, Saraiva J, Ferreira MM, Marto CM, Carrilho E. Effect of Cavity Disinfectants on Adhesion to Primary Teeth-A Systematic Review. *Int J Mol Sci.* 2021;22(9):4398.
110. De Munck J, Van Meerbeek B, Yudhira R, Lambrechts P, Vanherle G. Micro-tensile bond strength of two adhesives to Erbium:YAG-lased vs. bur-cut enamel and dentin. *Eur J Oral.* 2002;110(4):322-9.
111. Polydorou O, Pelz K, Hahn P. Antibacterial effect of an ozone device and its comparison with two dentin-bonding systems. *Eur J Oral Sci.* 2006;114(4):349-53.
112. López-Luján NA, Munayco-Pantoja ER, Torres-Ramos G, Blanco-Victorio DJ, Siccha-Macassi A, López-Ramos RP. Deproteinization of primary enamel with sodium hypochlorite before phosphoric acid etching. *Acta Odontol Latinoam.* 2019;32(1):29-35.
113. Assunção CM, Goulart M, Essvein TE, Santos NM dos, Erhardt MCG, Lussi A, vd. Effect of erosive challenges on deciduous teeth undergoing restorative procedures with different adhesive protocols - an in vitro study. *Journal of Applied Oral Science.* 2018;26.
114. Gisovar EF, Hedayati N, Shadman N, Shafiee L. Casein Phosphopeptide-Amorphous Calcium Phosphate and Shear Bond Strength of Adhesives to Primary Teeth Enamel. *Iran Red Crescent Med J.* 2015;17(2):11167.
115. Alsaadawi A, Felemban O, Nassar HM, Abdelbaki M. Shear Bond Strength and Fluoride Release of a Universal Adhesive: An In-Vitro Study on Primary Teeth. *Materials.* 2023;16(7).
116. Sachdeva P, Goswami M, Singh D. Comparative evaluation of shear bond strength and nanoleakage of conventional and self-adhering flowable composites to primary teeth dentin. *Contemp Clin Dent.* 2016;7(3):326.
117. Ghajari MF, Ghasemi A, Badiie M, Abdolazimi Z, Baghban AA. Microshear Bond Strength of Scotchbond Universal Adhesive to Primary and Permanent Dentin: A Six-Month in Vitro Study. *Front Dent.* 2019;16(3):173.
118. Frankenberger R, Nassiri S, Lücker S, Lygidakis NN, Krämer N. The effect of different liners on the bond strength of a compomer to primary teeth dentine: in vitro study. *European Archives of Paediatric Dentistry.* 2021;22(4):643-9.

BÖLÜM 2

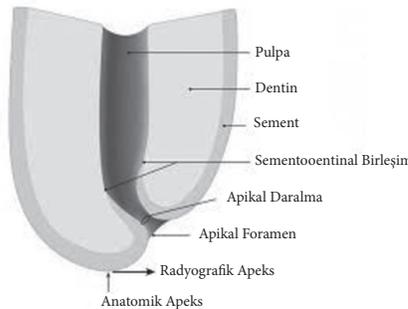
ELEKTRONİK ÇALIŞMA BOYUTU TESPİTİ (APEKS BULUCULAR)

İsmail CİHANGİR¹

GİRİŞ

Kök kanal tedavisinin temel hedefi, enfeksiyon kaynağı olan bakteri ve ürünleri ile enfekte olmuş pulpa dokusunu uzaklaştırmaktır. Bunun için kök kanalı kemo-mekanik şekilde temizlenip, şekillendirilmesinin ardından kanalın biyoyumlu bir materyal ile biyolojik sınırlar gözetilerek doldurulur. Bu işlemler gerçekleştirilirken kanal sisteminin anatomik sınırları içerisinde kalınması tedavinin en önemli aşamalarından birisidir. (1)

Kök kanal duvarlarında sement dokusunun yer almadığı ve dentinin gözlenmeye başladığı anatomik referans sement-dentin sınırı olarak adlandırılmaktadır. Kanal tedavisi sırasında kanal dolgusunun sonlandırılması gerektiği önerilen seviye bu noktadır. Bu görüş günümüze kadar kabul edilmiş bir bilgidir. (Resim 1) Ancak incelenen birçok dişte sement dokusunun apikal daralım noktasının koronaline diğer bir deyişle kanal içine doğru ilerlediği görülmüştür. Bu nedenle, günümüzde kanal tedavisinde preparasyon ve dolgunun bitirilmesi gereken nokta apikal daralım olarak kabul edilmiştir. (1,2)

Resim 1. Kök kanal anatomisi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD., ismail.cihangir@Bozok.edu.tr
ORCID iD: 0000-0003-4656-7398

KAYNAKLAR

1. Zehnder M. Root canal irrigants. *J Endod* 2006;32:389-98.
2. Woolhiser GA, Brand JW, Hoen MM, Geist JR, Pikula AA, Pink FE. Accuracy of film-based, digital, and enhanced digital images for endo-dontic length determination. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod* 2005;99:499-504.
3. Alaçam T. Endodonti. Ankara. Gazi Üniversitesi Basını-Yayın Yüksekokulu Basımevi 1990, s. 292
4. Meredith N, Gulabivala K. Electrical impedance measurement of root canal length. *Endod Dent Traumatol* 1997;13:126-31.
5. Custer C. Exact methods for locating the apical foramen. *J Nat Dent Assoc* 1918; 5: 815-9.
6. Suzuki K. Experimental study on iontophoresis. *Jpn J Stomatol* 1942; 16: 411-29.
7. Katz A, Mass E, Kaufman AY. Electronic apex locator a useful tool for root canal treatment in the primary dentition. *ASDC J Dent Child* 1996; 63:414-7.
8. Tosun G, Erdemir A, Eldeniz AU, Sermet U, Şener Y. Accuracy of two electronic apex locators in primary teeth with and without apical resorption a laboratory study. *Int Endod J.* 2008;41:436-41
9. Ebrahim AK, Yoshioka T, Kobayashi C, Suda H. The effects of file size, sodium hypochlorite and blood on the accuracy of Root ZX apex locator in enlarged root canals: an in vitro study. *Aust Dent J* 2006;51:153-7.
10. Goldberg F, De Silvio AC, Manfre S, Natri N. In vitro measurement accuracy of an electronic apex locator in teeth with simulated apical root resorption. *J Endod* 2002;28:461-3
11. Gordon MPJ, Chandler NP. Electronic apex locators. *Int Endod J* 2004; 37: 728-33.
12. Sunada I. New method for measuring the length of the root canal. *J Dent Res* 1962; 41: 375-87
13. Kobayashi C. Electronic canal length measurement. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol. Endod* 1995; 79,226-31.
14. Suchde RV, Talim SD. Electronic ohmmeter: an electronic device for the determination of the root canal length. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Endod* 1977; 42: 141-9.
15. Lee SJ, Nam KC, Kim YJ, Kim DW. Clinical accuracy of a new apex locator with an automatic compensation circuit. *J Endod* 2002;23:706-9.
16. A Y Kaufman I, S Szajkis, N Niv. The Efficiency and Reliability of the Dentometer for Detecting Root Canal Length. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol.* 1989 May;67(5):573-7.
17. Inoue N, Skinner DH. A simple and accurate way of measuring root canal length. *J Endod* 1985; 11:421-7.
18. Himel VT, Schott RN. An evaluation of the durability of apex locator insulated probes after autoclaving. *J Endod* 1993; 19:392-4.
19. Keller M, Brown CJ, Newton C. A clinical evaluation of the Endocater- an electronic apex locator. *J Endod* 1991; 17:271-4
20. Fouad AF, Krell KV. An in vitro comparison of five root canal length measuring instruments. *J Endod* 1989;15:573-7
21. Mc Donald NJ, Howland E.J. An evaluation of the apex locator Endocater. *Journal of Endodontics* 1990;16:5-8.
22. Czerw R.J, Fulkerson MS, Donnelly JC. In vitro evaluation of the accuracy of several electronic apex locator. *Journal of Endodontics* 1995;21: 572-5
23. Sonal Soi, Sumit Mohan, Vineet Vinayak, Prabhjot Kaur. Electronic Apex Locators. *J Dent Sci & Oral Rehabil* 2013;15:24-7.
24. Kaval ME, Dönmez H. Elektronik Apeks Bulucular. *EÜ Dişhek Fak Derg,* 2013; 32:73-8.
25. Frank AL, Torabinejad M. An in vivo evaluation of Endex electronic apex locator. *J Endod* 1993;19: 177-9.
26. Kobayashi C, Okiji T, Kaqwashima N, Suda H, Sunada I. A basic study on the electronic root canal length measurement: Part 3. Newly designed electronic root canal length measuring de-

- vice using division method. Japan J Conserv Dent 1991;34:1442-8
27. Ebrahim AK, Yoshioka T, Kobayashi C, Suda H. The effects of file size, sodium hypochlorite and blood on the accuracy of Root ZX apex locator in enlarged root canals: an in vitro study. Aust Dent J 2006;51:153-7.
 28. Goel Y, Acharya S, Kundabala M, Ballal V. A comparative evaluation of the accuracy of third generation electronic apex locator (Root ZX) in presence of various intracanal irrigants. J Endodontol 2006;18:28-33
 29. Duran-Sindreu F, Stober E, Mercade M, Vera J, Garcia M, Bueno R, et al. Comparison of in vivo and in vitro readings when testing the accuracy of the Root ZX apex locator. J Endod 2012;38:236-9
 30. Beltrame AP, Triches TC, Sartori N, Bolan M. Electronic determination of root canal working length in primary molar teeth: An in vivo and ex vivo study. Int Endod J 2011;44:402.
 31. Kang JA, Kim SK. Accuracies of seven different apex locators under various conditions. Oral Surg Oral Med Oral Pathol 2008;106:57-62
 32. Bodur H, Odabaş M, Tulunoğlu O, Tinaz AC. Accuracy of two different apex locators in primary teeth with and without root resorption. Clin Oral Investing 2008;12:137-41
 33. Moscoso S, Pineda K, Basilio J, Alvarado C, Roig M, Duran-Sindreu F. Evaluation of Dentaport ZX and Raypex 6 Electronic Apex Locators: An in Vivo Study. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. 2014 Mar 1;19(2)
 34. Vera J, Gutierrez M. Accurate working-length determination using fourth-generation apexlocator. J Contemp Endod 2004; 1: 4-8.
 35. Serota KS, Vera J, Barnett F, Nahmias Y. The new era of foraminal location. Endod Prac 2004;7:17-22
 36. A Y Kaufman, S Keila, M Yoshpe. Accuracy of a new apex locator: an in vitro study. Int Endod J 2002 Feb;35(2):186-92.
 37. Ricardo Affonso Bernardes, Marco A H Duarte, Bruno C Vasconcelos,IVALDO G Moraes, Norberti Bernardineli, Roberto B Garcia, Jarcio V Baldi, Fausto R Victorino, Clovis M Bramante. Evaluation of precision of length determination with 3 electronic apex locators: Root ZX, Elements Diagnostic Unit and Apex Locator, and RomiAPEX D-30. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod 2007 Oct;104(4):e91-4.
 38. Plotino G, Grande NM, Brigante L, Lesti B, Somma F. Ex vivo accuracy of three electronic apex locators: Root ZX, Elements Diagnostic Unit and Apex Locator and Propex. Int Endod J 2006; 39: 408-414.
 39. Bonilla M, Sayin TC, Schobert B, Hardigan P. Accuracy of a new apex locator in ex-vivo teeth using scanning electron microscopy. Endod Pract 2014; 16:14-20
 40. Soares RMV, Silva EJNL, Herrera DR, Krebs RL, Coutinho-Filho TS. Evaluation of the Joypex 5 and Root ZX II: an in vivo and ex vivo study. Int Endod J 2013;46:904-9.
 41. Gomes S, Oliver R, Macouzet C, Mercade M, Roing M, Duran Sindreu F. In vivo evaluation of the Raypex 5 by using different irrigants. J Endod 2012;38:1075-7.
 42. Özsezer E, İnan U, Aydın U. İn vivo evaluation of Propex electronic apex locator. J Endod 2007;33:974-7.
 43. Nelson-Filho P, Romualdo PC, Bonifácio KC, et al. Accuracy of the iPex multi-frequency electronic apex locator in primary molars: an ex vivo study. Int Endod J. 2011;44(4):303-6
 44. R M V Soares I, E J N L Silva, D R Herrera, R L Krebs, T S Coutinho-Filho. Evaluation of the Joypex 5 and Root ZX II: An in Vivo and Ex Vivo Study. Int Endod . 2013 Oct;46(10):904-9
 45. Silva EJ, Horrera DR, Souza- Junior EJ, Rosa TP. Evaluation of the multifrequency electronic apex locator Joypex 5 in primary teeth. Eur Arch Pediatr Dent 2014;15:51-4.
 46. Bhat VK, Shetty P, Anandakrishna L. A Comparative evaluation of accuracy of new-generation electronic apex locator with conventional radiography to determine working length in primary teeth: an in vivo study. Int J Clin Pediatr Dent. 2017;10(1):34-6.
 47. Gurel M.A, Kivanc B.H, Ekici A. A Comparative Assessment of the Accuracies of Raypex 5,

Raypex 6, iPex and iPex II Electronic Apex Locators: An in Vitro Study. *Istanb Univ Fac Dent.* 2017 Jan 2;51(1):28-33.

48. 180. Jadhav G.R, Mittal , Vishal Patil , Prashant Kandekar , Anish Kulkarni , Siddharth Shinde , Shibli Syed , Saina Elahi . Accuracy of Different Apex Locators in Teeth With Simulated Apical Root Resorption: An In Vitro Study. *Folia Med (Plovdiv).* 2018 Dec 1;60(4):624-631
49. Silva EJ, Horrera DR, Souza- Junior EJ, Rosa TP. Evaluation of the multifrequency electronic apex locator Joypex 5 in primary teeth. *Eur Arch Pediatr Dent* 2014;15:51-4.

BÖLÜM 3

DENTAL PULPANIN ENFLAMASYONU VE DOĞAL İMMÜN YANIT

Aybüke BAHADIR SEZER¹
Hüsniye GÜMÜŞ²

DENTAL İNNERVASYON

Dişin bağ dokusu, vücudun en sert mineralize dokularıyla çevrenmiş, neredeyse tamamen kapalı bir özel yaşam alanı olan pulpadır. Fiziksel ve fonksiyonel olarak dentin ve pulpa devamlılık gösteren dokulardır. Vital fonksiyonların tümünde beraber çalıştıkları için dişin fizyolojik özellikleri değerlendirilirken pulpa dentin kompleksinin bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir (1). Güncel olarak dentinin innerve olabilen bir doku olduğu kabul edilmektedir (2). Bu innervasyon dentin tübüllerinde bulunan dentin sıvısının hareketine bağlı olarak serbest sinir uçlarının uyarılması ile gerçekleşmektedir (3,4).

Otoradyografik çalışmalar, memelilerin dentininde sinir liflerinin varlığını açıkça göstermektedir (5). Sinir lifleri dişlere apikal foramenlerden demetler halinde girer (6). Diğer periferik sinirlerden farklı olarak intradental sinirlerde perinörium bulunmaz (7). Aksonların kök kanalından geçtiğine ve Rashkow'un subodontoblastik pleksusunu oluşturmak için koronal olarak dallandığına inanılmaktadır (8). Aksonlar Rashkow pleksusunu terk ederken miyelin kılıfını kaybeder, odontoblastlar arasından geçer ve bir kısmı miyelinsiz aksonlar olarak iç dentine ulaşırlar (5,9). Bu lifler sıklıkla pulpa boynuzlarını çevreleyen dentinde bulunur ve sayıları diş apeksine doğru azalır (2,10).

İnadental miyelinsiz aksonlar, duyuşal ve otonom sempatik liflerin bir karışımıdır. Histokimyasal çalışmalar, memeli dişlerinde pulpal kan damarları çevresinde sempatik innervasyonun varlığını ortaya koymuştur (11). Dental pulpada damarların serbest sinir uçları tarafından doğrudan innervasyonu kan akışının

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
bahadiraybuke@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-2937-4562

² Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD., husniyegumus@yahoo.com,
ORCID iD: 0000-0003-4064-337X

odontoblastlardaki rollerinin daha derin bir anlayışa ihtiyacı vardır, bu da pulpitis tedavileri için yeni terapötik stratejilerin geliştirilmesini sağlayabilir (108).

Dentinogenezis ve tamirde transforming büyüme faktörü- β (TGF- β) önemlidir çünkü pulpada matris metalloproteinaz sekresyonunu ve dentin mineralizasyonunu indükler (109). Enflamasyonun başlangıç aşamasında pro-enflamatuar özellik gösteren TGF- β ileleyen enflamasyon aşamalarında antienflamatuar etki gösterir. Pro-enflamasyon aşaması DH'ler gibi immün hücreleri enflamasyon bölgesine toplamasını, anti-enflamatuar aşama ise lenfosit proliferasyonunu, TLR sinyalizasyonunu ve makrofajları baskılanmasını içermektedir (109).

KAYNAKLAR

1. Trowbridge HO, Emling RC. The immune system. In: *Inflammation: a review of the process* (5 nd ed). Quintessence Publishing Co, Inc. Chicago, Berlin, London, Tokyo, Paris, Barcelona, Sao Paulo, Moscow, Prague, Warsaw 1997. p.77-109.
2. Fearnhead RW. Histological evidence for the innervation of human dentine. *Journal of anatomy*. 1957;91(2): 267.
3. Trowbridge HO. Intradental sensory units: physiological and clinical aspects. *Journal of endodontics*. 1985;11(11): 489-498. [https://doi.org/10.1016/S0099-2399\(85\)80222-3](https://doi.org/10.1016/S0099-2399(85)80222-3)
4. Trowbridge HO. Pulp biology: progress during the past 25 years. *Australian Endodontic Journal*. 2003;29(1): 5-12. <https://doi.org/10.1111/j.1747-4477.2003.tb00485.x>
5. Byers MR. Dental sensory receptors. *International review of neurobiology*. 1984;25: 39-94. [https://doi.org/10.1016/S0074-7742\(08\)60677-7](https://doi.org/10.1016/S0074-7742(08)60677-7)
6. Walton RE, Nair PNR. Neural elements in dental pulp and dentin. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*. 1995;80(6): 710-719. [https://doi.org/10.1016/S1079-2104\(05\)80256-2](https://doi.org/10.1016/S1079-2104(05)80256-2)
7. Pischinger A, Stockinger L. Die nerven der menschlichen zahnpulpa. *Zeitschrift für Zellforschung und Mikroskopische Anatomie*. 1968;89(1): 44-61.
8. Pohto P. Innervation of blood vessels in the dental pulp. *International Dental Journal*. 1972;22: 228-239.
9. Raschkow J. cited from Fernhead RW: *Innervation of dental tissues*. Structural and chemical organization of teeth. Academic Press, New York-London, 1967. p.247-287
10. Byers MR, Dong WK. Autoradiographic location of sensory nerve endings in dentin of monkey teeth. *The Anatomical Record*. 1983;205(4): 441-454. <https://doi.org/10.1002/ar.1092050409>
11. Noga BR, Holland GR. Sympathetic innervation at the apex of the cat's canine tooth-a quantitative analysis. *Anatomischer Anzeiger*. 1983;153(2): 137-148.
12. Tabata S, Ozaki HS, Nakashima M, et al. Innervation of blood vessels in the rat incisor pulp: a scanning electron microscopic and immunoelectron microscopic study. *The Anatomical Record: An Official Publication of the American Association of Anatomists*. 1998;251(3):384-391. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0185\(199807\)251:3%3C384::AID-AR14%3E3.0.CO;2-K](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0185(199807)251:3%3C384::AID-AR14%3E3.0.CO;2-K)
13. Fouad A. Pulpal reactions to caries and dental procedures. In: Hargreaves KM, Cohen S (eds.) *Cohen's Pathways of the pulp*. 12nd ed. Elsevier; 2011. p.504-528. https://doi.org/10.20817/JE-AJOURNAL.34.2_67.
14. Pashley DH, Liewehr FR. Structure and functions of the dentin-pulp complex. In: Hargreaves KM, Cohen S (eds.) *Cohen's Pathways of the Pulp*. 9nd ed. Mosby; 2006. p. 460-513.
15. ten Cate AR. Oral histology development, structure and function. In: ten Cate AR (ed.)

Pulp-dentin kompleks. Boston: Mosby, St. Louis; 1998. p. 150–196.

16. Zoli M, Jansson A, Syková E, et al. Volume transmission in the CNS and its relevance for neuropsychopharmacology. *Trends in pharmacological sciences*. 1999;20(4): 142–150. [https://doi.org/10.1016/S0165-6147\(99\)01343-7](https://doi.org/10.1016/S0165-6147(99)01343-7)
17. Bender IB. Pulpal pain diagnosis—a review. *Journal of endodontics*. 2000;26(3): 175–179. <https://doi.org/10.1097/00004770-200003000-00012>
18. Johnsen D, Johns S. Quantitation of nerve fibres in the primary and permanent canine and incisor teeth in man. *Archives of oral biology*. 1978;23(9): 825–829. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(78\)90163-2](https://doi.org/10.1016/0003-9969(78)90163-2)
19. Johnsen DC, Harshbarger J, Rymer HD. Quantitative assessment of neural development in human premolars. *The Anatomical Record*. 1983;205(4): 421–429. <https://doi.org/10.1002/ar.1092050407>
20. Alaçam T. *Endodonti*. Ankara: Barış Yayınları; 2000.
21. Karlsson U, Johnsen D, Herman AM. Early degenerative nerve alterations in feline resorbing deciduous incisors as observed by electron microscopy. *Journal of dental research*. 1974;53(6): 1428–1431. <https://doi.org/10.1177/00220345740530062301>
22. Byers MR, Taylor PE, Khayat BG, et al. Effects of injury and inflammation on pulpal and periapical nerves. *Journal of endodontics*. 1990;16(2): 78–84. [https://doi.org/10.1016/S0099-2399\(06\)81568-2](https://doi.org/10.1016/S0099-2399(06)81568-2)
23. Byers MR, Taylor PE. Effect of sensory denervation on the response of rat molar pulp to exposure injury. *Journal of dental research*. 1993;72(3): 613–618. <https://doi.org/10.1177/00220345930720031001>
24. Brodal P. *The central nervous system: structure and function*. oxford university Press; 2004.
25. Caviedes-Bucheli J, Muñoz HR, Azuero-Holguín MM, et al. Neuropeptides in dental pulp: the silent protagonists. *Journal of endodontics*. 2008;34(7): 773–788. <https://doi.org/10.1016/j.joen.2008.03.010>
26. Levite M. Neurotransmitters Talk to T Cells in a Direct, Powerful, and Contextual Manner Affecting Key Immune Functions. In: Geenen V, Chrousos G (eds), *Immunoendocrinology in Health and Disease*. New York: CRC Press; 2006. p. 263–288.
27. Mulvihill SJ, Debas HT. Regulatory peptides of the gut. In: Greenspan FS, Baxter JD (eds.), *The Basic and Clinical Endocrinology* (4 nd ed). Norwalk: Appleton & Lange; 1994. p. 551–570.
28. Lundy FT, Linden GJ. Neuropeptides and neurogenic mechanisms in oral and periodontal inflammation. *Critical Reviews in Oral Biology & Medicine*. 2004;15(2): 82–98. <https://doi.org/10.1177/154411130401500203>
29. Hahn C Lo, Liewehr FR. Innate Immune Responses of the Dental Pulp to Caries. *Journal of Endodontics*. 2007;33(6): 643–651. <https://doi.org/10.1016/J.JOEN.2007.01.001>
30. Fouad AF. Molecular mediators of pulpal inflammation. *Seltzer and Bender's dental pulp*. 2002; 247–279.
31. Olgart L. Neural control of pulpal blood flow. *Critical Reviews in Oral Biology & Medicine*. 1996;7(2): 159–171. <https://doi.org/10.1177/10454411960070020401>
32. Byers MR, Narhi MV. Nerve supply of the pulpodentin complex and responses to injury. In: Hargreaves KM, Goodis HE, Seltzer S (eds) *Seltzer and Bender's Dental Pulp*. 4 nd ed. Chicago: Quintessence Pub Co; 2002. p.: 61-70.
33. Casasco A, Calligaro A, Casasco M, et al. Peptidergic nerves in human dental pulp. *Histochemistry*. 1990;95(2): 115–121.
34. Wakisaka S. Neuropeptides in the dental pulp: distribution, origins, and correlation. *Journal of endodontics*. 1990;16(2): 67–69. [https://doi.org/10.1016/s0099-2399\(06\)81566-9](https://doi.org/10.1016/s0099-2399(06)81566-9)
35. Goodis H, Saeki K. Identification of bradykinin, substance P, and neurokinin A in human dental pulp. *Journal of endodontics*. 1997;23(4): 201–204. <https://doi.org/10.1016/S0099->

- 2399(97)80045-3
36. Wakisaka S, Ichikawa H, Nishikawa S, et al. Immunohistochemical observation on the correlation between substance P-and vasoactive intestinal polypeptide-like immunoreactivities in the feline dental pulp. *Archives of oral biology*. 1987;32(6): 449–453. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(87\)90082-3](https://doi.org/10.1016/0003-9969(87)90082-3)
 37. Awawdeh L, Lundy FT, Shaw C, et al. Quantitative analysis of substance P, neurokinin A and calcitonin gene-related peptide in pulp tissue from painful and healthy human teeth. *International Endodontic Journal*. 2002;35(1): 30–36. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2591.2002.00451.x>
 38. Caviedes-Bucheli J, Lombana N, Azuero-Holguín MM, et al. Quantification of neuropeptides (calcitonin gene-related peptide, substance P, neurokinin A, neuropeptide Y and vasoactive intestinal polypeptide) expressed in healthy and inflamed human dental pulp. *International Endodontic Journal*. 2006;39(5): 394–400. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2591.2006.01093.x>
 39. Hargreaves KM, Swift JQ, Roszkowski MT, Bowles W, Garry MG, Jackson DL. Pharmacology of peripheral neuropeptide and inflammatory mediator release. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology*. 1994;78(4): 503–510. [https://doi.org/10.1016/0030-4220\(94\)90045-0](https://doi.org/10.1016/0030-4220(94)90045-0)
 40. Patel T, Park SH, Lin LM, et al. Substance P induces interleukin-8 secretion from human dental pulp cells. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*. 2003;96(4): 478–485. [https://doi.org/10.1016/S1079-2104\(03\)00036-2](https://doi.org/10.1016/S1079-2104(03)00036-2)
 41. Park SH, Hsiao G, Huang G. Role of substance P and calcitonin gene-related peptide in the regulation of interleukin-8 and monocyte chemotactic protein-1 expression in human dental pulp. *International endodontic journal*. 2004;37(3): 185–192. <https://doi.org/10.1111/j.0143-2885.2004.00782.x>
 42. Tokuda M, Miyamoto R, Nagaoka S, Torii M. Substance P enhances expression of lipopolysaccharide-induced inflammatory factors in dental pulp cells. *Journal of endodontics*. 2004;30(11): 770–774. <https://doi.org/10.1097/00004770-200411000-00005>
 43. Tuncer LI, Alaçam T, Oral B. Substance P expression is elevated in inflamed human periradicular tissue. *Journal of endodontics*. 2004;30(5): 329–332. <https://doi.org/10.1097/00004770-200405000-00006>
 44. Kim S. Neurovascular interactions in the dental pulp in health and inflammation. *Journal of endodontics*. 1990;16(2): 48–53. [https://doi.org/10.1016/S0099-2399\(06\)81563-3](https://doi.org/10.1016/S0099-2399(06)81563-3)
 45. Buck S, Reese K, Hargreaves KM. Pulpal exposure alters neuropeptide levels in inflamed dental pulp and trigeminal ganglia: evaluation of axonal transport. *Journal of endodontics*. 1999;25(11): 718–721. [https://doi.org/10.1016/S0099-2399\(99\)80116-2](https://doi.org/10.1016/S0099-2399(99)80116-2)
 46. Rodd HD, Boissonade FM. Substance P expression in human tooth pulp in relation to caries and pain experience. *European Journal of Oral Sciences*. 2000;108(6): 467–474. <https://doi.org/10.1034/j.1600-0722.2000.00924.x>
 47. Bowles WR, Withrow JC, Lepinski AM, et al. Tissue levels of immunoreactive substance P are increased in patients with irreversible pulpitis. *Journal of endodontics*. 2003;29(4): 265–267. <https://doi.org/10.1097/00004770-200304000-00009>
 48. Caviedes-Bucheli J, Azuero-Holguin MM, Munoz HR. The effect of capsaicin on substance P expression in pulp tissue inflammation. *International endodontic journal*. 2005;38(1): 30–33. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2591.2004.00893.x>
 49. Caviedes-Bucheli J, Gutierrez-Guerra JE, Salazar F, et al. Substance P receptor expression in healthy and inflamed human pulp tissue. *International Endodontic Journal*. 2007;40(2): 106–111. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2591.2006.01189.x>
 50. Takahashi K, Tanaka A, Hara M, Nakanishi S. The primary structure and gene organization of human substance P and neuromedin K receptors. *European journal of biochemistry*. 1992;204(3): 1025–1033. <https://doi.org/10.1111/j.1432-1033.1992.tb16724.x>
 51. Pozo D, Segura JJ, Jiménez-Rubio A, et al. Identification of G-protein coupled receptor su-

- bunits in normal human dental pulp. *Journal of endodontics*. 2000;26(1): 16–19. <https://doi.org/10.1097/00004770-200001000-00004>
52. Helke CJ, Krause JE, Mantyh PW, et al. Diversity in mammalian tachykinin peptidergic neurons: multiple peptides, receptors, and regulatory mechanisms 1. *The FASEB Journal*. 1990;4(6): 1606–1615. <https://doi.org/10.1096/fasebj.4.6.1969374>
53. Peters EMJ, Ericson ME, Hosoi J, et al. Neuropeptide control mechanisms in cutaneous biology: physiological and clinical significance. *Journal of investigative dermatology*. 2006;126(9): 1937–1947. <https://doi.org/10.1038/sj.jid.5700429>
54. Fristad I, Vandevska-Radunovic V, Fjeld K, et al. NK1, NK2, NK3 and CGRP1 receptors identified in rat oral soft tissues, and in bone and dental hard tissue cells. *Cell and tissue research*. 2003;311(3): 383–391. <https://doi.org/10.1007/s00441-002-0691-z>
55. Fristad I, Vandevska-Radunovic V, Kvinnslund IH. Neurokinin-1 receptor expression in the mature dental pulp of rats. *Archives of oral biology*. 1999;44(2): 191–195. [https://doi.org/10.1016/S0003-9969\(98\)00116-2](https://doi.org/10.1016/S0003-9969(98)00116-2)
56. Yamaguchi M, Ozawa Y, Mishima H, et al. Substance P increases production of proinflammatory cytokines and formation of osteoclasts in dental pulp fibroblasts in patients with severe orthodontic root resorption. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*. 2008;133(5): 690–698. <https://doi.org/10.1016/j.ajodo.2006.03.043>
57. Lai JP, Zhan GX, Campbell DE, et al. Detection of substance P and its receptor in human fetal microglia. *Neuroscience*. 2000;101(4): 1137–1144. [https://doi.org/10.1016/S0306-4522\(00\)00398-5](https://doi.org/10.1016/S0306-4522(00)00398-5)
58. Block ML, Li G, Qin L, et al. Potent regulation of microglia-derived oxidative stress and dopaminergic neuron survival: substance P vs. dynorphin. *The FASEB Journal*. 2006;20(2): 251–258. <https://doi.org/10.1096/fj.05-4553com>
59. Rasley A, Bost KL, Olson JK, Miller SD, Marriott I. Expression of functional NK-1 receptors in murine microglia. *Glia*. 2002;37(3): 258–267. <https://doi.org/10.1002/glia.10034>
60. Davidson RM. Potassium currents in cells derived from human dental pulp. *Archives of oral biology*. 1993;38(9): 803–811. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(93\)90077-Y](https://doi.org/10.1016/0003-9969(93)90077-Y)
61. Davidson RM. Neural form of voltage-dependent sodium current in human cultured dental pulp cells. *Archives of oral biology*. 1994;39(7): 613–620. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(94\)90137-6](https://doi.org/10.1016/0003-9969(94)90137-6)
62. Byers MR. Glial fibrillary acidic protein in dental nerves and developing pulp. *Journal of Dental Research*. 1995;74: 27.
63. Ajima H, Kawano Y, Takagi R, Aita M, Gomi H, Byers MR, Maeda T. The exact expression of glial fibrillary acidic protein (GFAP) in trigeminal ganglion and dental pulp. *Archives of Histology and Cytology*. 2001;64(5): 503–511. <https://doi.org/10.1679/aohc.64.503>
64. Byers MR, Maeda T, Brown AM, et al. GFAP immunoreactivity and transcription in trigeminal and dental tissues of rats and transgenic GFP/GFAP mice. *Microscopy research and technique*. 2004;65(6): 295–307. <https://doi.org/10.1002/jemt.20130>
65. Jonavičė U, Tunaitis V, Kriauciūnaitė K, et al. Extracellular vesicles can act as a potent immunomodulators of human microglial cells. *Journal of tissue engineering and regenerative medicine*. 2019;13(2): 309–318. <https://doi.org/10.1002/term.2810>
66. Gomariz P, Delgado M. VIP and PACAP Immune Mediators Involved in Homeostasis and Disease. In: Geenen V, Chrousos G (eds.) *Immunoendocrinology in Health and Disease*. New York: CRC Press; 2004. p. 241–261.
67. Springer J, Geppetti P, Fischer A, et al. Calcitonin gene-related peptide as inflammatory mediator. *Pulmonary Pharmacology & Therapeutics*. 2003;16(3): 121–130. [https://doi.org/10.1016/S1094-5539\(03\)00049-X](https://doi.org/10.1016/S1094-5539(03)00049-X)
68. Walton RE, Torabinejad M, Bakland LK. *Endodontics. Principles and Practice* (4th ed). Missouri-

- ri: Saunders Elsevier; 2008. p. 3-140.
69. Gazelius B, Edwall B, Ölgart L, et al. Vasodilatory effects and coexistence of calcitonin gene-related peptide (CGRP) and substance P in sensory nerves of cat dental pulp. *Acta physiologica scandinavica*. 1987;130(1): 33–40. <https://doi.org/10.1111/j.1748-1716.1987.tb08108.x>
 70. Shin SJ, Lee W, Lee JI, et al. Matrix metalloproteinase-8 and substance P levels in gingival crevicular fluid during endodontic treatment of painful, nonvital teeth. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*. 2011;112(4): 548–554. <https://doi.org/10.1016/j.tripleo.2011.04.026>
 71. Sacerdote P, Levrini L. Peripheral mechanisms of dental pain: the role of substance P. *Mediators of inflammation*. 2012;2012. <https://doi.org/10.1155/2012/951920>
 72. Özalp Dural EA. *Farmakoloji*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2002.
 73. Rodd HD, Boissonade FM. Comparative immunohistochemical analysis of the peptidergic innervation of human primary and permanent tooth pulp. *Archives of oral biology*. 2002;47(5): 375–385. [https://doi.org/10.1016/S0003-9969\(02\)00012-2](https://doi.org/10.1016/S0003-9969(02)00012-2)
 74. Harris P, Bouloux P. *Endocrinology in clinical practice*. London; Thomson Publishing; 2004. p. 407-419.
 75. Ferrero-Miliani L, Nielsen OH, Andersen PS, et al. Chronic inflammation: importance of NOD2 and NALP3 in interleukin-1 β generation. *Clinical & Experimental Immunology*, 2006;147: 227-235. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2249.2006.03261.x>
 76. Şentürk N. Kütanöz inflamasyon. *Archiv. Turkish Dermatol Venerol Turkderm* 2013; 47(1); 27-36.
 77. Kumar V, Abbas AK, Aster JC. *Robbins basic pathology*. 9th ed. Philadelphia: Elsevier; 2013.
 78. Trowbridge HO. Review of dental pain—histology and physiology. *Journal of endodontics*. 1986;12(10): 445–452. [https://doi.org/10.1016/S0099-2399\(86\)80197-2](https://doi.org/10.1016/S0099-2399(86)80197-2)
 79. Torneck CD. Biology of the dental pulp and perivascular tissues. *Principles and practice of endodontics*. 1996;37.
 80. Kılıçturgay K. *İmmünoloji*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2003.
 81. Chensue SW, Ward PA. Inflammation. In: Damjanov I, Linder J (eds.) *Anderson's Pathology*. 10th ed. London: Mosby Co; 1996. p. 1799–1806.
 82. Özoran Y, Çobanoğlu Ü. İnflamasyon. In: Kuzey GM, Özdamar ŞO, Zengerlioğlu S (eds.) *Temel Patoloji*. Ankara: Güneş Tıp Kitapevi; 2007. p. 45–60.
 83. Jontell M, Bergenholtz G, Scheynius A, et al. Dendritic cells and macrophages expressing class II antigens in the normal rat incisor pulp. *Journal of Dental Research*, 1988; 67(10); 1263-126. <https://doi.org/10.1177/00220345880670100301>.
 84. Okiji T, Kawashima N, Kosaka T, et al. An Immunohistochemical Study of the Distribution of Immunocompetent Cells, Especially Macrophages and Ia Antigen-expressing Cells of Heterogeneous Populations, in Normal Rat Molar Pulp. *Journal of Dental Research*. 1992;71(5):1196–1202. <https://doi.org/10.1177/00220345920710051201>.
 85. Ohshima H, Kawahara I, Maeda T, et al. The relationship between odontoblasts and immunocompetent cells during dentinogenesis in rat incisors: an immunohistochemical study using OX6-monoclonal antibody. *Archives of Histology and Cytology*. 1994;57(5): 435–447. <https://doi.org/10.1679/aohc.57.435>
 86. Jontell M, Bergenholtz G. Accessory cells in the immune defense of the dental pulp. *Proceedings of the Finnish Dental Society*. 1992; 88(1); 344-355.
 87. Jontell M. Interaction between perivascular dendritic cells, neuropeptides and endothelial cells in the dental pulp. *Proceedings of the International Conference on Dentin/Pulp Complex 1995 and the International Meeting on Clinical Topics of Dentin/Pulp Complex*. 1996;182–187.
 88. Okiji T, Jontell M, Belichenko P, et al. Perivascular dendritic cells of the human dental pulp. *Acta Physiologica Scandinavica*, 1997; 159(2); 163-169. <https://doi.org/10.1046/j.1365->

201X.1997.584337000.x.

89. Jontell M, Okiji T, Dahlgren U, et al. Immune defense mechanisms of the dental pulp. *Critical Reviews in Oral Biology and Medicine*. 1998;9(2):179–200. <https://doi.org/10.1177/10454411980090020301>.
90. Hosoi J, Murphy GF, Egan CL, et al. Regulation of Langerhans cell function by nerves containing calcitonin gene-related peptide. *Nature*,1993;363(6425);159-163. <https://doi.org/10.1038/363159a0>.
91. Fristad I, Kvinnsland IH, Jonsson R, Heyeraas KJ. Effect of intermittent long-lasting electrical tooth stimulation on pulpal blood flow and immunocompetent cells: a hemodynamic and immunohistochemical study in young rat molars. *Experimental Neurology*, 1997; 146(1); 230-239. <https://doi.org/10.1006/exnr.1997.6523>
92. Matthews B, Vongsavan N. Interactions between neural and hydrodynamic mechanisms in dentine and pulp. *Archives of Oral Biology*. 1994;39:87-95. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(94\)90193-7](https://doi.org/10.1016/0003-9969(94)90193-7).
93. Okamura K, Kobayashi I, Matsuo K, et al. An immunohistochemical and ultrastructural study of vasomotor nerves in the microvasculature of human dental pulp. *Archives of Oral Biology*. 1995;40(1): 47–53. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(94\)00147-4](https://doi.org/10.1016/0003-9969(94)00147-4).
94. Wakisaka S, Nishikawa S, Ichikawa H, et al. The distribution and origin of substance P-like immunoreactivity in the rat molar pulp and periodontal tissues. *Archives of Oral Biology*. 1985;30(11–12): 813–818. [https://doi.org/10.1016/0003-9969\(85\)90136-0](https://doi.org/10.1016/0003-9969(85)90136-0).
95. Smulson MH, Sieraski SM. *Histology and diseases of dental pulp. Endodontic therapy* (4 nd ed). St. Louis: Mosby; 1989. p. 58-71
96. Asahina A, Hosoi J, Beissert S, et al. Inhibition of the induction of delayed-type and contact hypersensitivity by calcitonin gene-related peptide. *The Journal of Immunology*, 1995; 154(7); 3056-3061. <https://doi.org/10.4049/jimmunol.154.7.3056>
97. Toriya Y, Hashiguchi I, Maeda K. Immunohistochemical examination of the distribution of macrophages and CGRP-immunoreactive nerve fibers in induced rat periapical lesions. *Dental Traumatology*, 1997;13(1);6-12. <https://doi.org/10.1111/j.1600-9657.1997.tb00002.x>.
98. Korkmaz Y, Lang H, Beikler T, et al. Irreversible inflammation is associated with decreased levels of the α 1-, β 1-, and α 2-subunits of sGC in human odontoblasts. *Journal of dental research*. 2011;90(4): 517–522. <https://doi.org/10.1177/0022034510390808>
99. Goldberg M, Farges JC, Lacerda-Pinheiro S, et al. Inflammatory and immunological aspects of dental pulp repair. *Pharmacological Research*. 2008;58(2): 137–147. <https://doi.org/10.1016/j.phrs.2008.05.013>
100. Hersh EV, Desjardins PJ, Trummel CL, et al. Nonopioid analgesics, nonsteroidal anti-inflammatory drugs, and antirheumatic and antigout drugs. *Pharmacology and Therapeutics for Dentistry*. 6nd ed. St. Louis: Mosby Elsevier. 2011. p.346–348.
101. Hirao K, Yumoto H, Takahashi K, et al. Roles of TLR2, TLR4, NOD2, and NOD1 in pulp fibroblasts. *Journal of Dental Research*, 2009;88(8): 762–767. <https://doi.org/10.1177/0022034509341779>.
102. Hosokawa Y, Hirao K, Yumoto H, et al. Functional Roles of NOD1 in Odontoblasts on Dental Pulp Innate Immunity. *Bio Med Research International*. 2016; 2016: 1-11. <https://doi.org/10.1155/2016/9325436>.
103. Cooper PR, Holder MJ, Smith AJ. Inflammation and regeneration in the dentin-pulp complex: a double-edged sword. *Journal of Endodontics*, 2014; 40(4); 46-51. <https://doi.org/10.1016/j.joen.2014.01.021>
104. Durand SH, Flacher V, Roméas A, et al. Lipoteichoic Acid Increases TLR and Functional Chemokine Expression while Reducing Dentin Formation in In Vitro Differentiated Human Odontoblasts. *The Journal of Immunology*. 2006;176(5): 2880–2887. <https://doi.org/10.4049/JIMMUNOL.176.5.2880>.

105. Liu Y, Gao Y, Zhan X, et al. TLR4 activation by lipopolysaccharide and *Streptococcus mutans* induces differential regulation of proliferation and migration in human dental pulp stem cells. *Journal of Endodontics*, 2014; 40(9): 1375-1381. <https://doi.org/10.1016/j.joen.2014.03.015>
106. Jiang W, Lv H, Wang H, et al. Activation of the NLRP3/caspase-1 inflammasome in human dental pulp tissue and human dental pulp fibroblasts. *Cell and Tissue Research*. 2015;361(2): 541-555. <https://doi.org/10.1007/S00441-015-2118-7>.
107. Gaudin A, Renard E, Hill M, et al. Phenotypic Analysis of Immunocompetent Cells in Healthy Human Dental Pulp. *Journal of Endodontics*. 2015;41(5): 621-627. <https://doi.org/10.1016/J.JOEN.2015.01.005>.
108. Yumoto H, Hirao K, Hosokawa Y, et al. The roles of odontoblasts in dental pulp innate immunity. *Japanese Dental Science Review*. 2018;54(3): 105-117. <https://doi.org/10.1016/J.JDSR.2018.03.001>.
109. Farges JC, Romeas A, Melin M, et al. TGF- β 1 induces accumulation of dendritic cells in the odontoblast layer. *Journal of Dental Research*. 2003;82(8): 652-656. <https://doi.org/10.1177/154405910308200816>.

BÖLÜM 4

MİNİMAL GİRİŞİMSEL DİŞ HEKİMLİĞİ

Ezgi TAŞPINAR¹
K. Görkem ULU GÜZEL²

GİRİŞ

Dış çürüğü, çocuklarda en sık görülen kronik hastalıklardan olup tedavi edilmediğinde ağrıya ve enfeksiyona neden olmasının yanında sistemik sağlığı da etkileyerek yaşam kalitesini de bozabilmektedir. Ayrıca çürük ve diş ağrısının çocuklarda akademik başarıyı etkilediği, okul devamsızlığına ve düşük not ortalamasına neden olduğu bildirilmiştir (1,2).

Dış hastalıklarının nedeni ve oluşumu anlaşıldıktan sonra, tedavi felsefesi değişmiş, 90'lı yılların başında, çürük dişlerin tedavisinde diş dokusuna saygı duyan operatif restoratif girişimleri ele alan “minimal invaziv diş hekimliği” tanımlanmıştır (3). Minimal invaziv diş hekimliği, sadece diş çürüğünün sonuçlarını değil, aynı zamanda çürüğün oluşum nedenlerini de inceleyen bir konsepttir. Burada ki ilk amaç, diş çürüğü henüz oluşmadan korunmak ve kontrol altına almaktır. Diğer amaçlar ise diş çürüğünün oluşmasından ilerlemesine kadar geçen süreçte çürüğün önlenmesi, diş çürüğünün en az sağlıklı diş dokusu kaybı ile restore edilmesi ve tedavi sonrası yeniden çürük oluşumunun engellenmesidir (4).

Aralık 2019'da başlayan ve tüm dünyayı etkileyerek büyük bir tehdit oluşturan COVID-19'un iletim yollarının doğrudan temas, damlacık ve olası aerosol aktarımların olması nedeniyle pandemi sürecinde COVID-19 için yayınlanan tüm kılavuzlar, çapraz kontaminasyonun, aerosol oluşturan diş prosedürlerinin en aza indirilmesine odaklanmıştır. Bu durum, non-invaziv ve minimal invaziv çürük yönetimi tekniklerinin önemini bir kez daha ortaya koymuş ve pandemi sürecinde bu tekniklerin kullanımını artmıştır (5,6).

¹ Dt., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Diş hekimliği Fakültesi, Pedodonti AD., ezgitspnr@gmail.com ORCID iD: 0009-0008-7626-5108

² Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Diş hekimliği Fakültesi, Pedodonti AD., gorkem.ulu@adu.edu.tr ORCID iD: 0000-0002-3129-8490

%42,2'sinin lisans veya staj yıllarında MID eğitimi aldığı görülmüştür. MID'nin lisans düzeyinde müfredata dahil edildiğini görmek cesaret verici olsa da öğrencileri mesleki açıdan yeterince eğitmek için daha yeni, kanıta dayalı pedagojik yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Yapılan bu araştırma, MID konusunda yeterli miktarda bilgi ve farkındalık olmasına rağmen etkili uygulama eksikliğinin olduğunu göstermektedir (87).

KAYNAKLAR

1. Seirawan H, Faust S, Mulligan R. The impact of oral health on the academic performance of disadvantaged children. *American Journal of Public Health*. 2012;102(9):1729-1734. doi:10.2105/AJPH.2011.300478
2. Özak Mutlu, D. 4-10 yaş aralığındaki çocuklarda yapılmış olan atravmatik restoratif tedavili dişlerin retrospektif değerlendirilmesi [Uzmanlık Tezi], Konya: Selçuk Üniversitesi; 2021.
3. Dawson AS, Makinson OF. Dental treatment and dental health. Part 2. An alternative philosophy and some new treatment modalities in operative dentistry. *Australian Dental Journal*. 1992;37(3): 205–210. doi:10.1111/J.1834-7819.1992.TB00744.X
4. Tuncer S, Demirci M, Tekçe N. Minimal invaziv diş hekimliği kavramı, yaklaşımı ve stratejisi. *Türkiye Klinikleri Journal Dental Sci-Special Topics*. 2014;5(3): 1-11.
5. Al-Halabi M, Salami A, Alnuaimi E, et al. Assessment of paediatric dental guidelines and caries management alternatives in the post COVID-19 period. A critical review and clinical recommendations. *European Archives of Paediatric Dentistry: Official Journal of the European Academy of Paediatric Dentistry*. 2020;21(5): 543-556. doi:10.1007/s40368-020-00547-5
6. Eden E, Frencken J, Gao S, et al. Managing dental caries against the backdrop of COVID-19: approaches to reduce aerosol generation. *British Dental Journal*. 2020;229(7): 411–416. doi.org/10.1038/s41415-020-2153-y
7. Yıldırım, S. Diş çürüğü ile baş etmede minimal girişimsel diş hekimliği. Eden E, Sarı Ş, Ökte Z, Yıldırım E (eds.) *Minimal Girişimsel Diş Hekimliği ile Atravmatik Restoratif Tedavi Sanatı ve Bilimi* içinde. İstanbul: Vestiyer Yayın Grubu; 2022. p. 17-24.
8. Lin Y, McColl E, Duncan HF. Top tips for minimally invasive dentistry in primary care. *British Dental Journal*. 2023;235(2): 84–86. doi.org/10.1038/s41415-023-6127-8
9. Ramos-Gomez FJ, Crystal YO, Domejan S, et al. Minimal intervention dentistry: part 3. Paediatric dental care--prevention and management protocols using caries risk assessment for infants and young children. *British Dental Journal*. 2012;213(10): 501-508. doi: 10.1038/sj.bdj.2012.1040
10. Akyıldız BM, Sönmez I. Diş çürüğünün erken teşhisinde transillüminasyon yöntemleri. Akyüz S (ed.), *Çürük Tespitinde Güncel Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p. 14-22.
11. Bezgin T, Yüksel BN, Demirel A. Çocuk Diş Hekimliğinde Kullanılan Çürük Teşhis Yöntemlerinde Minimal İnvaziv Yaklaşımlar. Ölmez A (ed.), *Çocuk Diş Hekimliğinde Minimal İnvaziv Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. p.12-22.
12. Warreth A. Dental caries and its management. *International Journal of Dentistry*. 2023; 9365845. doi.org/10.1155/2023/9365845
13. Gomez J. Detection and diagnosis of the early caries lesion. *BMC Oral Health*. 2015;15 Suppl 1(Suppl 1): 3. doi:10.1186/1472-6831-15-S1-S3
14. Bala O, Kanlıdere S. Diş çürüğünün teşhisi ve bu amaçla kullanılan güncel yöntemler. *The Journal of Turkish Dental Research*, 2023;2(2): 219-31.
15. Beldüz Kara N. Fissür çürüklerinin teşhisinde DIAGNOdent ve Cariescan Pro cihazlarının performansının değerlendirilmesi. *Selcuk Dental Journal*. 2016;3(3): 92-97.
16. Korkmaz Torun E. (2019). Minimal invaziv rezin infiltrasyon (ICON-DMG) yönteminin klinik

estetik başarısının değerlendirilmesi [Uzmanlık Tezi], Kırıkkale: Türkiye Cumhuriyeti Kırıkkale Üniversitesi, 2019.

17. Atabek D, Yoon K. Çocuklarda ve genç yetişkinlerde çürük yönetimi stratejileri. Ölmez A (ed.) *Çocuk Diş Hekimliğinde Minimal İnvaziv Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. p.1-11.
18. Bağ İ. (2022). Minere çürük lezyonları ve diş çürüğü ile baş etme. Eden E, Sarı Ş, Ökte Z, Yıldırım S (eds.), *Minimal Girişimsel Diş Hekimliği ile Atravmatik Restoratif Tedavi Sanatı ve Bilimi* içinde. İstanbul. Vestiyer Yayın Grubu, 2022. P. 25-47
19. Virajsilp V, Thearomtree A, Aryatawong S, et al. Comparison of proximal caries detection in primary teeth between laser fluorescence and bitewing radiography. *Pediatric Dentistry*, 2005;27(6): 493-499.
20. Ölmez A, Aytar AB. Çocuk diş hekimliğinde minimal invaziv çürük uzaklaştırma yöntemleri. A. Ölmez (Ed.), *Çocuk Diş Hekimliğinde Minimal İnvaziv Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. p. 23-33.
21. Featherstone JD, Domejean-Orliaguet S, Jenson L, et al. Caries risk assessment in practice for age 6 through adult. *Journal of the California Dental Association*, 2007;35(10): 703-713.
22. Ertürk Avunduk A, Bağlar S. Alternatif çürük uzaklaştırma yöntemleri. *Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi*. 2019;25(3): 360- 370.
23. Vusurumarthi V, Ballullaya SV, Pushpa S, et al. Evaluation and comparison of caries excavation efficacy of three different burs: a micro-computed tomographic-assisted study. *Journal of International Society of Preventive & Community Dentistry*. 2020; 10(2): 213-219.
24. Ismail MM, Aseel H. Evaluation of the efficacy of caries removal using papain gel (Brix 3000) and smart preparation bur (in vivo Comparative Study). *Journal of Pharmaceutical Sciences and Research*. 2019;11(2): 444-449.
25. Somani R, Chaudhary R, Jaidka S. Comparative microbiological evaluation after caries removal by various burs. *International Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2019;12(6): 524-527 doi:10.5005/jp-journals-10005-1678.
26. Demirel A. (2022). ART uygulamaları için hazırlık. Eden E, Sarı Ş, Ökte Z, Yıldırım E (eds.) *Minimal Girişimsel Diş Hekimliği ile Atravmatik Restoratif Tedavi Sanatı ve Bilimi* içinde. İstanbul: Vestiyer Yayın Grubu; 2022. p. 131-15.
27. Holmgren CJ, Roux D, Doméjean S. Minimal intervention dentistry: part 5. Atraumatic restorative treatment (ART)--a minimum intervention and minimally invasive approach for the management of dental caries. *British Dental Journal*. 2013;214(1): 11-18. doi.org/10.1038/sj.bdj.2012.1175
28. Ünlü JA, Berber ES, Keleş Gülbahçe E ve ark. Çocuk diş hekimliğinde minimal invaziv tedavi yaklaşımları. *Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*. 2023; Koruyucu Dişhekimliği ve Minimal İnvaziv Yaklaşımlar Özel Sayı: 55-64.
29. Cardoso M, Coelho A, Lima R, et al. Efficacy and patient's acceptance of alternative methods for caries removal-a systematic review. *Journal of Clinical Medicine*. 2020;9(11): 3407. doi.org/10.3390/jcm9113407
30. Yalçın Çakır F. (2014). Minimal invaziv kavite preparasyonu. Bu amaçla kullanılan teknikler: sonik, lazer, air abrazyon ve güncel gelişmeler. *Türkiye Klinikleri Journal Dental Sci-Special Topics*.2014;5(3): 69-78.
31. Neuhaus KW, Ciucchi P, Donnet M, et al. Removal of enamel caries with an air abrasion powder. *Operative Dentistry*, 2010;35(5): 538-546.
32. Hamama H, Yiu C, Burrow M. Current update of chemomechanical caries removal methods. *Australian Dental Journal*. 2014;59 (4): 446-56.
33. Jawa D, Singh S, Somani R, et al. Comparative evaluation of the efficacy of chemomechanical caries removal agent (Papacarie) and conventional method of caries removal: an in vitro study. *Journal of the Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2010;28(2): 73-77.
34. Lennon AM, Buchalla W, Switalski L, et al. Residual caries detection using visible fluorescence.

Minimal Girişimsel Diş Hekimliği

- Caries Research*. 2002;36: 315–319.
35. Lennon AM, Buchalla W, Rassner B, Becker K, Attin T. Efficiency of four caries excavation methods compared. *Operative Dentistry*. 2006; 31:551–555.
 36. Sağ Güngör F. Rezidüel çürük tespitinde kullanılan geleneksel yöntemin farklı yöntemlerle klinik olarak doğrulanması. *Selcuk Dental Journal*. 2021;8(2): 402-406.
 37. Lennon AM. Fluorescence-aided caries excavation (FACE) compared to conventional method. *Operative Dentistry*. 2003;28: 341–345.
 38. Aren G, Usta G. Çocuk Diş Hekimliğinde Yumuşak Doku Lazer Uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi*. 2019;25(1): 90-97.
 39. Anwar AS, Kumar RK, Prasad Rao VA, et al. Evaluation of microhardness of residual dentin in primary molars following caries removal with conventional and chemomechanical techniques: An *in vitro* study. *Journal of Pharmacy & Bioallied Sciences*. 2017; 9 (Suppl 1): 166–172. doi.org/10.4103/jpbs.JPBS_148_17
 40. Daloğlu M, Ulu Güzel KG. Remineralizing agents. *Türkiye Klinikleri Journal of Dental Sciences*, 2018;24(3): 230–238. doi:10.5336/dentalsci.2017-56031.
 41. Bulut M, Yıldırım S, Ulukapı I. Diş macunları ve fluor. Menteş A (ed.), *Diş Hekimliğinde Fluor* içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2020. p. 42-47.
 42. Pamir T. (2014). Başlangıç çürüklerinin durdurulması ve ozon ve sealantların kullanımı. *Türkiye Klinikleri Journal of Dental Sciences- Special Topics*. 2014;5(3): 43-60.
 43. Nalbantgil D, Oztoprak MO, Cakan DG, et al. Prevention of demineralization around orthodontic brackets using two different fluoride varnishes. *European Journal of Dentistry*. 2013;7(1): 41–47.
 44. Alexandria AK, Nassur C, Nóbrega CBC, et al. Effect of TiF4 varnish on microbiological changes and caries prevention: in situ and in vivo models. *Clinical Oral Investigations*. 2019;23(6): 2583-2591.
 45. Kawasaki A, Suge T, Ishikawa K, et al. Ammonium hexafluorosilicate increased acid resistance of bovine enamel and dentine. *Journal of Materials Science. Materials in Medicine*. 2005;16(5): 461–466.
 46. Bostancı B, Korkut E, Ünlü N. Başlangıç mine lezyonlarının florür içermeyen ve invaziv olmayan tedavi yöntemleri. *Türkiye Klinikleri Journal Restor Dent-Special Topics*. 2017;3(1): 7-13.
 47. Burwell AK, Litkowski LJ, Greenspan DC. Calcium sodium phosphosilicate (NovaMin): remineralization potential. *Advances in Dental Research*, 2009;21(1): 35-9.
 48. Kulan M. Hidroksiapatit ve biyoaktif cam içerikli farklı diş macunlarının mine remineralizasyonu üzerine etkilerinin incelenmesi [Doktora Tezi], İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2014.
 49. Savaş S, Küçükylmaz E. Diş hekimliğinde kullanılan remineralizasyon ajanları ve çürük önleyici ajanlar. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*. 2014;9: 113-125.
 50. Tağtekin D, Bilgin G, Yanıkoğlu F. Başlangıç çürüklerinin remineralizasyonu ve güncel gelişmeler. *Türkiye Klinikleri Journal Dental Sci-Special Topics*.2014;5(3): 30-42.
 51. Narayana SS, Deepa VK, Ahamed S, et al. Remineralization efficiency of bioactive glass on artificially induced carious lesions an in vitro study. *Journal of the Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2014;32(1):19-25.
 52. Sezer B, Kargül B. Çürük yönetiminde güncel remineralizasyon ajanları. *Türkiye Klinikleri Diş-hekimliği Bilimleri Dergisi*. 2020; 26(3): 472-486.
 53. Belevcikli M, Özdemir DS. (2022). Diş Hekimliğinde kullanılan Remineralizasyon Ajanları. *Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar* içinde. Bilgin Kültür Sanat Yayınları; 2022. p. 33-53.
 54. Bordea IR, Candrea S, Alexescu GT, et al. Nano-hydroxyapatite use in dentistry: A systematic review. *Drug Metabolism Reviews*. 2020; 52(2): 319–332. doi.org/10.1080/03602532.2020.1758713
 55. Memarpour M, Soltanimehr E, Sattarahmady N. Efficacy of calcium- and fluoride-containing materials for the remineralization of primary teeth with early enamel lesion. *Microscopy Research and Technique*. 2015;78(9): 801–806.

56. Değirmenci A, Pehlivan İE. Minimal İnvaziv Diş Hekimliğinde Remineralize Edici Ajanlar. *New Developments in Health and Life Sciences* içinde. Duvar Yayınları; 2021. p.71-84).
57. Radha S, Kayalvizhi, Adimoulame S. et al. Comparative evaluation of the remineralizing efficacy of fluoride varnish and its combination varnishes on white spot lesions in children with ECC: A randomized clinical trial. *International Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2020;13(4): 311–317. doi.org/10.5005/jp-journals-10005-1673
58. Mendes AC, Restrepo M, Bussaneli D, et al. Use of casein amorphous calcium phosphate (cpp-acp) on white-spot lesions: randomised clinical trial. *Oral Health & Preventive Dentistry*. 2018;16(1): 27–31.doi.org/10.3290/j.ohpd.a39749
59. Hamba H, Nakamura K, Nikaido T, et al. Remineralization of enamel subsurface lesions using toothpaste containing tricalcium phosphate and fluoride: an in vitro µCT analysis. *BMC Oral Health*. 2020; 20(1): 292.
60. Alkilzy M, Santamaria RM, Schmoeckel J, et al. Treatment of carious lesions using self-assembling peptides. *Advances in Dental Research*. 2018;29(1); 42–47.
61. Sullivan RJ, Masters J, Cantore R, et al. Development of an enhanced anticaries efficacy dual component dentifrice containing sodium fluoride and dicalcium phosphate dihydrate. *American Journal of Dentistry*, 2001;14 Spec No, 3A–11A.
62. To-o K, Kamasaka H, Nishimura T, et al. Absorbability of calcium from calcium-bound phosphoryl oligosaccharides in comparison with that from various calcium compounds in the rat ligated jejunum loop. *Bioscience, Biotechnology, and Biochemistry*. 2003; 67(8): 1713–1718.
63. Rege A, Heu R, Stranick M, Sullivan RJ. In vitro study of the effect of a dentifrice containing 8% arginine, calcium carbonate, and sodium monofluorophosphate on acid-softened enamel. *The Journal of Clinical Dentistry*. 2014;25(1 Spec No A): A3–A6.
64. Nunes GP, Danelon M, Pessan JP, et al. Fluoride and trimetaphosphate association as a novel approach for remineralization and antiproteolytic activity in dentin tissue. *Archives of Oral Biology*. 2022;142: 105508.
65. Kes G. Farklı remineralizasyon ajanlarının demineralize minenin yüzey ve yüzey altı mikrosertliğine etkisinin değerlendirilmesi [Uzmanlık Tezi], Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2020.
66. Söderling E, Isokangas P, Pienihäkkinen K. Tenovuo J. Influence of maternal xylitol consumption on acquisition of mutans streptococci by infants. *Journal of Dental Research*. 2000;79(3): 882-887.
67. Şahin T, Özmeriç N. Bakterilerden gelen yaşam: diş hekimliğinde probiyotiklerin kullanım alanları. *Klinik Bilimler Dergisi*. 2021;10 (2): 135-142.
68. Arnaud TM, de Barros Neto B, et al. Chitosan effect on dental enamel de-remineralization: an in vitro evaluation. *Journal of Dentistry*. 2010; 38(11): 848–852.
69. de Freitas PM, Rapozo-Hilo M, Eduardo C, et al. In vitro evaluation of erbium, chromium:yttrium-scandium-gallium-garnet laser-treated enamel demineralization. *Lasers in Medical Science*. 2010;25(2): 165–170.
70. Yılmaz N, Baltacı E, Baygın O, et al. Effect of the usage of Er, Cr: YSGG laser with and without different remineralization agents on the enamel erosion of primary teeth. *Lasers in Medical Science*. 2020;35(7): 1607-1620.
71. Subramaniam P, Pandey A. Effect of erbium, chromium: yttrium, scandium, gallium, garnet laser and casein phosphopeptide-amorphous calcium phosphate on surface micro-hardness of primary tooth enamel. *European Journal of Dentistry*.2014; 08(03): 402-406.
72. Esentürk G, Ballıkaya E, Erbaş Ünverdi G, et al. Conservative treatment approaches in initial proximal caries lesions. *Current Research in Dental Sciences*. 2022; 32(2): 173-180.
73. Çallı Y. Farklı materyallerin başlangıç evresindeki mine lezyonlarının yeniden sertleşmesi üzerine etkileri [Yüksel Lisans Tezi], İstanbul: Yeditepe Üniversitesi; 2011.
74. Ekstrand KR, Bakhshandeh A, Martignon S. Treatment of proximal superficial caries lesions on primary molar teeth with resin infiltration and fluoride varnish versus fluoride varnish only: efficacy after 1 year. *Caries Research*, 2010; 44(1): 41–46.

75. Mickenautsch S, Yengopal V. Caries-preventive effect of glass ionomer and resin-based fissure sealants on permanent teeth: An update of systematic review evidence. *BMC Research Notes*. 2011;4: 22. <https://doi.org/10.1186/1756-0500-4-22>
76. Kınay Taran P, Özdemir Ş. Çocuklarda minimal invaziv tedaviler ve materyal seçimi. Ölmez A (Ed), *Çocuk Diş Hekimliğinde Minimal İnvaziv Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. p. 34-40.
77. Orhan AI, Oz FT, Orhan K. Pulp exposure occurrence and outcomes after 1- or 2-visit indirect pulp therapy vs complete caries removal in primary and permanent molars. *Pediatric Dentistry*. 2010; 32(4): 347–355.
78. Banerjee A, Frencken JE, Schwendicke F, et. al. Contemporary operative caries management: Consensus recommendations on minimally invasive caries removal. *British Dental Journal*. 2017;223(3): 215–222.
79. Ricketts D, Lamont T, Innes NP, et al. Operative caries management in adults and children. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2013;(3) CD003808. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD003808.pub3>
80. Santamaria RM, Innes NP, Machiulskiene V, et al. Caries management strategies for primary molars: 1-yr randomized control trial results. *Journal of Dental Research*. 2014; 93(11): 1062–1069. <https://doi.org/10.1177/0022034514550717>
81. Gao SS, Du M, Maharani DA. Editorial: minimally invasive dentistry for caries management. *Front Oral Health*. 2022; 3:940177. doi: 10.3389/froh.2022.940177
82. de Amorim RG, Frencken JE, Raggio DP, et al. Survival percentages of atraumatic restorative treatment (ART) restorations and sealants in posterior teeth: an updated systematic review and meta-analysis. *Clinical Oral Investigations*. 2018;22(8): 2703–2725. <https://doi.org/10.1007/s00784-018-2625-5>
83. Saber AM, El-Housseiny AA, Alamoudi NM. Atraumatic restorative treatment and interim therapeutic restoration: A review of the literature. *Dentistry Journal*. 2019;7(1): 28.
84. Mijan M, de Amorim RG, Leal SC, et al. The 3.5-year survival rates of primary molars treated according to three treatment protocols: a controlled clinical trial. *Clinical Oral Investigations*. 2014; 8(4): 1061–1069. <https://doi.org/10.1007/s00784-013-1077-1>
85. Vennela E, Sharada J, Hasanuddin S, et al. Comparison of staining potential of silver diamine fluoride versus silver diamine fluoride and potassium iodide under toothcolored restorations: An in vitro study. *Journal of the Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2021;39(1): 47-52.
86. Zaffarano L, Salerno C, Campus G, et al. Silver Diamine Fluoride (SDF) efficacy in arresting cavitated caries lesions in primary molars: A systematic review and metanalysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022; 19(19):12917. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912917>
87. Dixit A, Sindi AS, Paul S, et al. A study to assess knowledge, attitude, and perception of dental practitioners on minimally invasive dentistry concepts. *Journal of Pharmacy & Bioallied Sciences*. 2023; 15(Suppl 2): 993–996. https://doi.org/10.4103/jpbs.jpbs_255_23

BÖLÜM 5

AŞIRI MADDE KAYIPLI SÜT DİŞLERİNİN PREFABRİK KRONLAR İLE RESTORASYONU

Şerifenur YETİŞ¹
K. Görkem ULU GÜZEL²

1.GİRİŞ

Diş çürüğü; vücuda alınan karbonhidratların bakterilerle fermantasyonu sonucu ortaya çıkan asitlerin, mine-dentin dokularında neden olduğu kayıp olarak tanımlanmaktadır (1). Gelişmekte olan ülkelerde %60-90 oranlarında görülmektedir (2). Süt dişlerinin tedavisindeki başarısızlık sürekli dişlere göre daha fazla görülüp bu duruma sebep olarak çocuklarda ağız hijyeninin sağlanmasındaki zorluk, dişlerin morfolojik farklılıkları ve yanlış materyal kullanımı olarak gösterilmiştir (3,4)

Tedavisi yapılmayan çürük süt dişlerinde madde kayıpları daha fazla olabilmekte ve birden çok yüzeyi etkilenen dişler kombine tedavi edilmektedir. Madde kaybı fazla olan süt dişlerin kron ile restorasyonu başarılı bulunmuştur. Böylece süt dişlerinin mezio-distal boyutunun korunması, dişin yapısal bütünlüğünün korunması ve böylece kullanım ömrünün artması sağlanabilmektedir (5). Günümüzde Amerika Çocuk Diş Hekimleri Akademisi (AAPD) birden fazla yüzeyinde çürük bulunan dişlerin restorasyonunda paslanmaz çelik kronları (PÇK) önermektedir (6). Buna ilave olarak aşırı madde kayıplı dişlerde cam iyonomer simanlar (CİS), amalgam, kompomer, strip kron, polikarbonat kron ve zirkonyum kronlar da tercih edilmektedir. Bu materyaller birbiriyle karşılaştırıldıklarında ayrı ayrı avantaj ve dezavantajları sıralanabilmektedir. Diş hekimi her olguya özgü materyal seçimi yapmalı ve estetik, tutuculuk, dayanıklılık, alerjik etki ve maliyet gibi etkenleri de göz önünde bulundurmalıdır (7).

¹ Dt., Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
Doktora Öğrencisi menekse095.sy@gmail.com ORCID NO: 0009-0009-5050-338X

² Doç.Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.,
gorkemulu@yahoo.com ORCID NO: 0000-0002-3129-8490

Kron ile restore edilecek dişlerin uzun dönemde periodontal olarak sağlıklı olabilmesi için, plak birikimine sebep olabilecek uygulama hatalarının yapılması önemlidir (29). Kullanılacak materyallerin yüzey pürüzlülüğü de plak birikimini ve biofilm oluşumunu ve dolayısıyla periodontal sağlığı etkilemektedir (67). Walia ve ark. (2014) üç farklı anterior kronun (prevener paslanmaz çelik kron, rezin strip kron, prefabrike zirkonyum kron) 6 aylık takip sonuçlarını yayınladıkları bir çalışmada, zirkonyum uygulanan dişlerde gingival sağlık durumunda düzelme olduğunu bildirmiş; bu durumu zirkonyumun parlak yüzey yapısı sebebiyle daha az miktarda plak tutunmasını sağlaması ile açıklamışlardır (64).

Zirkonyum kronların bu avantajlarına rağmen tükürüğün ve kanın zirkonyum kronun yüzeyinden kolayca uzaklaştırılmaması ve kontaminasyonun siman ile kron arasındaki bağlantıyı etkilemesi gibi dezavantajları da vardır (68). Bu dezavantajın önüne geçebilmek amacıyla NuSmile markası tarafından üretilmiş olan 'Pink Zirconia (try-in)' deneme kronları mevcuttur. Deneme kronları, kullanılacak asıl kronlarla boyut ve şekil olarak aynıdır. Otaklavlanabilmesi sayesinde tekrar tekrar kullanılabilir. Ancak prefabrike zirkonyum kron uygulamalarında deneme kronları kullanılmıyorsa, kron kan veya tükürük ile temas etmişse, kronun iç kısmının kumlama veya Ivoclean (Ivoclar Vivadent, Amherst, NY) gibi bir dekontaminasyon ajanı kullanılarak mutlaka temizlenmesi gerekmektedir (23). Preparasyonlarının subgingival düzeyde bitirilmesi gereken zirkonyum kronlar preparasyon sırasında gingival dokuda yaralanmalar meydana gelirse, uygun simantasyon için kanama kontrolü gerekmektedir, bu durumda çalışma süresi uzatılmaktadır (49).

KAYNAKLAR

1. Veiga N, Aires D, Douglas F, et. al. Dental caries: A review. *Journal of Dental and Oral Health*; 2016;2(5): 1-3.
2. Petersen P. E, Lennon M. A. Effective use of fluorides for the prevention of dental caries in the 21st century: the WHO approach. *Community Dentistry And Oral Epidemiology*. 2004;32(5): 319–321. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0528.2004.00175.x>.
3. Goldberg M. Deciduous tooth and dental caries. *Annals Pediatric Children Health*. 2017; 5(1):1120-25.
4. Ozan Ü, Mine K. Crown Restorations Used in Pediatric Patients. *Journal of Advanced Research in Health Sciences*. 2021; 4(3): 113-123.
5. Mulder R, Medhat R, Mohamed N. In vitro analysis of the marginal adaptation and discrepancy of stainless steel crowns. *Acta biomaterialia odontologica Scandinavica*. 2018;4(1): 20–29. <https://doi.org/10.1080/23337931.2018.1444995>.
6. American Academy of Pediatric Dentistry. *Pediatric restorative dentistry*. Pediatric Dentistry. 2016
7. Srinath S, Kanthaswamy A. C. Different crown used for restoring anterior primary teeth: A review. *Journal of Pharmaceutical Sciences and Research*. 2017;9(2): 190.

8. Amlani DV, Brizuela M. Stainless Steel Crowns in Primary Dentition. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; March 19, 2023.
9. Seale N. S, Randall R. The use of stainless steel crowns: a systematic literature review. *Pediatric Dentistry*. 2015; 37(2):145–160.
10. Aiem E, Smail-Faugeron V, Muller-Bolla M. Aesthetic preformed paediatric crowns: systematic review. *International Journal of Paediatric Dentistry*. 2017; 27(4): 273–282.
11. American Academy of Pediatric Dentistry. The reference manual of pediatric dentistry. American Academy of Pediatric Dentistry. 2020; 243-247.
12. Roberts C, Lee JY, Wright JT. Clinical evaluation of and parental satisfaction with resin-faced stainless steel crowns. *Pediatric Dentistry*. 2001; 23 (1):28-31.
13. Atieh M. Stainless steel crown versus modified open-sandwich restorations for primary molars: a 2-year randomized clinical trial. *International Journal Of Paediatric Dentistry*. 2008; 18(5): 325–332. <https://doi.org/10.1111/j.1365-263X.2007.00900.x>.
14. Schüller IM, Hiller M, Roloff T, et al. Clinical success of stainless steel crowns placed under general anaesthesia in primary molars: an observational follow up study. *Journal Of Dentistry*. 2004; 42(11): 1396–1403. <https://doi.org/10.1016/j.jdent.2014.06.009>.
15. Erdemci ZY, Cehreli SB, Tirali RE. Hall versus conventional stainless steel crown techniques: in vitro investigation of marginal fit and microleakage using three different luting agents. *Pediatric Dentistry*. 2014; 36(4): 286–290.
16. Ayedun OS, Oredugba FA, Sote EO. Comparison of the treatment outcomes of the conventional stainless steel crown restorations and the hall technique in the treatment of carious primary molars. *Nigerian Journal Of Clinical Practice*. 2021; 24(4): 584–594. https://doi.org/10.4103/njcp.njcp_460_20.
17. Innes NP, Ricketts D, Chong LY, Keightley AJ, Lamont T, Santamaria RM. Preformed crowns for decayed primary molar teeth. *Cochrane Database Systematic Review*. 2015(12):CD005512. Published 2015 Dec 31. doi:10.1002/14651858.
18. Kotsanos N, Kaklamanos EG, Arapostathis K. Treatment management of first permanent molars in children with Molar-Incisor Hypomineralisation. *European Journal Of Paediatric Dentistry*. 2005; 6(4):179–184.
19. Babaji P. Different crowns used in pediatric dentistry. In: Babaji P. Crowns in Pediatric Dentistry. 1th ed. New Delhi, India: Jaypee Brothers Medical Publishers. 2015; s:23-25.
20. Koleventi A, Sakellari D, Arapostathis KN et al. Periodontal Impact of Preformed Metal Crowns on Permanent Molars of Children and Adolescents: A Pilot Study. *Pediatric Dentistry*. 2018;40(2):117-121.
21. Kaya MS, Kınay Taran P, Bakkal M. Temporomandibular dysfunction assessment in children treated with the Hall Technique: A pilot study. *International Journal Of Paediatric Dentistry*. 2020; 30(4): 429-435.
22. Randall RC. Preformed metal crowns for primary and permanent molar teeth: Review of the literature. *Pediatric Dentistry*. 2002; 24(5):489-500.
23. Gedük, N. Genç Daimî Ağı Dişlerine Uygulanan Paslanmaz Çelik Kron ve Zirkon Kronların Klinik Başarılarının Değerlendirilmesi; 2022.
24. Yılmaz Y, Dalmis A, Gurbuz T, et al. Retentive force and microleakage of stainless steel crowns cemented with three different luting agents. *Dental Materials Journal*. 2004;23(4): 577-584.
25. Memarpour M, Mesbahi M, Rezvani G, et al. Microleakage of adhesive and nonadhesive luting cements for stainless steel crowns. *Pediatric Dentistry*. 2011; 33(7):501-4.
26. Nagarathna C, Thimmegowda U, Basavarajendrappa R, et al. The utility of open-faced anterior stainless steel crown restoration among pediatric dentists as a lucrative esthetic option in primary incisors. *J Pharm Pharm Sci*. 2016; 5 (12): 1568-1577.
27. Kumar Mittal G, Verma A, Pahuja H, et al. Esthetic crowns in pediatric dentistry: A review. *International Journal of Contemporary Medical Research*. 2016; 3(5): 1280–1282.
28. Ashima G, Sarabjot KB, Gauba K, et al. Zirconia crowns for rehabilitation of decayed primary

- incisors: an esthetic alternative. *The Journal Of Clinical Pediatric Dentistry*.2014; 39(1): 18–22. <https://doi.org/10.17796/jcpd.39.1.t6725r5566u4330>.
29. Şahin İ. Süt dişlerinde hazır zirkonyum kronların kırılma dirençlerinin ve klinik başarısının değerlendirilmesi. Akdeniz Üniversitesi, (Doktora Tezi), Antalya (Danışman Doç. Dr. Karayılmaz H.). 2018
 30. Townsend JA, Knoell P, Yu Q, et al. In vitro fracture resistance of three commercially available zirconia crowns for primary molars. *Pediatric dentistry*. 2014; 36(5): 125–129.
 31. Deery C, Hosey MT, Waterhouse P. *Paediatric cariology*. Vol. 14. Quintessence Publishing Company Limited, 2019.
 32. Yılmaz Y, Gurbuz T, Eyuboglu O, et al. The repair of veneered posterior stainless steel crowns. *Pediatric dentistry*. 2008; 30(5): 429–435.
 33. Yılmaz Y. Süt ön dişlerde kullanılan estetik kronların çekme ve basınca karşı dirençlerinin karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi, (Doktora Tezi), Erzurum (Danışman Prof. Dr. Kırzioğlu Z.). 2000
 34. Patil SS, Kontham UR, Kamath A, et al. Shear bond strength of composite resin bonded to preformed metal crowns for primary molars using a universal adhesive and two different surface treatments: an in vitro study. *European Archives Of Paediatric Dentistry: Journal Of The European Academy Of Paediatric Dentistry*. 2016; 17(5): 377–380. <https://doi.org/10.1007/s40368-016-0240-1>.
 35. Khurana D., Indushekar KR, Saraf, BG, et al. A randomized controlled clinical trial to evaluate and compare three chairside techniques of veneering stainless steel crowns. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2018; 36(2): 198-205.
 36. Ram D, Fuks AB, Eidelman E. Long-term clinical performance of esthetic primary molar crowns. *Pediatric Dentistry*. 2003; 25(6): 582–584.
 37. Shah PV, Lee JY, Wright JT. Clinical success and parental satisfaction with anterior veneered primary stainless steel crowns. *Pediatric Dentistry*. 2004;26(5): 391–395.
 38. MacLean JK, Champagne CE, Waggoner W E, et al. Clinical outcomes for primary anterior teeth treated with veneered stainless steel crowns. *Pediatric Dentistry*. 2007; 29(5), 377–381.
 39. Kratunova E, O'Connell AC. A randomized clinical trial investigating the performance of two commercially available posterior pediatric veneered stainless steel crowns: a continuation study. *Pediatric Dentistry*. 2004; 36: 494–498.
 40. Beldüz Kara, N, Yılmaz Y. Assessment of oral hygiene and periodontal health around posterior primary molars after their restoration with various crown types. *International Journal Of Paediatric Dentistry*. 2014; 24:303-313.
 41. Dadakoğlu N. Aşırı madde kayıplı süt azı dişlerinin restorasyonlarında prefabrik kompozit kronların klinik başarısının değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, (Doktora Tezi), Ankara, (Danışman Prof. Dr. Aras Ş.). 2013
 42. Çetiner S, Oray G, Üçtaşlı S. İki Farklı Materyalden Hazırlanmış Ön Grup Kronların Kırılma Dirençlerinin Araştırılması, *Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi*. 1998; 4:106-9.
 43. Üçtaşlı, S, Oray G. et al. Aşırı doku kaybı olan süt dişlerinde, yeni bir teknikle, kompozit rezin esaslı kron yapımı. *Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi*. 1999; 5(1): 26-30.
 44. Grewal N., Jha, S., & Kaur, N. Clinical and radiographic success of resin-bonded strip crowns in primary incisors with varying extents of sound tooth structure available for bonding. *International Journal Of Clinical Pediatric Dentistry*; 2021; 14(4): 454–461.
 45. Oueis H, Atwan S, Pajtas B et al. Use of anterior coated stainless steel crowns by pediatric dentists. *Pediatric Dentistry*; 2010; 32(5):413–416.
 46. Alaki SM, Abdulhadi BS, AbdElBaki M. et al. Comparing zirconia to anterior strip crowns in primary anterior teeth in children: a randomized clinical trial. *BMC Oral Health*. 2020; 20(1): 313. <https://doi.org/10.1186/s12903-020-01305-1>.
 47. Salami A, Walia T, Bashiri R. Comparison of Parental Satisfaction with Three Tooth-Colored Full-Coronal Restorations in Primary Maxillary Incisors. *The Journal Of Clinical Pediatric*

- Dentistry. 2015; 39(5): 423–428. <https://doi.org/10.17796/1053-4628-39.5.423>.
48. Manmontri C, Sirinirund B, Langkapint W, et al. Retrospective evaluation of the clinical outcomes and patient and parental satisfaction with resin strip crowns in primary incisors. *Pediatric Dentistry*. 2018; 40(7):425-32.
 49. Lee J. H. Guided tooth preparation for a pediatric zirconia crown. *Journal of the American Dental Association*. 2018; 149(3): 202–208.
 50. Alkaç B. E. Prefabrike zirkonya kronlarda kullanılan farklı simantasyon materyallerinin mikrosızıntısının değerlendirilmesi. Kırıkkale Üniversitesi, (Doktora Tezi), Kırıkkale, (Danışman Prof. Dr. Akbay Oba A.). 2021.
 51. Md I, Singh Dhull K, Nandlal B, et al. Biological restoration in pediatric dentistry: a brief insight. *International Journal Of Clinical Pediatric Dentistry*. 2014; 7(3): 197–201. <https://doi.org/10.5005/jp-journals-10005-1264>.
 52. Barcelos R, Neves A, Primo L, et al. Biological restorations as an alternative treatment for primary posterior teeth. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2003; 27(4), 305-310.
 53. Sanches K, Carvalho FK, Nelson-Filho P, Assed S, Silva FW, Queiroz AM. Biological restorations as a treatment option for primary molars with extensive coronal destruction: report of two cases. *Brazilian Dental Journal*. 2007; 18: 248-52.
 54. Dadakoğlu N, Yüksel BN, Şaziye A.R.A. S. Clinical And Radiological Evaluation Of A Preformed Composite Crown In Severely Decayed Primary Molars. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2021; 30(3): 238-244.
 55. Castro A, Badr S. B. Y., El-Badrawy et al. Clinical performance of pedo jacket crowns in maxillary anterior primary teeth. *Journal of Dentistry for Children*. 2016; 83(3): 125–131.
 56. Sohrabi M., Ghadimi S, Seraj B. Comparison of microleakage of pedo jacket crowns and stainless steel crowns cemented with different cements. *Frontiers in Dentistry*. 2019; 16(1): 31–36. <https://doi.org/10.18502/fid.v16i1.1106>.
 57. Mete A. Süt azı dişlerinde CAD/CAM yöntemiyle hazırlanan kronların için vitro şartlarda karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi, (Doktora Tezi), Erzurum, (Danışman Prof. Dr. Yılmaz Y.). 2014
 58. El-Habashy LM, El Meligy OA. Fiberglass crowns versus preformed metal crowns in pulpotomized primary molars: a randomized controlled clinical trial. *Quintessence International (Berlin, Germany)*: 1985). 2020; 51(10): 844–852.
 59. Ghosh A, Zahir S. Recent advances in pediatric esthetic anterior crowns. *International Journal of Pedodontic Rehabilitation*. 2020; 5(2): 35.
 60. Çiftçi ZZ, Şahin İ, Karayılmaz H. Comparative evaluation of the fracture resistance of newly developed prefabricated fibreglass crowns and zirconium crowns. *International Journal Of Paediatric Dentistry*. 2022; 32(5): 756–763. <https://doi.org/10.1111/ipd.12954>.
 61. Kınay Taran P, Kaya MS. A. Comparison of periodontal health in primary molars restored with prefabricated stainless steel and zirconia crowns. *Pediatric Dentistry*; 2018; 40(5):334-9.
 62. Lopez-Cazaux S, Aiem E, Velly AM et al. Preformed pediatric zirconia crown versus preformed pediatric metal crown: study protocol for a randomized clinical trial. *Trials*; 2019; 20(1): 530. <https://doi.org/10.1186/s13063-019-3559-1>.
 63. Planells del Pozo P, Fuks AB. Zirconia crowns--an esthetic and resistant restorative alternative for ECC affected primary teeth. *The Journal Of Clinical Pediatric Dentistry*. 2014; 38(3): 193–195. <https://doi.org/10.17796/jcpd.38.3.0255q84jt2851311>.
 64. Wala T, Salami AA, Bashiri R., et al. A randomised controlled trial of three aesthetic full-coronal restorations in primary maxillary teeth. *European Journal of Paediatric Dentistry*. 2014; 15(1): 113–118.
 65. Holsinger DM, Wells MH., Scarbecz, et al. Clinical evaluation and parental satisfaction with pediatric zirconia anterior crowns. *Pediatric Dentistry*. 2016; 38(3): 192–197.
 66. An SY, Shim YS, Park SY. Aesthetic rehabilitation in maxillary anterior tooth with early childhood caries using ZIRKIZ® Crown: Long-term follow-up. *Indian Journal of Science and Tech-*

nology. 2015; 8(25): 1-5.

67. AlShaibah WMB, El-Shehaby FA, El-Dokky NA. Comparative study on the microbial adhesion to preveneered and stainless steel crowns. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2012; 30(3): 206-211.
68. Waggoner W, Nelson T. Restorative dentistry for the primary dentition: full coronal coverage of primary molars. In: Nowak A, Christensen J, Mabry T, Townsend J, Wells M, editors. *Pediatric Dentistry: Infancy Through Adolescence*. 6th ed. Philadelphia, PA: Elsevier Inc; 2019: p. 316-28.

BÖLÜM 6

AŞIRI MADDE KAYIPLI ANTERİOR SÜT DİŞLERİNDE RESTORATİF TEDAVİ SEÇENEKLERİ

Elif KILIÇ¹
Sema AYDINOĞLU²

GİRİŞ

Çürük ve travma nedeniyle süt anterior dişlerde görülen madde kayıplarının tedavisi çocuğun yaşının küçük olmasına bağlı yaşanan kooperasyon problemleri, yüksek çürük riski, süt dişi boyutlarının ufak olması ve ebeveyn izni gerektirmesi gibi sorunlar nedeniyle güçleşmektedir. Süt dişi yapısının daimi dişlere göre küçük olması, kaybedilen dokunun yerine konmasını da güçleştirmektedir. Bu nedenle aşırı çürüklü süt anterior dişlerde genellikle başvurulan yöntem çekim olmaktadır. (1) (2)

Ancak fizyolojik düşme zamanına kadar dişlerin ağızda tutulması; maloklüzyonların önlenmesini sağlamaktadır. Erken kaybedilen süt dişleri dikey boyutun azalmasına, dil itimi, ağız solunumu, çiğneme fonksiyonunda kayıp ve konuşma bozukluklarına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak estetik ve psikolojik problemler görülmekte daimi dişler için sürme rehberliği de kaybedilmektedir. (3)

AŞIRI MADDE KAYIPLI SÜT ANTERİOR DİŞLERDE TEDAVİ SEÇENEKLERİ

Günümüzde küçük yaşlardaki çocuklarda estetik restorasyon uygulamalarına verilen önem gittikçe artmaktadır. Hem çocuk hem de ebeveynleri üzerinde yapılan bir çalışmada özellikle anterior dişlerde diş renginde restoratif materyallerin tercih edildiği bildirilmiştir. (4)

Çocuklarda anterior dişlerde kullanılacak restorasyonlarda bazı hususlara dikkat edilmelidir. Çocuğun uyum derecesine göre hızlı uygulanabilmesi, tek seansta

¹ Araş.Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
elif.altinok@erdogan.edu.tr ORCID iD: 0009-0008-7167-7808

² Doç.Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
sema.aydinoglu@erdogan.edu.tr ORCID iD: 0000-0003-1490-8645

SONUÇ

Erken çocukluk çağı çürüğü ve travma gibi çeşitli nedenlerle aşırı madde kaybı olan süt dişlerinde artan tedavi seçenekleri ile dişin ağızda kalmasını sağlamak hekim, hasta ve ebeveyn için oldukça önemlidir. Sağlıklı bir şekilde korunan süt dişleri daimi dişlerin sürmesine rehberlik etmekte ve onlar için gerekli yeri korumaktadır. Böylece hastanın konuşma, çiğneme gibi fonksiyonlarının idamesi ve estetiği sağlanmaktadır. Ancak dişteki madde kaybının artmasıyla kaybedilen dokunun rehabilite edilmesi klinik tecrübe, malzeme kalitesi ve zaman gerektirmektedir. Hekim, hasta ve diş için uygun teknikleri kullanarak en ideal tedaviyi planlamalıdır.

KAYNAKLAR

1. Usha M, Deepak V, Venkat S, Gargi M. Treatment of severely mutilated incisors: a challenge to the pedodontist. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2007;25(Supplement):S34-S6.
2. Kupietzky A. Bonded resin composite strip crowns for primary incisors: clinical tips for a successful outcome. *Pediatr Dent*. 2002;24(2):145-8.
3. Bariker RH, Mandroli PK, Gokhale N, Pujar P. Esthetic and functional restoration in a child with S-ECC using Contemporary and Biological Techniques. *Indian J Dent Adv*. 2014;6(3):1649-54.
4. Fishman R, Guelmann M, Bimstein E. Children's selection of posterior restorative materials. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2007;31(1):1-4.
5. Shah PV, Lee JY, Wright JT. Clinical success and parental satisfaction with anterior preveneered primary stainless steel crowns. *Pediatric Dentistry*. 2004;26(5):391-5.
6. Alaçam T, Nalbant L, Alaçam A, Alaçam, T., Nalbant, L., Alaçam, A., İLERİ RESTORASYON TEKNİKLERİ, Polat Yayınları, Ankara, 1998. 1998.
7. Khatri A. Esthetic zirconia crown in pedodontics. *International Journal of Pedodontic Rehabilitation*. 2017;2(1):31.
8. Bani M, ÖZTAŞ N. Cam iyonomer içerikli farklı restoratif materyallerin florid salınım ve geri alım özelliklerinin yüzey pürüzlülüklerinin ve dentine bağlanma değerlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. 2011.
9. Burgess JO, Ghuman T, Cakir D, Swift J, Edward J. Self-adhesive resin cements. *Journal of esthetic and restorative dentistry*. 2010;22(6):412-9.
10. Burgess J, Walker R, Davidson J. Posterior resin-based composite: review of the literature. *Pediatric dentistry*. 2002;24(5):465-79.
11. Eshghi A, Esfahan RK, Khoroushi M. A simple method for reconstruction of severely damaged primary anterior teeth. *Dental research journal*. 2011;8(4):221.
12. Memarpour M, Shafiei F. Restoration of primary anterior teeth using intracanal polyethylene fibers and composite: an in vivo study. *Journal of Adhesive Dentistry*. 2013;15(1).
13. Aristidis GA. Etched porcelain veneer restoration of a primary tooth: A clinical report. *Journal of Prosthetic Dentistry*. 2000;83(5):504-7.
14. Goettems ML, Azevedo MS, Torriani DD, Romano AR, Baldissera R, Demarco FF. Direct composite veneer to treat primary teeth with sequela of dental trauma: a case report. *Revista da Faculdade de Odontologia-UPF*. 2011;16(3).
15. Celik N, Yapar MI, Taşpınar N, Seven N. The effect of polymerization and preparation techniques on the microleakage of composite laminate veneers. *Contemporary clinical dentistry*. 2017;8(3):400.

16. Aron VO. Porcelain veneers for primary incisors: A case report. *Quintessence International*. 1995;26(7).
17. Beyabanaki E, Alikhasi M. Restoration of primary canines with porcelain laminate veneers: A clinical report. *Oral Health and Dental Management*. 2014;13(3):717-20.
18. AKÇAY M, Şaziye S. Madde Kaybı Fazla Olan Ön Grup Süt Dişlerinde Restoratif Yaklaşımlar. *ADO Klinik Bilimler Dergisi*. 2010;4(3):638-46.
19. Mendes FM, De Benedetto MS, Zardetto CGdC, Wanderley MT, Correa MSNP. Resin composite restoration in primary anterior teeth using short-post technique and strip crowns: a case report. *Quintessence international*. 2004;35(9).
20. KIRZIOĞLU PdZ, SEVEN Pdn, YILMAZ Agdy. ÖN SÜT DİŞLERİNDE MODİFİYE KISA POST TEKNİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*. 2000;2000(1).
21. Seraj B, Ghadimi S, Estaki Z, Fatemi M. Fracture resistance of three different posts in restoration of severely damaged primary anterior teeth: An in vitro study. *Dental research journal*. 2015;12(4):372.
22. Juloski J, Radovic I, Goracci C, Vulicevic ZR, Ferrari M. Ferrule effect: a literature review. *Journal of endodontics*. 2012;38(1):11-9.
23. Shah S, Bargale S, Anuradha K, Patel N. Posts in primary teeth-a sile for better smile. *Journal of Advanced Medical and Dental Sciences Research*. 2016;4(1):58.
24. Island G, White G. Polyethylene ribbon fibers: a new alternative for restoring badly destroyed primary incisors. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2005;29(2):151-6.
25. Sezin Ö, TUNÇ EŞ. ERKEN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÇÜRÜKLERİ. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*. 2009;2009(2):115-23.
26. Aminabadi NA, Zadeh Farahani RM. The efficacy of a modified omega wire extension for the treatment of severely damaged primary anterior teeth. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2009;33(4):283-8.
27. Mortada A, King N. A simplified technique for the restoration of severely mutilated primary anterior teeth. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2004;28(3):187-92.
28. Romito ACDR, Wanderley MT, Oliveira MDM, Imparato JCP, Corrêa MSNP. Biologic restoration of primary anterior teeth. *Quintessence International*. 2000;31(6):405-11.
29. Grewal N, Seth R. Comparative in vivo evaluation of restoring severely mutilated primary anterior teeth with biological post and crown preparation and reinforced composite restoration. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2008;26(4):141-8.
30. Waggoner WF. Restoring primary anterior teeth. *Pediatric dentistry*. 2002;24(5):511-6.
31. Sahana S, Vasa A, Sekhar R, Prasad K. Esthetic crowns for primary teeth: A review. *Ann Essences Dent*. 2010;2(2):87-93.
32. Seale NS, Randall R. The use of stainless steel crowns: a systematic literature review. *Pediatric dentistry*. 2015;37(2):145-60.
33. FAKÜLTESİ DH. KAN, ANKAFERD, FERRİK SÜLFAT VE CELOX KONTAMİNASYONUNUN KOMPOZİT REZİN-DENTİN BAĞLANMA DAYANIKLILIĞINA ETKİSİ.
34. AAPD. Policy on Early Childhood Caries (ECC): Classifications, Consequences, and Preventive Strategies. AAPD. 2016.
35. Kindelan S, Day P, Nichol R, Willmott N, Fayle S. UK National Clinical Guidelines in Paediatric Dentistry: stainless steel preformed crowns for primary molars. *International journal of paediatric dentistry*. 2008;18:20-8.
36. Champagne C, Waggoner W, Ditmyer M, Casamassimo PS. Parental satisfaction with preveneered stainless steel crowns for primary anterior teeth. *Pediatric dentistry*. 2007;29(6):465-9.
37. Webber D. Gingival health following placement of stainless steel crowns. *ASDC Journal of Dentistry for Children*. 1974;41(3):186-9.
38. İltar U, ÇİFTÇİ V. Güncel Ortodonti ve Pedodonti Çalışmaları IV: Akademisyen Kitabevi; 2023.

39. ÇUBUKÇU ÇE. ÇOCUK DIŞ HEKİMLİĞİNDE PREFABRIKE KURONLAR.
40. Fuks A, Ram D, Eidelman E. Clinical performance of esthetic posterior crowns in primary molars: a pilot study. *Pediatric dentistry*. 1999;21(7):445-8.
41. Yılmaz Y, Koçoğullari ME. Clinical evaluation of two different methods of stainless steel esthetic crowns. *Journal of Dentistry for Children*. 2004;71(3):212-4.
42. MacLean JK, Champagne CE, Waggoner WF, Ditmyer MM, Casamassimo P. Clinical outcomes for primary anterior teeth treated with veneered stainless steel crowns. *Pediatric dentistry*. 2007;29(5):377-81.
43. Carrel R, Tanzilli R. A veneering resin for stainless steel crowns. *The Journal of Pedodontics*. 1989;14(1):41-4.
44. Kullanılan YYSÖD. Estetik Kuronların Çekme ve Basınca Karşı Dirençlerinin Karşılaştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Pedodonti Anabilim Dalı: Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi; 2000.
45. Hartmann C. The open-face stainless steel crown: an esthetic technique. *ASDC Journal of Dentistry for Children*. 1983;50(1):31-3.
46. Waggoner W, Cohen H. Failure strength of four veneered primary stainless steel crowns. *Pediatric dentistry*. 1995;17(1):36-40.
47. Croll TP. Primary incisor restoration using resin-veneered stainless steel crowns. *ASDC journal of dentistry for children*. 1998;65(2):89-95.
48. Roberts C, Lee J, Wright J. Clinical evaluation of and parental satisfaction with resin-faced stainless steel crowns. *Pediatric dentistry*. 2001;23(1):28-31.
49. Muhamad A-H, Azzaldeen A, Mai A. Strip crowns technique for restoration of primary anterior teeth: case report. *Journal of Dental and Medical Sciences*. 2015;14(12):48-53.
50. Mittal GK, Verma A, Pahuja H, Agarwal S, Tomar H. Esthetic crowns in pediatric dentistry: A review. *Int J Contemp Med Res*. 2016;3:1280-2.
51. Lee J-H. Guided tooth preparation for a pediatric zirconia crown. *The Journal of the American Dental Association*. 2018;149(3):202-8. e2.
52. Murthy PS, Deshmukh S. Indirect composite shell crown: An esthetic restorative option for mutilated primary anterior teeth. *Journal of Advanced Oral Research*. 2013;4(1):22-5.
53. Motisuki C, Santos-Pinto L, Giro EMA. Restoration of severely decayed primary incisors using indirect composite resin restoration technique. *International journal of paediatric dentistry*. 2005;15(4):282-6.
54. Stewart RE, Luke LS, Pike AR. Preformed polycarbonate crowns for the restoration of anterior teeth. *The Journal of the American Dental Association*. 1974;88(1):103-7.
55. Weinberger S. Treatment modalities for primary incisors. *Journal (Canadian Dental Association)*. 1989;55(10):807-12.
56. Venkataraghavan K, Chan J, Karthik S. Polycarbonate crowns for primary teeth revisited: Restorative options, technique and case reports. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 2014;32(2):156-9.
57. Castro A, Badr SB, El-Badrawy W, Kulkarni G. Clinical performance of pedo jacket crowns in maxillary anterior primary teeth. *Journal of Dentistry for Children*. 2016;83(3):125-31.
58. Waggoner W, Drummond B. Anterior crowns for primary anterior teeth: an evidence based assessment of the literature. *European Archives of Paediatric Dentistry*. 2006;1:53-7.
59. Szttyler K, Wiglusz RJ, Dobrzynski M. Review on preformed crowns in pediatric dentistry—the composition and application. *Materials*. 2022;15(6):2081.
60. Subramanian E, Lavanya G, Kumar A. Comparative Evaluation of Adhesion of Strepto-coccus mutans on Figaro crowns in primary mo-lars-A Randomised Controlled Clinical Trial. *HIV Nursing*. 2022;22(2):3958-62.
61. El-Habashy LM, El Meligy OA. Fiberglass crowns versus preformed metal crowns in pulp-tomized primary molars: a randomized controlled clinical trial. *Quintessence International*. 2020;51(10):844-52.

62. Rahate I, Fulzele P, Thosar N. Comparative evaluation of clinical performance, child and parental satisfaction of Bioflx, zirconia and stainless steel crowns in pediatric patients. *F1000Research*. 2023;12:756.
63. Piconi C, Maccauro G. Zirconia as a ceramic biomaterial. *Biomaterials*. 1999;20(1):1-25.
64. AL-AMLEH B, Lyons K, Swain M. Clinical trials in zirconia: a systematic review. *Journal of oral rehabilitation*. 2010;37(8):641-52.
65. Thompson I, Rawlings R. Mechanical behaviour of zirconia and zirconia-toughened alumina in a simulated body environment. *Biomaterials*. 1990;11(7):505-8.
66. White S, Miklus V, McLaren E, Lang L, Caputo A. Flexural strength of a layered zirconia and porcelain dental all-ceramic system. *The Journal of prosthetic dentistry*. 2005;94(2):125-31.
67. Planells del Pozo P, Fuks A. Zirconia crowns-an esthetic and resistant restorative alternative for ECC affected primary teeth. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2014;38(3):193-5.
68. Tote J, Gadhane A, Das G, Soni S, Jaiswal K, Vidhale G. Posterior esthetic crowns in paediatric dentistry. *Int J Dent Med Res*. 2015;1(6):197-201.
69. Waggoner WF. Pediatric zirconia crowns: Changing pediatric restorative dentistry. *Dental Economics*. 2016;106(3).
70. Holsinger DM, Wells MH, Scarbecz M, Donaldson M. Clinical evaluation and parental satisfaction with pediatric zirconia anterior crowns. *Pediatric dentistry*. 2016;38(3):192-7.
71. Şahin İ. Süt dişlerinde hazır zirkonyum kuronların kırılma dirençlerinin ve klinik başarısının değerlendirilmesi. 2018.
72. Cohn C. Zirconia-Prefabricated Crowns for Pediatric Patients With Primary Dentition: Technique and Cementation for Esthetic Outcomes. *Compendium*. 2016;37(8).

BÖLÜM 7

ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN DİŞ ETİ HASTALIKLARI

Sena SAKIN ULUBAY¹
Sema AYDINOĞLU²

1. GİRİŞ

Gingivitis ve periodontitisin dahil olduğu periodontal hastalıklar çocuklar ve adolesanlar dahil olmak üzere tüm yaş gruplarında görülebilirler. En sık görülen tipi gingivitistir (1). Gingivitis diş çürüğü ile aynı prevalansa sahiptir ve ilerleyerek erişkin dönemdeki diş kayıplarının en önemli nedeni olan periodontitise yol açabilir (2, 3). Çocuklarda periodontal hastalıkların başlangıç aşamasında teşhis edilmesi ve erken dönemde tedavi edilmesi hastalığın şiddetini artırarak olumsuz sonuçlara yol açmasını önlemektedir (4). Ağız hijyeni motivasyonunun sağlanması, olası periodontal problemlerin erken dönemde ve doğru teşhis edilerek tedavi edilmesi ve düzenli kontrollerin yapılması ağız sağlığının korunabilmesi için oldukça önemlidir.

2. PERİODONSİYUM

Diş eti, alveolar kretleri ve dişlerin servikal bölümlerini kaplar. Serbest ve yapışık diş eti olarak ikiye ayrılır. Serbest diş eti, diş eti oluşunun tabanından koronale uzanan dokudur. Yapışık diş eti serbest diş eti olduğundan apikal olarak mukogingival bileşkeye kadar uzanır. Diş eti dokularının normal rengi açık pembe, ancak kişinin ten rengi, doku kalınlığı ve keratinizasyon derecesine bağlı olarak renk değişebilmektedir. Küçük çocuklarda artmış vaskülarite ve epitelin daha ince olması nedeniyle diş eti daha kırmızımsı renkte olabilir. Çocuklarda diş eti yüzeyi, yetişkinlere göre daha az benekli veya daha pürüzsüz görünür. Yetişkinlerde sağlıklı diş eti kenarı daha keskin, bıçak benzeri bir kenara sahiptir. Çocuklarda diş sürme döneminde ise süt dişlerinin migrasyonu ve servikal daralması nedeniyle diş etleri daha kalındır ve kenarları yuvaraktır (5). Delaney, süt dişlerinin

¹ Araş.Gör. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD., senasakn@gmail.com ORCID iD: 0000-0003-4086-1502

² Doç.Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD., dtsema.aydinoglu@gmail.com ORCID iD: 0000-0003-1490-8645

8. Diş Eti Pigmentasyonları

- a. Melanoplaki (Oral pigmentasyonlar): İlaçlar, ağır metaller, endokrin bozukluklar ve sendromlar olmak üzere çeşitli eksojen ve endojen faktörlerle ilişkilidir. Fizyolojik pigmentasyonlar genellikle simetrik ve diş eti, bukkal mukozaya, sert damak, dudaklar ve dilde meydana gelir (83).
- b. Sigara İçenin Melanozu: Sigara içenlerde görülen melanoz en sık mandibular anterior diş etlerinde görülmektedir. Sigara bırakıldığında melanoz yavaş yavaş iyileşir veya tamamen düzelebilir (35).
- c. İlaçla Oluşan Pigmentasyon: Melanin, bazı ilaçlar veya metabolitlerinin birikmesi, bir ilacın etkisi ile bazı pigmentlerin aşırı sentezi veya damarlarda hasar sonrası demir birikmesinden kaynaklanabilir (35). Kinolon benzeri ilaçlar, sıklıkla sert damakta görülen mavimsi gri veya siyah mukozal pigmentasyonlara sebep olur. Uzun süreli minosiklin kullanan hastalarda, alveolar kemik ve dişlerin pigmentasyonuna rastlanır. Kemikteki değişiklikler sonucu diş eti gri görünebilir. Gerçek minosiklin kaynaklı yumuşak doku pigmentasyonları ise daha az görülür ve dudak, dil, bukkal mukozaya ile diş eti üzerinde meydana gelir (84).
- d. Amalgam Dövmesi: Ağız mukozasında amalgam kaynaklı pigmentasyon sıklıkla diş eti ve alveolar mukozada görülür. Lezyon; kabarık olmayan, iyi tanımlanmış mavimsi, siyahımsı veya grimsi bir renk değişikliğidir. Amalgam kalıntıları radyografik görüntüleme de gözükülebilir (35).

SONUÇ

Çocuklarda diş eti hastalıkları yaygın olarak görülmektedir. Diş eti hastalıklarının erken dönemde teşhis edilmesi ve etkili bir şekilde tedavi edilebilmesi, hastalığın ilerleyerek daha yıkıcı hale gelmesini önleyebilir. Aynı zamanda erken dönemde kazandırılacak doğru ağız hijyeni uygulamaları ile bireysel ve toplum bazında ağız sağlığının iyileştirilmesi sağlanabilir. Bu nedenle çocukları tedavi eden diş hekimleri çocuklarda görülen diş eti hastalıklarının teşhisi, etyolojik faktörleri ve tedavileri hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Nowzari H, Botero JE. Latin America: native populations affected by early onset periodontal disease. J Calif Dent Assoc. 2011;39(6):383-91.
2. Albandar JM, Brunelle JA, Kingman A. Destructive periodontal disease in adults 30 years of age and older in the United States, 1988-1994. J Periodontol. 1999;70(1):13-29.
3. Montandon A, Zuza E, Toledo BE. Prevalence and reasons for tooth loss in a sample from a dental clinic in Brazil. Int J Dent. 2012;2012:719750.

4. Çalışır M, Akpınar A. Çocuklarda ve adolesanlarda periodontal hastalıklar. Cumhuriyet Dental Journal. 2013;16(3):226 - 34.
5. Lire H, Listgarten MA, Terranova VP. The gingiva: structure and function. In: Genco RJ, Goldman HM, Cohen DW, editors. Contemporary periodontics. St Louis: Mosby; 1990.
6. Delaney JE. Periodontal and soft-tissue abnormalities. Dent Clin North Am. 1995(39):837-50.
7. Dentistry AAoP. Special issue: Reference manual 2002-2003. Pediatr Dent 24(7 suppl). 2002(7).
8. Research SaTCGotAAoPl-. Treatment of plaqueinduced gingivitis, chronic periodontitis, and other clinical conditions. J Periodontol. 2001(72):1790-800.
9. Ramberg P, Sekino S, Uzel NG, Socransky S, Lindhe J. Bacterial colonization during de novo plaque formation. J Clin Periodontol. 2003;30(11):990-5.
10. Pihlstrom BL, Michalowicz BS, Johnson NW. Periodontal diseases. Lancet. 2005;366(9499):1809-20.
11. Kubar A, Saygun I, Ozdemir A, Yapar M, Slots J. Real-time polymerase chain reaction quantification of human cytomegalovirus and Epstein-Barr virus in periodontal pockets and the adjacent gingiva of periodontitis lesions. J Periodontal Res. 2005;40(2):97-104.
12. Psoter WJ, Spielman AL, Gebrian B, St Jean R, Katz RV. Effect of childhood malnutrition on salivary flow and pH. Arch Oral Biol. 2008;53(3):231-7.
13. Cabanilla L, Molinari G. Clinical considerations in the management of inflammatory periodontal diseases in children and adolescents. J Dent Child (Chic). 2009;76(2):101-8.
14. Carranza FA. Gingival diseases in childhood. In: Newman MG, Takei HH, Klokkevold PR, editors. Carranza's Clinical Periodontology. 10th ed ed. Philadelphia: Saunders; 2006. p. 404-10.
15. Petersen PE. The World Oral Health Report 2003: continuous improvement of oral health in the 21st century--the approach of the WHO Global Oral Health Programme. Community Dent Oral Epidemiol. 2003;31 Suppl 1:3-23.
16. Petersen PE, Ogawa H. Strengthening the prevention of periodontal disease: the WHO approach. J Periodontol. 2005;76(12):2187-93.
17. Al-Ghutaimel H, Riba H, Al-Kahtani S, Al-Duhaimi S. Common periodontal diseases of children and adolescents. Int J Dent. 2014;2014:850674.
18. Pinkham JR, Casamassimo PS, Mc Tiggue DJ, Fields HW, Nowak AJ. Çocuk Diş Hekimliği (Bebeklikten Ergenliğe). Ankara: Atlas Kitapçılık; 2009.
19. Bimstein E, Huja PE, Ebersole JL. The potential lifespan impact of gingivitis and periodontitis in children. J Clin Pediatr Dent. 2013;38(2):95-9.
20. Funieru C, Klingher A, Bäicuș C, Funieru E, Dumitriu HT, Dumitriu A. Epidemiology of gingivitis in schoolchildren in Bucharest, Romania: a cross-sectional study. J Periodontal Res. 2017;52(2):225-32.
21. Chapple ILC, Mealey BL, Van Dyke TE, Bartold PM, Dommisch H, Eickholz P, et al. Periodontal health and gingival diseases and conditions on an intact and a reduced periodontium: Consensus report of workgroup 1 of the 2017 World Workshop on the Classification of Periodontal and Peri-Implant Diseases and Conditions. Journal of Periodontology. 2018;89(S1):S74-S84.
22. Caton JG, Armitage G, Berglundh T, Chapple ILC, Jepsen S, Kornman KS, et al. A new classification scheme for periodontal and peri-implant diseases and conditions - Introduction and key changes from the 1999 classification. J Clin Periodontol. 2018;45 Suppl 20:S1-s8.
23. Lang NP, Bartold PM. Periodontal health. J Periodontol. 2018;89 Suppl 1:S9-s16.
24. Trombelli L, Farina R, Silva CO, Tatakis DN. Plaque-induced gingivitis: Case definition and diagnostic considerations. J Periodontol. 2018;89 Suppl 1:S46-s73.
25. John V, Weddell JA, Shin DE, Jones JE. Chapter 14 - Gingivitis and Periodontal Disease. In: Dean JA, editor. McDonald and Avery's Dentistry for the Child and Adolescent (Tenth Edition). St. Louis: Mosby; 2016. p. 243-73.
26. Dentistry AAoP. Classification of periodontal diseases in infants, children, adolescents, and individuals with special health care needs. The Reference Manual of Pediatric Dentistry. 2022:451-65.

27. Murakami S, Mealey BL, Mariotti A, Chapple ILC. Dental plaque-induced gingival conditions. *J Periodontol.* 2018;89 Suppl 1:S17-s27.
28. Katuri KK, Alluri JK, Chintagunta C, Tadiboina N, Borugadda R, Loya M, et al. Assessment of Periodontal Health Status in Smokers and Smokeless Tobacco Users: A Cross-Sectional Study. *J Clin Diagn Res.* 2016;10(10):Zc143-zc6.
29. Cianciola LJ, Park BH, Bruck E, Mosovich L, Genco RJ. Prevalence of periodontal disease in insulin-dependent diabetes mellitus (juvenile diabetes). *J Am Dent Assoc.* 1982;104(5):653-60.
30. Gusberti FA, Syed SA, Bacon G, Grossman N, Loesche WJ. Puberty gingivitis in insulin-dependent diabetic children. I. Cross-sectional observations. *J Periodontol.* 1983;54(12):714-20.
31. Ervasti T, Knuuttila M, Pohjamo L, Haukipuro K. Relation between control of diabetes and gingival bleeding. *J Periodontol.* 1985;56(3):154-7.
32. Preshaw PM, Alba AL, Herrera D, Jepsen S, Konstantinidis A, Makrilakis K, et al. Periodontitis and diabetes: a two-way relationship. *Diabetologia.* 2012;55(1):21-31.
33. Novotna M, Podzimek S, Broukal Z, Lencova E, Duskova J. Periodontal Diseases and Dental Caries in Children with Type 1 Diabetes Mellitus. *Mediators Inflamm.* 2015;2015:379626.
34. Billings M, Holtfreter B, Papapanou PN, Mitnik GL, Kocher T, Dye BA. Age-dependent distribution of periodontitis in two countries: Findings from NHANES 2009 to 2014 and SHIP-TREND 2008 to 2012. *J Clin Periodontol.* 2018;45 Suppl 20:S130-s48.
35. Holmstrup P, Plemons J, Meyle J. Non-plaque-induced gingival diseases. *J Periodontol.* 2018;89 Suppl 1:S28-s45.
36. Van der Velden U, Kuzmanova D, Chapple IL. Micronutritional approaches to periodontal therapy. *J Clin Periodontol.* 2011;38 Suppl 11:142-58.
37. Mariotti A. Sex steroid hormones and cell dynamics in the periodontium. *Crit Rev Oral Biol Med.* 1994;5(1):27-53.
38. Mariotti A, Mawhinney M. Endocrinology of sex steroid hormones and cell dynamics in the periodontium. *Periodontol 2000.* 2013;61(1):69-88.
39. Preshaw PM. Oral contraceptives and the periodontium. *Periodontol 2000.* 2013;61(1):125-59.
40. Sutcliffe P. A longitudinal study of gingivitis and puberty. *J Periodontal Res.* 1972;7(1):52-8.
41. Lynch MA, Ship, II. Initial oral manifestations of leukemia. *J Am Dent Assoc.* 1967;75(4):932-40.
42. Cortellini P, Bissada NF. Mucogingival conditions in the natural dentition: Narrative review, case definitions, and diagnostic considerations. *J Periodontol.* 2018;89 Suppl 1:S204-s13.
43. Trackman PC, Kantarci A. Molecular and clinical aspects of drug-induced gingival overgrowth. *J Dent Res.* 2015;94(4):540-6.
44. Coletta RD, Graner E. Hereditary gingival fibromatosis: a systematic review. *J Periodontol.* 2006;77(5):753-64.
45. Yorulmaz A, Onat NK. Clinical and Demographic Properties of Hand-Foot and Mouth Disease. *JOURNAL OF CLINICAL AND ANALYTICAL MEDICINE.* 2017;8(3):219-22.
46. Koh WM, Bogich T, Siegel K, Jin J, Chong EY, Tan CY, et al. The Epidemiology of Hand, Foot and Mouth Disease in Asia: A Systematic Review and Analysis. *Pediatr Infect Dis J.* 2016;35(10):e285-300.
47. Polat Ekinci A, Erbudak E, Baykal C. 2012 yılı Haziran ayında İstanbul'da el-ayak-ağız hastalığı sıklığında önemli artış. *TURKDERM.* 2013;47:192-3.
48. Tovar S, Parlatescu I, Tovar M, Cionca L. Primary herpetic gingivostomatitis in children and adults. *Quintessence Int.* 2009;40(2):119-24.
49. Arduino PG, Porter SR. Herpes Simplex Virus Type 1 infection: overview on relevant clinico-pathological features. *J Oral Pathol Med.* 2008;37(2):107-21.
50. Leung AKC, Barankin B. Herpes Labialis: An Update. *Recent Pat Inflamm Allergy Drug Discov.* 2017;11(2):107-13.
51. Yarom N, Buchner A, Dayan D. Herpes simplex virus infection: part I--Biology, clinical presentation and latency. *Refuat Hapeh Vehashinayim (1993).* 2005;22(1):7-15, 84.

52. Mohan RP, Verma S, Singh U, Agarwal N. Acute primary herpetic gingivostomatitis. *BMJ Case Rep.* 2013;2013.
53. Amir J, Harel L, Smetana Z, Varsano I. Treatment of herpes simplex gingivostomatitis with aciclovir in children: a randomised double blind placebo controlled study. *Bmj.* 1997;314(7097):1800-3.
54. Faden H. Management of primary herpetic gingivostomatitis in young children. *Pediatr Emerg Care.* 2006;22(4):268-9.
55. Kfir Y, Buchner A, Hansen LS. Reactive lesions of the gingiva. A clinicopathological study of 741 cases. *J Periodontol.* 1980;51(11):655-61.
56. Öztürk B, Coşkun U, Yaman E, Kaya AO, Yıldız R, Benekli M, et al. Oral kavite kanserlerinde risk faktörleri, premalign lezyonlar ve kemoprevensiyon. *UHOD.* 2009;19(2):118.
57. Amagasa T, Yamashiro M, Uzawa N. Oral premalignant lesions: from a clinical perspective. *International journal of clinical oncology.* 2011;16:5-14.
58. OKUT EB, CEYLAN C. Oral leukoplakia: demographic, clinical and histopathological characteristics. *Mucosa.* 2019;2(4):100-9.
59. Reichart PA, Philipsen HP. Oral erythroplakia--a review. *Oral Oncol.* 2005;41(6):551-61.
60. Gürbüz O. Oral mukozanın kanser öncüsü lezyonları/Precancerous lesions of the oral mucosa. *Türkderm: Türk Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi= Turkderm: Turkish Archives of Dermatology and Venereology.* 2012;46(2):86.
61. Siegel RL, Miller KD, Jemal A. Cancer statistics, 2019. *CA: a cancer journal for clinicians.* 2019;69(1):7-34.
62. Warnakulasuriya S. Global epidemiology of oral and oropharyngeal cancer. *Oral oncology.* 2009;45(4-5):309-16.
63. AKMANSOY BP, ŞAKIR MD, ALATLI C. Oral skuamöz hücreli karsinom: 3 olgu sunumu ve literatür derlemesi. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi.* 2018;28(2):239-44.
64. Cawson RA, Odell EW. *Essentials of oral pathology and oral medicine.* (No Title). 1998.
65. Gillison ML. Current topics in the epidemiology of oral cavity and oropharyngeal cancers. *Head & Neck: Journal for the Sciences and Specialties of the Head and Neck.* 2007;29(8):779-92.
66. Neville BW, Damm DD, Allen CM, Chi AC. *Oral and Maxillofacial Pathology-E-Book: Elsevier Health Sciences;* 2023.
67. Sciubba JJ. Oral cancer. The importance of early diagnosis and treatment. *Am J Clin Dermatol.* 2001;2(4):239-51.
68. Robbins SL, Cotran RS. *Pathologic basis of disease.* 1979.
69. Michaud M, Baehner R, Bixler D, Kafrawy A. Oral manifestations of acute leukemia in children. *Journal of the American Dental Association (1939).* 1977;95(6):1145-50.
70. Kämmerer P, Schiegnitz E, Hansen T, Draenert G, Kuffner H, Klein M. Multiple primary enoral soft tissue manifestations of a Hodgkin lymphoma—Case report and literature review. *Oral and maxillofacial surgery.* 2013;17:53-7.
71. Rawal SY, Claman LJ, Kalmar JR, Tatakis DN. Traumatic lesions of the gingiva: a case series. *Journal of periodontology.* 2004;75(5):762-9.
72. Litonjua LA, Andreana S, Bush PJ, Cohen RE. Toothbrushing and gingival recession. *International dental journal.* 2003;53(2):67-72.
73. Panzarini SR, Pedrini D, Poi WR, Sonoda CK, Brandini DA, Castro JCMd. Dental trauma involving root fracture and periodontal ligament injury: a 10-year retrospective study. *Brazilian oral research.* 2008;22:229-34.
74. Krejci CB. Self-inflicted gingival injury due to habitual fingernail biting. *Journal of periodontology.* 2000;71(6):1029-31.
75. Pradeep A, Sharma D. Gingival recession and pathologic migration due to an unusual habit. *Journal of the International Academy of Periodontology.* 2006;8(3):74-7.
76. Akman AC, Demiralp B, Guncu G, Kiremitçi A, Sengun D. Necrosis of gingiva and alveolar

- bone caused by acid etching and its treatment with subepithelial connective tissue graft. Journal-Canadian Dental Association. 2005;71(7):477.
77. De Bruyne M, De Moor R, Raes F. Necrosis of the gingiva caused by calcium hydroxide: a case report. International Endodontic Journal. 2000;33(1):67-71.
 78. Sapir S, Bimstein E. Cholinergic gel induced oral lesion: report of case. The Journal of Clinical Pediatric Dentistry. 2000;24(2):103-6.
 79. Serper A, Özbek M, Çalt S. Accidental sodium hypochlorite-induced skin injury during endodontic treatment. Journal of endodontics. 2004;30(3):180-1.
 80. Ozelik O, Haytac MC, Akkaya M. Iatrogenic trauma to oral tissues. Journal of periodontology. 2005;76(10):1793-7.
 81. Baruchin AM, Lustig JP, Nahlieli O, Neder A. Burns of the oral mucosa: report of 6 cases. Journal of Cranio-Maxillofacial Surgery. 1991;19(2):94-6.
 82. Nahlieli O, Eliav E, Shapira Y, Baruchin A. Central palatal burns associated with the eating of microwaved pizzas. Burns. 1999;25(5):465-6.
 83. Hassona Y, Sawair F, Al-karadsheh O, Scully C. Prevalence and clinical features of pigmented oral lesions. International journal of dermatology. 2016;55(9):1005-13.
 84. LaPorta VN, Nikitakis NG, Sindler AJ, Reynolds MA. Minocycline-associated intra-oral soft-tissue pigmentation: Clinicopathologic correlations and review. Journal of clinical periodontology. 2005;32(2):119-22.

BÖLÜM 8

ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ YÖNLENDİRME TEKNİKLERİ

İrem İPEK¹

Büşra KARAAĞAÇ ESKİBAĞLAR²

GİRİŞ

Çocuk diş hekimliği alanında sıkça karşılaşılan zorluklardan biri, çocukların diş hekimleri ve diş tedavileri konusundaki anksiyeteleridir. Anksiyete, çocuğun bilmediği bir tehlikeye karşı bilinçaltında oluşturduğu huzursuzluk ve endişe halidir (1). Dental anksiyete (DA) ve dental korku, aynı psikolojik durumun farklı ilerleyen seviyelerini temsil eder. Genellikle çocuklarda dental korku, normal bir gelişimsel aşama olarak kabul edilir (2). Ancak bu korku, dental anksiyete veya fobiye dönüştüğünde, çocukların tedavilerden kaçmasına ve sağlık durumlarını olumsuz etkileme potansiyeli taşır (3). Çocukların daha önce yaşamış olduğu olumsuz dental tecrübeler kaygı gelişiminde direkt faktör olarak rol oynarken, ebeveynler ve yakın çevresindeki kişilerden duyduğu indirekt tecrübeler de DA'nın gelişiminde oldukça önemlidir (4-6).

Çocuklarda dental anksiyete seviyesinin belirlenmesinde fizyolojik, psikolojik testler ve davranış puanlamaları gibi testler kullanılmaktadır (7-9). Bu testler, çocuğun yaşı ve çocuğun gelişim seviyesi gibi faktörlerle belirlenmektedir. Anksiyete düzeyinin kantitatif olarak ölçülmesi, objektif sonuçlara ulaştırır. Heyecan, korku gibi duygusal durumlar sonucunda salgılanan kortizol, idrar, kan, tükürükten belirlenebilmektedir. Özellikle çocuklarda, tükürükten kortizol miktarını belirlemek daha pratik ve kolay bir yöntem olduğundan tercih edilmektedir (10).

Dental tedavi sırasında korkuyu azaltmak ve etkili bir tedavi sağlamak amacıyla, çocuklar, gençler ve özel tedaviye ihtiyacı olan engellilerde diş hekimleri tarafından farmakolojik ve non-farmakolojik davranış yönlendirme teknikleri uygulanabilir (11). Korku ve anksiyete terimleri, diş hekimliğinde birbirleriyle sıkça

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Fırat Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Çocuk Diş Hekimliği AD, iremipek4493@gmail.com, ORCID-0000-0002-3542-7122

² Dr.Öğr.Üyesi, Fırat Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Çocuk Diş Hekimliği AD, bkeskibaglar@firat.edu.tr, ORCID-0000-0003-0775-9274

siyete seviyesi azaltılabilir. Dental anksiyetenin seviyesini belirlemede çok çeşitli yöntemler kullanılmasına rağmen bu tekniklerin her yaş grubundaki çocuklara hitap etmesi zordur. Hekim kendisine en yakın davranış yönlendirme tekniklerini kullanarak küçük yaş grubu çocuk hastalarda dahi dental anksiyete düzeyini azaltarak hem hastası ile iletişim kalitesini hem de tedavinin kalitesini arttırabilir.

KAYNAKLAR

1. Kvale G, Berggren U, Milgrom P. Dental Fear In Adults: A Meta-Analysis Of Behavioral Interventions. *Community Dentistry And Oral Epidemiology*. 2004;32(4):250-64.
2. Klingberg G, Broberg AG. Dental Fear/Anxiety And Dental Behaviour Management Problems In Children And Adolescents: A Review Of Prevalence And Concomitant Psychological Factors. *International Journal Of Paediatric Dentistry*. 2007;17(6):391-406.
3. Seligman LD, Hovey JD, Chacon K, Ollendick TH. Dental Anxiety: An Understudied Problem In Youth. *Clinical Psychology Review*. 2017;55:25-40.
4. Berggren U, Carlsson SG, Hägglin C, Hakeberg M, Samsonowitz V. Assessment Of Patients With Direct Conditioned And Indirect Cognitive Reported Origin Of Dental Fear. *European Journal of Oral Sciences*. 1997;105(3):213-20.
5. Locker D, Shapiro D, Liddell A. Negative Dental Experiences And Their Relationship To Dental Anxiety. *Community Dental Health*. 1996;13(2):86.
6. Alwin N, Murray J, Britton P. An Assessment Of Dental Anxiety In Children. *British dental journal*. 1991;171(7):201-7.
7. Jimeno FG, Bielsa SY, Fernández CC, Rodríguez A, Bellido MM. Objective And Subjective Measures For Assessing Anxiety In Paediatric Dental Patients. *European Journal Paediatric Dentistry*. 2011;12(4):239-44.
8. El-Housseiny A, Farsi N, Alamoudi N, Bagher S, El Derwi D. Assessment for the Children's Fear Survey Schedule—Dental Subscale. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*. 2014;39(1):40-6.
9. Al-Namankany A, De Souza M, Ashley P. Evidence-Based Dentistry: Analysis Of Dental Anxiety Scales For Children. *British dental journal*. 2012;212(5):219-22.
10. Yfanti K, Kitraki E, Emmanouil D, Pandis N, Papagiannoulis L. Psychometric And Biohormonal Indices Of Dental Anxiety In Children. A Prospective Cohort Study. *Stress*. 2014;17(4):296-304.
11. Mitchell G, Agnelli J. Non-Pharmacological Approaches To Alleviate Distress In Dementia Care. *Nursing Standard* 2015;30(13):38.
12. Gatchel RJ, Ingersoll BD, Bowman L, Robertson MC, Walker C. The Prevalence Of Dental Fear And Avoidance: A Recent Survey Study. *Journal of the American Dental Association* 1983;107(4):609-10.
13. Freeman R. Dental Anxiety: A Multifactorial Aetiology. *British dental journal*. 1985;159(12):406-8.
14. Skaret E, Soevdsnes EK. Behavioural Science In Dentistry. The Role Of The Dental Hygienist In Prevention And Treatment Of The Fearful Dental Patient. *International Journal Of Dental Hygiene*. 2005;3(1):2-6.
15. Şener Y, Özer H. Diş Hekimi Korkusu Nedenleri. *Türkiye Klinikleri Çocuk Diş Hekimliği-Özel Konular*. 2018;4(2):110-4.
16. Chadwick BL, Hosey MT. *Child Taming: How To Manage Children In Dental Practice: Quintessence Pub Co; 2003.*
17. Klingberg G, Dahllöf G, Erlandsson AL, Grindefjord M, Hallström-Stalin U, Koch G, et al. A Survey Of Specialist Paediatric Dental Services In Sweden: Results From 2003, And Trends Since 1983. *International Journal Of Paediatric Dentistry*. 2006;16(2):89-94.

18. Yetiş CÇ, Küçükeşmen Ç. Çocuk Hastalarda “Dental Kaygı Ve Davranış İdaresi Problemlerinin” Görülme Sıklığı Ve Etiyolojik Faktörleri. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013;2(1):62-8.
19. Locker D, Liddell A, Dempster L, Shapiro D. Age Of Onset Of Dental Anxiety. *Journal Of Dental Research*. 1999;78(3):790-6.
20. Cianetti S, Lombardo G, Lupatelli E, Pagano S, Abraha I, Montedori A, et al. Dental Fear/ Anxiety Among Children And Adolescents. A Systematic Review. *European Journal of Paediatric Dentistry*. 2017;18(2):121-30.
21. Versloot J, Veerkamp JS, Hoogstraten J. Assessment Of Pain By The Child, Dentist, And Independent Observers. *Pediatric dentistry*. 2004;26(5):445-9.
22. McNeil D, Helfer A, Weaver B, Graves R, Kyle B, Davis A. Memory Of Pain And Anxiety Associated With Tooth Extraction. *Journal Of Dental Research*. 2011;90(2):220-4.
23. Ramos-Jorge M, Marques L, Pavia S, Serra-Negra J, Pordeus I. Predictive Factors For Child Behaviour In The Dental Environment. *European Archives Of Paediatric Dentistry*. 2006;7(4):253-7.
24. Frankl S. Should The Parent Remain With The Child In The Dental Operatory? *Journal Dentistry Child*. 1962;29:150-63.
25. Shindova MP, Belcheva AB. Behaviour Evaluation Scales For Pediatric Dental Patients–Review And Clinical Experience. *Folia Medica*. 2014;56(4):264-70.
26. Cuthbert M. A Screening Device: Children At Risk For Dental Fears And Management Problems. *Journal Dentistry Child*. 1982;49:432-6.
27. Corah NL. Development Of A Dental Anxiety Scale. *Journal of dental research*. 1969;48(4):596.
28. Campbell C. *Dental Fear And Anxiety In Pediatric Patients: Practical Strategies To Help Children Cope*: Springer; 2017.
29. Kleinknecht RA, Klepac RK, Alexander LD. Origins And Characteristics Of Fear Of Dentistry. *The Journal of the American Dental Association*. 1973;86(4):842-8.
30. Kleinknecht RA, Thorndike RM, McGlynn FD, Harkavy J. Factor Analysis Of The Dental Fear Survey With Cross-Validation. *Journal of the American Dental Association* 1984;108(1):59-61.
31. C. C. *Dental Fear and Anxiety in Pediatric Patients*. UK, Springer Int Pub. 2017;1st ed.(35.).
32. Chapman H, Kirby-Turner N. Visual/Verbal Analogue Scales: Examples Of Brief Assessment Methods To Aid Management Of Child And Adult Patients In Clinical Practice. *British dental journal*. 2002;193(8):447-50.
33. Jimeno FG, Bielsa SY, Fernández CC, Rodríguez A, Bellido MM. Objective And Subjective Measures For Assessing Anxiety In Paediatric Dental Patients. *European Journal Paediatric Dentistry*. 2011;12(4):239-44.
34. *Dentistry. AAoP. Guideline On Use Of Nitrous Oxide For Pediatric Dental Patients. Pediatric Dentistry*. 2015;37 (special issue):206-10.
35. Fox C, Newton J. A Controlled Trial Of The Impact Of Exposure To Positive Images Of Dentistry On Anticipatory Dental Fear In Children. *Community Dentistry And Oral Epidemiology*. 2006;34(6):455-9.
36. Melamed BG, Hawes RR, Heiby E, Glick J. Use Of Filmed Modeling To Reduce Uncooperative Behavior Of Children During Dental Treatment. *Journal Of Dental Research*. 1975;54(4):797-801.
37. Williams JA, Hurst MK, Stokes TF. Peer Observation In Decreasing Uncooperative Behavior In Young Dental Patients. *Behavior Modification*. 1983;7(2):225-42.
38. Feigal RJ. Guiding And Managing The Child Dental Patient: A Fresh Look At Old Pedagogy. *Journal Of Dental Education*. 2001;65(12):1369-77.
39. Law CS, Blain S. Approaching The Pediatric Dental Patient: A Review Of Nonpharmacologic Behavior Management Strategies. *CDA J*. 2003;31:703-13.
40. Savin C, Maxim A, Gavrilă LM, Bălan A. Evaluation Of The Psycho-Emotional Factor In A Group Of Children With Auditive Disabilities. *International Journal of Medical Dentistry*. 2013;17(4):274-9.

41. Nuvvula S, Kamatham R, Challa R, Asokan S. Reframing In Dentistry: Revisited. Journal Of Indian Society Of Pedodontics And Preventive Dentistry. 2013;31(3):165.
42. JR. P. The Roles Of Requests And Promises In Child Patient Management. Journal Dentistry Child. 1993;60(3):169-74.
43. Kamath PS. A Novel Distraction Technique For Pain Management During Local Anesthesia Administration In Pediatric Patients. Journal of Clinical Pediatric Dentistry. 2013;38(1):45-7.
44. Pickrell JE, Heima M, Weinstein P, Coolidge T, Coldwell SE, Skaret E, et al. Using Memory Restructuring Strategy To Enhance Dental Behaviour. International Journal Of Paediatric Dentistry. 2007;17(6):439-48.
45. American Academy of Pediatrics AAoPD. Guideline For Monitoring And Management Of Pediatric Patients During And After Sedation For Diagnostic And Therapeutic Procedures. *Pediatr Dent*. 2014;36(special issue):209-25. .
46. Dentistry. AAoP. Guideline On Use Of Anesthesia Personnel In The Administration Of Office-Based Deep Sedation/General Anesthesia To The Pediatric Dental Patient. *Pediatric Dentistry*. 2015;37(special issue):211-27.
47. Dentistry AAPD. Clinical Affairs Committee Behavior Management Subcommittee American Academy of Pediatric Dentistry Council on Clinical Affairs CoBG. Guideline On Behavior Guidance For The Pediatric Dental Patient. *Pediatric Dentistry*. 2006;27:92-100.
48. Nelson T. The Continuum Of Behavior Guidance. *Dental Clinics*. 2013;57(1):129-43.
49. Goleman J. Cultural Factors Affecting Behavior Guidance And Family Compliance. *Pediatric dentistry*. 2014;36(2):121-7.
50. Subcommittee CAC-BM, Dentistry AAoP. Guideline On Behavior Guidance For The Pediatric Dental Patient. *Pediatric Dentistry*. 2015;37(5):57-70.
51. Litman RS, Kottra JA, Berkowitz RJ, Ward DS. Breathing Patterns And Levels Of Consciousness In Children During Administration Of Nitrous Oxide After Oral Midazolam Premedication. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*. 1997;55(12):1372-7.
52. Litman RS, Kottra JA, Verga KA, Berkowitz RJ, Ward DS. Chloral Hydrate Sedation: The Additive Sedative And Respiratory Depressant Effects Of Nitrous Oxide. *Anesthesia & Analgesia*. 1998;86(4):724-8.
53. Casamassimo PS. *Pediatric Dentistry: Infancy Through Adolescence*: Elsevier/ Saunders; 2013.

BÖLÜM 9

GENÇ DAİMİ DİŞLERDE VİTAL PULPA TEDAVİLERİ

Ecem CÖMERT¹
Beza Ecem ALKAÇ EKİCİ²

GİRİŞ

İmmatür daimi dişler, henüz kök ve apikal gelişimini tamamlamamış dişlerdir. Literatürde genç daimi dişler olarak da adlandırılmaktadır. Daimi dişlerde kök gelişimi, sürme sonrası yaklaşık üç yıl içerisinde tamamlanmaktadır. Kök gelişimi tamamlandıktan sonra bu dişlere matür daimi dişler adı verilmektedir (1).

Pulpal savunma kapasitesi ve enflamatuvar yanıtlarındaki üstünlüklerine rağmen immatür daimi dişlerde çürük, dental travma, restoratif ve iatrojenik nedenler pulpanın geri dönüşsüz enflamasyonuna yol açabilmektedir (2). Bunun sonucunda fizyolojik kök gelişimi (apeksogenezis) mekanizması devam edememektedir. Kök gelişimi henüz tamamlanmadan vitalitesini kaybeden dişlerde ince kök dentin duvarları, geniş apikal açıklık ve uygunsuz kron/kök oranları gözlenmektedir. Erken dönemde vitalite kaybı sonucunda yaşanan bu sonuçlar daimi dişin fonksiyonel ömrünün kısalmasına ve sert doku desteğinin azalmasına yol açmaktadır. İmmatür daimi dişlerde vitalitenin korunması ve bu sayede apeksogenezisin devam etmesini sağlayan vital pulpa tedavileri (VPT) çocuk diş hekimliğinde öncelikli amaçtır (3).

Daimi dişlerde uygulanan VPT'ler; koruyucu liner uygulaması, indirekt pulpa kuafajı (İPK), direkt pulpa kuafajı (DPK), parsiyel pulpotomi, Cvek pulpotomisi ve total pulpotomiyi kapsamaktadır. Tedavi öncesinde detaylı klinik ve radyografik değerlendirmeler yapılarak pulpa dokusunun enflamasyon düzeyine göre uygun klinik tedavi prosedürü seçilmektedir (4).

GENÇ DAİMİ DİŞLERDE VİTAL PULPA TEDAVİLERİ

VPT'ler; çürük, travmatik dental yaralanmalar (TDY) veya başka etiyolojik faktörlerden dolayı etkilenmiş dişlerin pulpal vitalitesini devam ettirerek, dişlerin ve

¹ Arş.Gör.Dt., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
ecem.comert@ksbu.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0005-2288-0621>

² Dr.Öğr.Üyesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD.
beyzaecem.alkacekici@ksbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4471-4334>

SONUÇ

İmmatür daimi dişlerin matürasyonunu tamamlayarak ağız içerisindeki fonksiyonlarını devam ettirebilmeleri için vitalitelerinin korunması gerekmektedir. Doğru endikasyon ile uygulandığında VPT'ler, bu amaçla uygulanan ideal tedavi prosedürleridir. Araştırmalar, dentin-pulpa kompleksindeki çürük lezyonlarının enfeksiyon, enflamasyon ve onarım arasındaki etkileşimin sonunda pulpitisin düzeyini etkileyeceğini vurgulasa da klinisyenlerin pulpanın gerçek enflamatuvar durumunu doğru ve nesnel olarak teşhis etme yeteneği zayıf kalmaktadır. Hastanın semptomlarına dayanarak tedavi planlaması oluşturmak, her zaman doğru endikasyonu koymaya yardımcı olmamaktadır. Güncel tedavi yaklaşımlarında irreversible pulpitisli dişlerde dahi VPT'lerin uygulanabileceği literatürde mevcut olan pek çok çalışmada açıkça gösterilmektedir.

Minimal invaziv diş hekimliğinin klinik uygulamanın her alanına nüfuz etmesiyle birlikte pulpal patoloji tanımları ve tedavilerinde güncellemeler olmuştur (113). Şiddetli pulpitis bulguları olan dişlerde apikale ilerledikçe sağlıklı yanıt oluşturabilecek pulpa dokusu varlığı olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle güncel yaklaşımlarda VPT'ler önem kazanmaktadır. Enflamatuvar değişiklikler ilerlese de parsiyel olarak sağlıklı kalan pulpadaki immün yanıt, tedavinin başarısını sağlayabilmektedir (49). VPT'ler, kök-kanal tedavilerindeki komplikasyonlar, çok seanslı tedavi süreçleri, dişin kırılmaya yatkınlığının artması, apeksogenezisin tamamlanamaması, vitalitenin korunamaması gibi dezavantajlardan kaçınmak ve apeksogenezisin devamlılığını sağlayarak diş ve çevre dokuları korumak için uygulanan tedavi prosedürleridir.

VPT'lerle ilgili literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Daha uzun takipli klinik çalışmalar tedavi tekniklerinin gelişim göstermesinde ve doğru endikasyonu belirlemede hekimlere yol gösterici olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Rafter M. Apexification: a review. *Dental Traumatology*. 2005;21(1):1-8. doi: 10.1111/j.1600-9657.2004.00284.x
2. Nair PN. Pathogenesis of apical periodontitis and the causes of endodontic failures. *Critical Reviews in Oral Biology & Medicine*. 2004;15(6):348-381. doi: 10.1177/154411130401500604.
3. American Academy of Pediatric Dentistry. Pulp therapy for primary and immature permanent teeth. Chicago, Ill.: American Academy of Pediatric Dentistry: *The Reference Manual of Pediatric Dentistry*; 2023:457-465.
4. Mass E, Zilberman U. Long-term radiologic pulp evaluation after partial pulpotomy in young permanent molars. *Quintessence Int*. 2011;42(7):547-554.
5. Hirschberg C, Galicia J, Ruparel N. AAE Position statement on vital pulp therapy. *Journal of Endodontics*. 2021;47(9):1340-1344. doi: 10.1016/j.joen.2021.07.015

6. Murray PE, Hafez AA, Smith AJ, et al. Bacterial microleakage and pulp inflammation associated with various restorative materials. *Dental Materials*. 2002;18(6):470-478. doi: 10.1016/s0109-5641(01)00072-0
7. Itota T, Nakabo S, Toni Y, et al. *Effect of fluoride-releasing liner on demineralized dentin*. Quintessence international. 2006;37(4).
8. Prati C, Gandolfi MG. Calcium silicate bioactive cements: Biological perspectives and clinical applications. *Dental Materials*. 2015;31(4):351-370. doi: 10.1016/j.dental.2015.01.004
9. Fuks A, Nuni E. Pulp Therapy for the Young Permanent Dentition. *Pediatric Dentistry*. 2019. p. 482-496.
10. Schwendicke F. Contemporary concepts in carious tissue removal: A review. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*. 2017;29(6):403-408. doi: 10.1111/jerd.12338
11. Cao Y, Bogen G, Lim J, et al. Bioceramic Materials and the Changing Concepts in Vital Pulp Therapy. *The Journal of the California Dental Association*. 2016;44(5):278-290.
12. Maltz M, de Oliveira EF, Fontanella V, et al. *A clinical, microbiologic, and radiographic study of deep caries lesions after incomplete caries removal*. Quintessence Int. 2002;33(2). p. 151-159.
13. Bjørndal L, Simon S, Tomson PL, Duncan HF. Management of deep caries and the exposed pulp. *International Endodontic Journal*. 2019;52(7):949-973. doi: 10.1111/iej.13128
14. Bjørndal L, Larsen T, Thylstrup A. A clinical and microbiological study of deep carious lesions during stepwise excavation using long treatment intervals. *Caries Research*. 1997;31(6):411-417. doi: 10.1159/000262431
15. Witherspoon DE. Vital pulp therapy with new materials: new directions and treatment perspectives--permanent teeth. *Journal of Endodontics*. 2008;34(7):S25-28.
16. Selvendran KE, Ahamed AS, Krishnamurthy M, et al. Comparison of three different materials used for indirect pulp capping in permanent molars: An in vivo study. *Journal of Conservative Dentistry*. 2022;25(1):68-71. doi: 10.4103/jcd.jcd_551_21
17. Koc Vural U, Kiremitci A, Gokalp S. Which is the most effective biomaterial in indirect pulp capping? 4- year comparative randomized clinical trial. *European Oral Research*. 2022;56(1):35-41. doi: 10.26650/eor.2022895748
18. Barthel CR, Rosenkranz B, Leuenberg A, et al. Pulp capping of carious exposures: treatment outcome after 5 and 10 years: a retrospective study. *Journal of Endodontics*. 2000;26(9):525-528. doi: 10.1097/00004770-200009000-00010
19. Bogen G, Kim JS, Bakland LK. Direct pulp capping with mineral trioxide aggregate: an observational study. *The Journal of the American Dental Association*. 2008;139(3):305-315. doi: 10.14219/jada.archive.2008.0160
20. Thompson V, Craig RG, Curro FA, et al. Treatment of deep carious lesions by complete excavation or partial removal: a critical review. *The Journal of the American Dental Association*. 2008;139(6):705-712. doi:10.14219/jada.archive.2008.0252
21. Matsuo T, Nakanishi T, Shimizu H, et al. A clinical study of direct pulp capping applied to carious-exposed pulps. *Journal of Endodontics*. 1996;22(10):551-556. doi: 10.1016/S0099-2399(96)80017-3
22. Asgary S, Fazlyab M, Sabbagh S, et al. Outcomes of different vital pulp therapy techniques on symptomatic permanent teeth: a case series. *Iranian Endodontic Journal*. 2014;9(4):295-300.
23. Duncan HF, Galler KM, Tomson PL, et al. European Society of Endodontology position statement: Management of deep caries and the exposed pulp. *International Endodontic Journal*. 2019;52(7):923-934. doi: 10.1111/iej.13080
24. Heys D, Fitzgerald M, Heys R, et al. Healing of primate dental pulps capped with Teflon. *Oral Surgery, Oral Medicine and Oral Pathology*. 1990;69(2):227-237. doi: 10.1016/0030-4220(90)90333-n
25. Bjørndal L, Simon S, Tomson P, et al. Management of deep caries and the exposed pulp. *International Endodontic Journal*. 2019;52(7):949-973. doi: 10.1111/iej.13128
26. Parinyaprom N, Nirunsittirat A, Chuveera P, et al. Outcomes of direct pulp capping by using

- either ProRoot mineral trioxide aggregate or Biodentine in permanent teeth with carious pulp exposure in 6-to 18-year-old patients: a randomized controlled trial. *Journal of Endodontics*. 2018;44(3):341-348. doi: 10.1016/j.joen.2017.10.012
27. El-Meligy OA, Avery DR. Comparison of mineral trioxide aggregate and calcium hydroxide as pulpotomy agents in young permanent teeth (apexogenesis). *Pediatric Dentistry*. 2006;28(5):399-404.
 28. Mass E, Zilberman DU. Clinical and radiographic evaluation of partial in carious exposure of permanent molars. *Pediatric Dentistry*. 1993;15(4):257.
 29. Camp JH FA. Pediatric endodontics: Endodontic treatment for the primary and young permanent dentition. : Cohen S., Hargreaves K.M. (ed.) in *Pathways of the Pulp*: St Louis: Mosby Elsevier; 2011. p.808-857.
 30. Ghoddsi J, Forghani M, Parisay I. New approaches in vital pulp therapy in permanent teeth. *Iranian Endodontic Journal*. 2014;9(1):15.
 31. Fong CD, Davis MJ. Partial pulpotomy for immature permanent teeth, its present and future. *Pediatric Dentistry*. 2002;24(1):29-32.
 32. Barrieshi-Nusair KM, Qudeimat MA. A prospective clinical study of mineral trioxide aggregate for partial pulpotomy in cariously exposed permanent teeth. *Journal of Endodontics*. 2006;32(8):731-735. doi: 10.1016/j.joen.2005.12.008
 33. Chinadet W, Sutharaphan T, Chompu-Inwai P. Biodentine™ Partial Pulpotomy of a Young Permanent Molar with Signs and Symptoms Indicative of Irreversible Pulpitis and Periapical Lesion: A Case Report of a Five-Year Follow-Up. *Case Reports in Dentistry*. 2019;8153250. doi: 10.1155/2019/8153250.
 34. Uyar DS, Alacam A. Evaluation of partial pulpotomy treatment in cariously exposed immature permanent molars: Randomized controlled trial. *Nigerian Journal of Clinical Practice*. 2021;24(10):1511-1519. doi: 10.4103/njcp.njcp_686_20
 35. Levin L, Day PF, Hicks L, et al. International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: General introduction. *Dental Traumatology*. 2020;36(4):309-313. doi: 10.1111/edt.12574
 36. Cvek M. A clinical report on partial pulpotomy and capping with calcium hydroxide in permanent incisors with complicated crown fracture. *Journal of Endodontics*. 1978;4(8):232-237. doi: 10.1016/S0099-2399(78)80153-8
 37. Dean JA. Treatment of deep caries, vital pulp exposure, and pulpless teeth. *McDonald and Avery's Dentistry for the Child and Adolescent* Maryland Heights, Missouri, USA, Elsevier. 2015:221-253.
 38. Bimstein E, Rotstein I. Cvek pulpotomy–revisited. *Dental Traumatology*. 2016;32(6):438-442. doi: 10.1111/edt.12297
 39. Waterhouse PJ, Whitworth JM, Camp J, et al. Pediatric endodontics: endodontic treatment for the primary and young permanent dentition. *Pathways of the pulp* St Louis: Mosby Elsevier. 2011:808-857.
 40. Bakland L. New endodontic procedures using mineral trioxide aggregate (MTA) for teeth with traumatic injuries. *Textbook and Color Atlas of Traumatic Injuries to the Teeth*. Ames, Iowa: Blackwell Munksgaard. 2007:658-668.
 41. American Academy of Pediatric Dentistry. Guideline on Pulp Therapy for Primary and Immature Permanent Teeth. *Pediatric Dentistry*. 2016;38(6):280-288.
 42. de Blanco LP. Treatment of crown fractures with pulp exposure. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*. 1996;82(5):564-568. doi: 10.1016/s1079-2104(96)80204-6.
 43. Robertson A, Andreasen FM, Bergenholtz G, et al. Incidence of pulp necrosis subsequent to pulp canal obliteration from trauma of permanent incisors. *Journal of Endodontics*. 1996;22(10):557-560. doi: 10.1016/S0099-2399(96)80018-5
 44. Yang Y, Xia B, Xu Z, et al. The effect of partial pulpotomy with iRoot BP Plus in traumatized

- immature permanent teeth: A randomized prospective controlled trial. *Dental Traumatology*. 2020;36(5):518-525. doi: 10.1111/edt.12563
45. Cohenca N, Paranjpe A, Berg J. Vital pulp therapy. *Dental Clinics of North America*. 2013;57(1):59-73. doi: 10.1016/j.cden.2012.09.004
46. Glickman GN. AAE Consensus Conference on Diagnostic Terminology: background and perspectives. *Journal of Endodontics*. 2009;35(12):1619-1620. doi: 10.1016/j.joen.2009.09.029
47. Bjørndal L. The caries process and its effect on the pulp: the science is changing and so is our understanding. *Journal of Endodontics*. 2008;34(7):2-5. doi: 10.1016/j.joen.2008.02.037
48. Taha NA, Abdulkhader SZ. Full pulpotomy with biodentine in symptomatic young permanent teeth with carious exposure. *Journal of Endodontics*. 2018;44(6):932-937. doi: 10.1016/j.joen.2018.03.003
49. Aguilar P, Linsuwanont P. Vital pulp therapy in vital permanent teeth with cariously exposed pulp: a systematic review. *Journal of Endodontics*. 2011;37(5):581-587. doi: 10.1016/j.joen.2010.12.004
50. Alawwad M, Rekab MS, et al. A Randomised Clinical Radiological Study using Platelet Rich Fibrin and MTA in Pulpotomy of First Permanent Immature Molars. *Journal of Clinical & Diagnostic Research*. 2020;14(11). doi: 10.7860/JCDR/2020/45877.14178
51. Tzanetakis GN, Papanakou S, Koletsi D, et al. Outcome of Partial Pulpotomy in Immature Permanent Teeth with Symptomatic Irreversible Pulpitis: A Prospective Case Series Assessment. *Journal of Endodontics*. 2023;49(9):1120-1128. doi: 10.1016/j.joen.2023.07.003
52. Elmas S, Kotan DA, Odabaş ME. Two-year Outcomes of Coronal Pulpotomy in Young Permanent Molars with Clinical Signs Indicative of Irreversible Pulpitis. *Pediatric Dentistry*. 2023;45(1):46-52.
53. Roberts HW, Toth JM, Berzins DW, et al. Mineral trioxide aggregate material use in endodontic treatment: a review of the literature. *Dental Materials*. 2008;24(2):149-164. doi: 10.1016/j.dental.2007.04.007
54. Hermann B. Dentinobliteration der Wurzelkanäle nach der Behandlung mit Calcium. *Zahnärztliche Rundschau*. 1930;38:888-899.
55. Farhad A, Mohammadi Z. Calcium hydroxide: a review. *International Dental Journal*. 2005;55(5):293-301. doi: 10.1111/j.1875-595x.2005.tb00326.x
56. Siqueira Jr J, Lopes H. Mechanisms of antimicrobial activity of calcium hydroxide: a critical review. *International Endodontic Journal*. 1999;32(5):361-369. doi: 10.1046/j.1365-2591.1999.00275.x
57. Rehman K, Saunders W, Foye R, et al. Calcium ion diffusion from calcium hydroxide-containing materials in endodontically-treated teeth: An in vitro study. *International Endodontic Journal*. 1996;29(4):271-279. doi: 10.1111/j.1365-2591.1996.tb01381.x
58. Andelin WE, Shabahang S, Wright K, et al. Identification of hard tissue after experimental pulp capping using dentin sialoprotein (DSP) as a marker. *Journal of Endodontics*. 2003;29(10):646-650. doi: 10.1097/00004770-200310000-00008
59. Hilton TJ. Keys to clinical success with pulp capping: a review of the literature. *Operative Dentistry*. 2009;34(5):615-625. doi: 10.2341/09-132-0
60. Chen L, Shen H, Suh BI. Bioactive dental restorative materials: a review. *American Journal of Dentistry*. 2013;26(4):219-227.
61. Priti D, Desai P, Sampurna D, et al. Direct Pulp Capping Materials -a review. *World Journal of Pharmaceutical Research*. 2019;8:3254.
62. Kitasako Y, Shibata S, Tagami J. Migration and particle clearance from hard-setting Ca (OH) 2 and self-etching adhesive resin following direct pulp capping. *American Journal of Dentistry*. 2006;19(6):370.
63. Driscoll C, Woolsey G, Reddy T, et al. Solubility of zinc oxide-eugenol and calcium hydroxide cements in simulated dentinal fluid. *Journal of Oral Rehabilitation*. 1989;16(5):451-455. doi: 10.1111/j.1365-2842.1989.tb01365.x

64. Aranha AM, Giro EM, Hebling J, et al. Effects of light-curing time on the cytotoxicity of a restorative composite resin on odontoblast-like cells. *Journal of Applied Oral Science*. 2010;18(5):461-466. doi: 10.1590/s1678-77572010000500006
65. Cengiz E, Yilmaz HG. Efficacy of Erbium, Chromium-doped:Yttrium, Scandium, Gallium, and Garnet Laser Irradiation Combined with Resin-based Tricalcium Silicate and Calcium Hydroxide on Direct Pulp Capping: A Randomized Clinical Trial. *Journal of Endodontics*. 2016;42(3):351-355. doi: 10.1016/j.joen.2015.11.015
66. Covaci A, Ciocan LT, Gălbinașu B, et al. Dental Pulp Response to Different Types of Calcium-Based Materials Applied in Deep Carious Lesion Treatment-A Clinical Study. *Journal of Functional Biomaterials*. 2022;13(2). doi: 10.3390/jfb13020051
67. Wilson AD, Kent B. A new translucent cement for dentistry. The glass ionomer cement. *British Dental Journal*. 1972;132(4):133-135. doi: 10.1038/sj.bdj.4802810
68. McLean JW. The clinical use of glass-ionomer cements. *Dental Clinics of North America*. 1992;36(3):693-711.
69. Kaya DT, Tirali RE. Cam iyonomer simanlardaki gelişmeler. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*. 2013;23.
70. Shameem A, Muliya S, Thankachan RP, et al. Study to evaluate the Efficacy of Resin-modified Glass Ionomer Cement Liner as a Direct Pulp Capping Material. *The Journal of Contemporary Dental Practice*. 2018;19(9):1065-1071.
71. Hashem D, Mannocci F, Patel S, et al. Evaluation of the efficacy of calcium silicate vs. glass ionomer cement indirect pulp capping and restoration assessment criteria: A randomised controlled clinical trial—2-year results. *Clinical Oral Investigations*. 2019;23:1931-1939. doi: 10.1007/s00784-018-2638-0
72. Kaul S, Kumar A, Jasrotia A, et al. Comparative Analysis of Biodentine, Calcium Hydroxide, and 2% Chlorhexidine with Resin-modified Glass Ionomer Cement as Indirect Pulp Capping Materials in Young Permanent Molars. *The Journal of Contemporary Dental Practice*. 2021;22(5):511-516.
73. Torabinejad M, Watson T, Ford TP. Sealing ability of a mineral trioxide aggregate when used as a root end filling material. *Journal of Endodontics*. 1993;19(12):591-595. doi: 10.1016/S0099-2399(06)80271-2.
74. Pushpalatha C, Dhareshwar V, Sowmya S, et al. Modified mineral trioxide aggregate—A versatile dental material: An insight on applications and newer advancements. *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*. 2022;10:941826. doi: 10.3389/fbioe.2022.941826
75. Cervino G, Laino L, D'Amico C, et al. Mineral trioxide aggregate applications in endodontics: A review. *European Journal of Dentistry*. 2020;14(04):683-691. doi: 10.1055/s-0040-1713073
76. Chandler NP. Root canal filling. Chong BS (ed). In *Harty's Endodontics in Clinical Practice*. UK: Churchill Livingstone; 2010. p. 131-157.
77. Dean JA. Treatment of Deep Caries, Vital Pulp Exposure, and Pulpless Teeth. Dean JA(ed). In *McDonald and Avery's Dentistry for the Child and Adolescent*. St. Louis: Mosby; 2016. p. 221-242.
78. Kogan P, He J, Glickman GN, et al. The effects of various additives on setting properties of MTA. *Journal of Endodontics*. 2006;32(6):569-572. doi: 10.1016/j.joen.2005.08.006
79. Myrna ME. Pulp capping materials. *Biomaterials Journal*. 2022; 1(5), 19–27.
80. Lenherr P, Allgayer N, Weiger R, et al. Tooth discoloration induced by endodontic materials: a laboratory study. *International Endodontic Journal*. 2012;45(10):942-949. doi: 10.1111/j.1365-2591.2012.02053.x
81. Pornamazeh T, Yadegari Z, Ghasemi A, et al. In vitro cytotoxicity and setting time assessment of calcium-enriched mixture cement, retro mineral trioxide aggregate and mineral trioxide aggregate. *Iranian Endodontic Journal*. 2017;12(4):488. doi: 10.22037/iej.v12i4.16275
82. Lolayekar N, Bhat S, Hegde S. Sealing ability of ProRoot MTA and MTA-Angelus simulating a one-step apical barrier technique-an in vitro study. *Journal of Clinical Pediatric Dentistry*.

- 2009;33(4):305-310. doi: 10.17796/jcpd.33.4.gp472416163h7818
83. Laurent P, Camps J, About I. Biodentine™ induces TGF-β1 release from human pulp cells and early dental pulp mineralization. *International Endodontic Journal*. 2012;45(5):439-448. doi: 10.1111/j.1365-2591.2011.01995.x
 84. Malkondu Ö, Kazandağ MK, Kazazoğlu E. A review on biodentine, a contemporary dentine replacement and repair material. *BioMed Research International*. 2014. doi: 10.1155/2014/160951
 85. Torabinejad M, Parirokh M, Dummer PMH. Mineral trioxide aggregate and other bioactive endodontic cements: an updated overview - part II: other clinical applications and complications. *International Endodontic Journal*. 2018;51(3):284-317. doi: 10.1111/iej.12843
 86. Rajasekharan S, Martens L, Cauwels R, et al. Biodentine™ material characteristics and clinical applications: a 3 year literature review and update. *European Archives of Paediatric Dentistry*. 2018;19(1):1-22. doi: 10.1007/s40368-018-0328-x
 87. Tanalp J, Karapınar-Kazandağ M, Dölekoğlu S, et al. Comparison of the radiopacities of different root-end filling and repair materials. *The Scientific World Journal*. 2013. doi: 10.1155/2013/594950
 88. Grech L, Mallia B, Camilleri J. Investigation of the physical properties of tricalcium silicate cement-based root-end filling materials. *Dental Materials*. 2013;29(2). doi: 10.1016/j.dental.2012.11.007
 89. Hashem DF, Foxton R, Manoharan A, et al. The physical characteristics of resin composite-calcium silicate interface as part of a layered/laminate adhesive restoration. *Dental Materials*. 2014;30(3):343-349. doi: 10.1016/j.dental.2013.12.010
 90. About I. Biodentine: from biochemical and bioactive properties to clinical applications. *Giornale Italiano di Endodonzia*. 2016;30(2):81-88.
 91. Paula A, Laranjo M, Marto CM, et al. Biodentine™ boosts, WhiteProRoot® MTA increases and Life® suppresses odontoblast activity. *Materials*. 2019;12(7):1184. doi: 10.3390/ma12071184
 92. Kim J, Song Y-S, Min K-S, et al. Evaluation of reparative dentin formation of ProRoot MTA, Biodentine and BioAggregate using micro-CT and immunohistochemistry. *Restorative Dentistry & Endodontics*. 2016;41(1):29-36. doi: 10.5395/rde.2016.41.1.29
 93. Tulumbaci F, Almaz ME, Arikan V, et al. Shear bond strength of different restorative materials to mineral trioxide aggregate and Biodentine. *Journal of Conservative Dentistry*. 2017;20(5):292. doi: 10.4103/JCD.JCD_97_17
 94. Hegde S, Sowmya B, Mathew S, et al. Clinical evaluation of mineral trioxide aggregate and biodentine as direct pulp capping agents in carious teeth. *Journal of Conservative Dentistry*. 2017;20(2):91. doi: 10.4103/0972-0707.212243
 95. Awawdeh L, Al-Qudah A, Hamouri H, et al. Outcomes of vital pulp therapy using mineral trioxide aggregate or biodentine: a prospective randomized clinical trial. *Journal of Endodontics*. 2018;44(11):1603-1609. doi: 10.1016/j.joen.2018.08.004
 96. Park JW, Hong SH, Kim JH, et al. X-Ray diffraction analysis of white ProRoot MTA and Diadent BioAggregate. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology and Endodontics*. 2010;109(1):155-158. doi: 10.1016/j.tripleo.2009.08.039
 97. Komabayashi T, Zhu Q, Eberhart R, et al. Current status of direct pulp-capping materials for permanent teeth. *Dental Materials Journal*. 2016;35(1):1-12. doi: 10.4012/dmj.2015-013
 98. Yalcin M, Arslan U, Dundar A. Evaluation of antibacterial effects of pulp capping agents with direct contact test method. *European Journal of Dentistry*. 2014;8(01):95-99. doi: 10.4103/1305-7456.126256
 99. Kum K, Kim EC, Yoo YJ, et al. Trace metal contents of three tricalcium silicate materials: MTA Angelus, Micro Mega MTA and Bioaggregate. *International Endodontic Journal*. 2014;47(7):704-710. doi: 10.1111/iej.12208
 100. Zhang H, Pappen FG, Haapasalo M. Dentin enhances the antibacterial effect of mineral trioxide aggregate and bioaggregate. *Journal of Endodontics*. 2009;35(2):221-224. doi: 10.1016/j.joen.2008.11.001.

101. Swarup S, Rao A. *Bioceramics in pediatric endodontics*. Germany: LAP Lambert Academic Publishing; 2013.
102. da Rosa WL, Cocco AR, Silva TMD, et al. Current trends and future perspectives of dental pulp capping materials: A systematic review. *Journal of Biomedical Materials Research Part B: Applied Biomaterials*. 2018;106(3):1358-1368. doi: 10.1002/jbm.b.33934
103. McIlionig JT. Human histologic evaluation of a bovine-derived bone xenograft in the treatment of periodontal osseous defects. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*. 2000;20(1).
104. Min K-S, Yang S-H, Kim E-C. The combined effect of mineral trioxide aggregate and enamel matrix derivative on odontoblastic differentiation in human dental pulp cells. *Journal of Endodontics*. 2009;35(6):847-851. doi: 10.1016/j.joen.2009.03.014
105. Yu J, Zhao W, Lu J, et al. Platelet-rich brin as a scaffold in combination with either deciduous or permanent dental pulp cells for bone tissue engineering. *International Journal of Clinical and Experimental Medicine*. 2016;9(8):15177-15184.
106. Kirilova JN, Kosturkov D. Direct Pulp Capping with Advanced Platelet-Rich Fibrin: A Report of Two Cases. *Medicina*. 2023;59(2):225. doi: 10.3390/medicina59020225
107. Dohan Ehrenfest DM, Rasmusson L, Albrektsson T. Classification of platelet concentrates: from pure platelet-rich plasma (P-PRP) to leucocyte- and platelet-rich fibrin (L-PRF). *Trends in Biotechnology*. 2009;27(3):158-167. doi: 10.1016/j.tibtech.2008.11.009
108. Chen Y, Chen X, Zhang Y, et al. Materials for pulpotomy in immature permanent teeth: a systematic review and meta-analysis. *BMC Oral Health*. 2019;19(1):1-9. doi: 10.1186/s12903-019-0917-z
109. Massagué J. The transforming growth factor-beta family. *Annual Review Cell and Developmental Biology*. 1990;6:597-641. doi: 10.1146/annurev.cb.06.110190.003121
110. Tziafas D, Smith AJ, Lesot H. Designing new treatment strategies in vital pulp therapy. *Journal of Dentistry*. 2000;28(2):77-92. doi: 10.1016/s0300-5712(99)00047-0
111. Fransson H. On the repair of the dentine barrier. *Swedish Dental Journal*. 2012(226):9-84.
112. Janebodín K, Horst OV, Osathanon T. Dental pulp responses to pulp capping materials and bioactive molecules. *Cuhulalangkorn University Dental Journal*. 2010;33:229-248.
113. Wolters WJ, Duncan HF, Tomson PL, et al. Minimally invasive endodontics: a new diagnostic system for assessing pulpitis and subsequent treatment needs. *International Endodontic Journal*. 2017;50(9):825-829. doi: 10.1111/iej.12793

BÖLÜM 10

YAPAY ZEKA VE DIŞ YAŞI TAHMİN YÖNTEMLERİ

Oğuzhan KARAYEL¹
Halnur ALTAN²

GİRİŞ

Kimliklendirme son yüzyılda giderek önem kazanan konulardan biridir. Kimliklendirmedeki ana konulardan biri bireyin yaşının doğru bir şekilde belirlenmesidir. Yaş; parmak izi, kilo, boy ve cinsiyet gibi bireyin fiziksel özelliklerinden biridir (1,2).

Yaş tahmini, kronolojik yaşın belirlenemediği durumlarda başvuru alan özelikle antropolojik, adli tıp ve ortodonti alanında kendine yer etmiş önemli bir konudur. Gelişmiş ülkelerde yaş tayini genelde adli ve forensik durumlarda kimlik tayin etmek için kullanıldığı halde, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde bireylerin zamanında kimlik kaydı yapılmamasından dolayı daha çok bireylerin gerçek yaşlarını belirlemek amacıyla kullanılır (1,2).

Bireyin gelişimi sırasında odontolojik, antropolojik ve psikolojik metotlar ile tutarlı yaş tahminleri yapılabilmekte olup bunların arasında en güvenilir ve önem arz eden anatomik alanlar dişler ve el-bilek bölgesidir. X-Ray'in bulunmasından kısa bir süre sonra Von Ranke el-bilek radyografileri incelenerek çocukların yaşlarının belirlenebileceğini öne sürmüştür. Bu bağlamda yapılan sistematik çalışmaların en başta gelenleri Tanner-Whitehouse ve Greulich-Pyle tarafından yapılanlardır (3). Ülkemizde de "Gök Atlası" başta olmak üzere Greulich Pyle (G-P) ve Tanner-Whitehouse (TW) atlasları Adli Tıp çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (4).

Dişler kullanılarak yapılan pek çok yaş tahmin yöntemleri mevcuttur. Tahmin yönetimi olarak çevresel faktörlerden daha az etkilenmesinden dolayı dişlerin gelişim evreleri daha fazla tercih edilir. Dişlerden yaş tahmininde dişler histolojik, radyolojik ve morfolojik olarak değerlendirilebilir (5). Radyografik teknikler diş-

¹ Araş.Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD., dt.oguzhankarayel@gmail.com ORCID iD: 0009-0009-8030-5878

² Doç.Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti AD., halenuronat@gmail.com ORCID iD: 0000-0003-3648-5989

Han ve ark. (46) yapay zekaya insan müdahalesinin etkisini araştırdıkları çalışmalarında 5-24 yaş arası 10257 panoramik radyografi kullanmışlardır. İnsan müdahalesi olan model (ADSE) ve tam otomatik modeli (ADAE) karşılaştırmışlardır. İnsan müdahalesi olmadan tam otomatik olarak yapılan ölçümlerin daha tutarlı sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir. (46).

Bu bilgiler ışığında diş yaşı tayininde yapay zekanın giderek önem kazanacağı aşıkardır. Yapılan çalışmaların sayısının az olması ve yapay zeka teknolojisinin gelişebileceği noktaların fazla olması sebebiyle daha büyük veri seti kullanılan ve değişik erişimsel sinir ağları türlerinin karşılaştırmalı çalışmalarına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

1. Uğur Ersoy Ö. Kemik Yaşının Değerlendirilmesi.0-18 Yaş Arası Popülasyonda Kesitsel Çalışma. Uzmanlık Tezi, T.C. Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu, İstanbul, 2003
2. Yılmaz Ö. Adli Tıp Kurumu'nda Yaş Tayininde Kullanılan Yöntemin Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi, T.C. Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu, İstanbul, 2006.
3. Roche AF, Davila GH, Eymann SL. A comparison between Greulich-Pyle and Tanner-Whitehouse assessments of skeletal maturity. *Radiology*. 1971 Feb;98(2):273-80. doi: 10.1148/98.2.273. PMID: 4322351.
4. Büken B, Büken E, Şafak AA, Yazıcı B, Erkol Z, Mayda AS. Is the Gök Atlas sufficiently reliable for forensic age determination of Turkish children? *Türkiye Klinikleri Adli Tıp Dergisi*. 2008; 38(4): 319-327.
5. Özveren, N., Serindere, G., Meric, P., & Cameriere, R. (2019). A comparison of the accuracy of Willem's' and Cameriere's methods based on panoramic radiography. *Forensic science international*, 302, 109912.
6. Jayaraman, J., Roberts, G. J., Wong, H. M., & King, N. M. (2018). Dental age estimation in southern Chinese population using panoramic radiographs: validation of three population specific reference datasets. *BMC medical imaging*, 18(1), 1-8.
7. Rajaram NS (1990) Artificial intelligence: a technology review. *ISA Trans* 29(1):1-3. [https://doi.org/10.1016/0019-0578\(90\)90023-e](https://doi.org/10.1016/0019-0578(90)90023-e)
8. Shinnars L, Aggar C, Grace S, Smith S (2020) Exploring healthcare professionals' understanding and experiences of artificial intelligence technology use in the delivery of healthcare: an integrative review. *Health Informatics J* 26(2):1225-1236. <https://doi.org/10.1177/1460458219874641>
9. Ossowska A, Kusiak A, Swietlik D (2022) Artificial intelligence in dentistry-narrative review. *Int J Environ Res Public Health* 19(6). <https://doi.org/10.3390/ijerph19063449>
10. Hassani H, Silva ES, Unger S, Taj Mazinani M, Mac Feely S (2020) Artificial intelligence (AI) or intelligence augmentation (IA): what is the future? *Ai* 1(2):143-155
11. Nilsson NJ, Nilsson NJ (1998) Artificial intelligence: a new synthesis. Morgan Kaufmann
12. Lu H, Li Y, Chen M, Kim H, Serikawa S (2018) Brain intelligence: go beyond artificial intelligence. *Mobile Networks Applicat* 23(2):368-375. <https://doi.org/10.1007/s11036-017-0932-8>
13. Kaur D, Sahdev SL, Sharma D, Siddiqui L (2020) Banking 4.0: 'the influence of artificial intelligence on the Banking Industry & how AI is changing the face of modern-day banks. *Inter J Manag* 11(6)
14. Enrici I, Bara BG, Adenzato M (2019) Theory of mind, pragmatics, and the brain: converging evidence for the role of intention processing as a core feature of human communication. *Pragmat Cognition* 26(1):5-38
15. Cuzzolin F, Morelli A, Cirstea B, Sahakian BJ (2020) Knowing me, knowing you: theory.

16. Mitchell M (2005) Self-awareness and control in decentralized systems. Paper presented at the Aaaai spring symposium: metacognition in computation.
17. Ongsulee P (2017) Artificial intelligence, machine learning and deep learning. Paper presented at the 2017 15th international conference on ICT and knowledge engineering (ICT&KE)
18. Dunjko V, Briegel HJ (2018) Machine learning & artificial intelligence in the quantum domain: a review of recent progress. *Rep Prog Phys* 81(7):074001. <https://doi.org/10.1088/1361-6633/aab406>
19. Dimiduk DM, Holm EA, Niezgoda SR (2018) Perspectives on the impact of machine learning, deep learning, and artificial intelligence on materials, processes, and structures engineering. *Integrat Mat Manuf Innovat* 7(3):157–172
20. Wang Z, Keane PA, Chiang M, Cheung CY, Wong TY, Ting DSW (2020) Artificial intelligence and deep learning in ophthalmology. *Artif Intell Med*:1–34
21. Skansi S (2018) Introduction to deep learning: from logical calculus to artificial intelligence. Springer
22. Sejnowski TJ (2020) The unreasonable effectiveness of deep learning in artificial intelligence. *Proc Natl Acad Sci* 117(48):30033–30038.
23. Cunningham P, Cord M, Delany SJ (2008) Supervised learning machine learning techniques for multimedia. *Springer*, pp 21–49
24. Nasteski V (2017) An overview of the supervised machine learning methods. *Horizons b* 4:51–62
25. Dike HU, Zhou Y, Deveerasetty KK, Wu Q (2018) Unsupervised learning based on artificial neural network: a review. Paper presented at the 2018 IEEE international conference on cyborg and bionic systems (CBS)
26. Arulkumaran K, Deisenroth MP, Brundage M, Bharath AA (2017) Deep reinforcement learning: a brief survey. *IEEE Signal Process Mag* 34(6):26–38
27. Sutton RS, Barto AG (2018) Reinforcement learning: an introduction. MIT press
28. Buşoniu L, Babuška R, Schutter BD (2010) Multi-agent reinforcement learning: an overview. *Innovations in multi-agent systems and applications-1*:183–221
29. Sutton RS (1992) Introduction: the challenge of reinforcement learning. In: Reinforcement learning. *Springer*, pp 1–3
30. Kriegeskorte N, Golan T (2019) Neural network models and deep learning. *Curr Biol* 29(7):R231–R236
31. Schmidhuber J (2015) Deep learning in neural networks: an overview. *Neural Netw* 61:85–117
32. Yasaka K, Akai H, Kunimatsu A, Kiryu S, Abe O (2018) Deep learning with convolutional neural network in radiology. *Jpn J Radiol* 36(4):257–272
33. Demirjian A, Goldstein H, Tanner J. A new system of dental age assessment. *Human biology*. 1973:211-227.
34. Willems G, Van Olmen A, Spiessens B, Carels C. Dental age estimation in Belgian children: Demirjian's technique revisited. *J Forensic Sci*. 2001 Jul;46(4):893-5. PMID: 11451073.
35. Nolla, C.M. (1960) The development of permanent teeth. *Journal of Dentistry for Children*, 27, 254-266.
36. Haavikko K. The formation and the alveolar and clinical eruption of the permanent teeth. An orthopantomographic study. *Suom Hammaslaak Toim*. 1970;66(3):103-70. PMID: 4917152.
37. Haavikko K. Tooth formation age estimated on a few selected teeth. A simple method for clinical use. *Proc Finn Dent Soc*. 1974 Feb;70(1):15-9. PMID: 4821943.
38. Cameriere R, Ferrante L, Cingolani M. Age estimation in children by measurement of open apices in teeth. *Int J Legal Med*. 2006 Jan;120(1):49-52. doi: 10.1007/s00414-005-0047-9. Epub 2005 Nov 10. PMID: 16283352
39. Cameriere R, Ferrante L, Liversidge HM, Prieto JL, Brkic H. Accuracy of age estimation in children using radiograph of developing teeth. *Forensic Sci Int*. 2008 Apr 7;176(2-3):173-7. doi: 10.1016/j.forsciint.2007.09.001. Epub 2007 Oct 18. PMID: 17949930.

40. Wu TJ, Ling Tsai C, Huang YH, Fan TY, Chen YP. Efficacy of machine learning assisted dental age assessment in local population. *Leg Med (Tokyo)*. 2022 Nov;59:102148. doi: 10.1016/j.legal-med.2022.102148. Epub 2022 Sep 20. Erratum in: *Leg Med (Tokyo)*. 2023 Jan 5;:102191. PMID: 36223694.
41. Shen, S., Liu, Z., Wang, J. *et al.* Machine learning assisted Cameriere method for dental age estimation. *BMC Oral Health* **21**, 641 (2021). <https://doi.org/10.1186/s12903-021-01996-0>
42. Lee YH, Won JH, Auh QS, Noh YK. Age group prediction with panoramic radiomorphometric parameters using machine learning algorithms. *Sci Rep*. 2022 Jul 9;12(1):11703. doi: 10.1038/s41598-022-15691-9. PMID: 35810213; PMCID: PMC9271070.
43. Sharifonnasabi F, Jhanjhi NZ, John J, Obeidy P, Band SS, Alinejad-Rokny H, Baz M. Hybrid HCNN-KNN Model Enhances Age Estimation Accuracy in Orthopantomography. *Front Public Health*. 2022 May 30;10:879418. doi: 10.3389/fpubh.2022.879418. PMID: 35712286; PMCID: PMC9197238.
44. Shen S, Yuan X, Wang J, Fan L, Zhao J, Tao J. Evaluation of a machine learning algorithms for predicting the dental age of adolescent based on different preprocessing methods. *Front Public Health*. 2022 Dec 1;10:1068253. doi: 10.3389/fpubh.2022.1068253. PMID: 36530730; PMCID: PMC9751184.
45. Galibourg A, Cussat-Blanc S, Dumoncel J, Telmon N, Monsarrat P, Maret D. Comparison of different machine learning approaches to predict dental age using Demirjian's staging approach. *Int J Legal Med*. 2021 Mar;135(2):665-675. doi: 10.1007/s00414-020-02489-5. Epub 2021 Jan 7. PMID: 33410925.
46. Han M, Du S, Ge Y, Zhang D, Chi Y, Long H, Yang J, Yang Y, Xin J, Chen T, Zheng N, Guo YC. With or without human interference for precise age estimation based on machine learning? *Int J Legal Med*. 2022 May;136(3):821-831. doi: 10.1007/s00414-022-02796-z. Epub 2022 Feb 14. PMID: 35157129.